

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลังจากการนํานโยบายช่วยเหลือและ
สนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ กรณีศึกษาบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ
อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

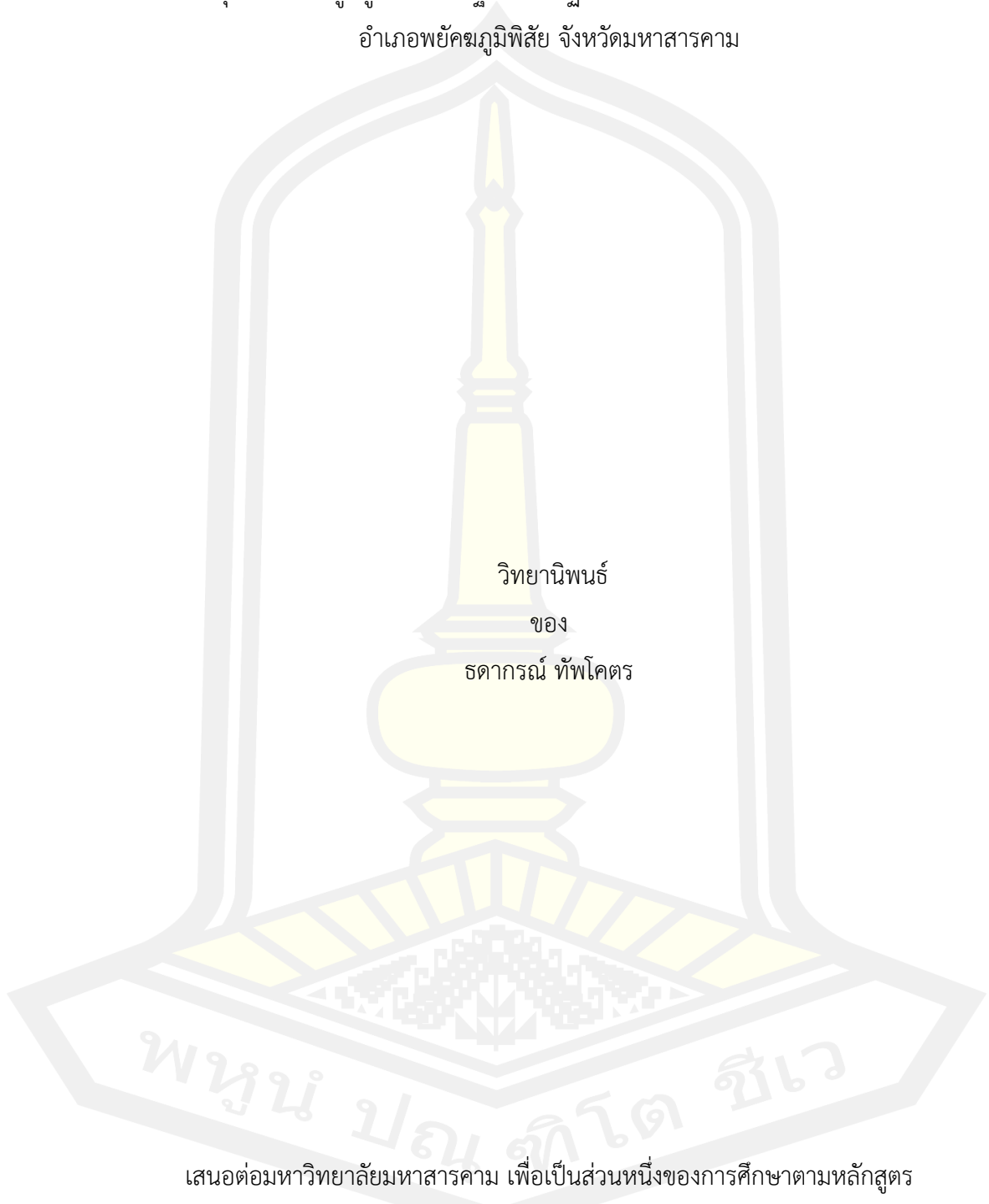
วิทยานิพนธ์
ของ
ธดากรณ์ ทัพโคตร

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

เมษายน 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลังจากการนำนโยบายช่วยเหลือและ
สนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ กรณีศึกษาบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ
อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

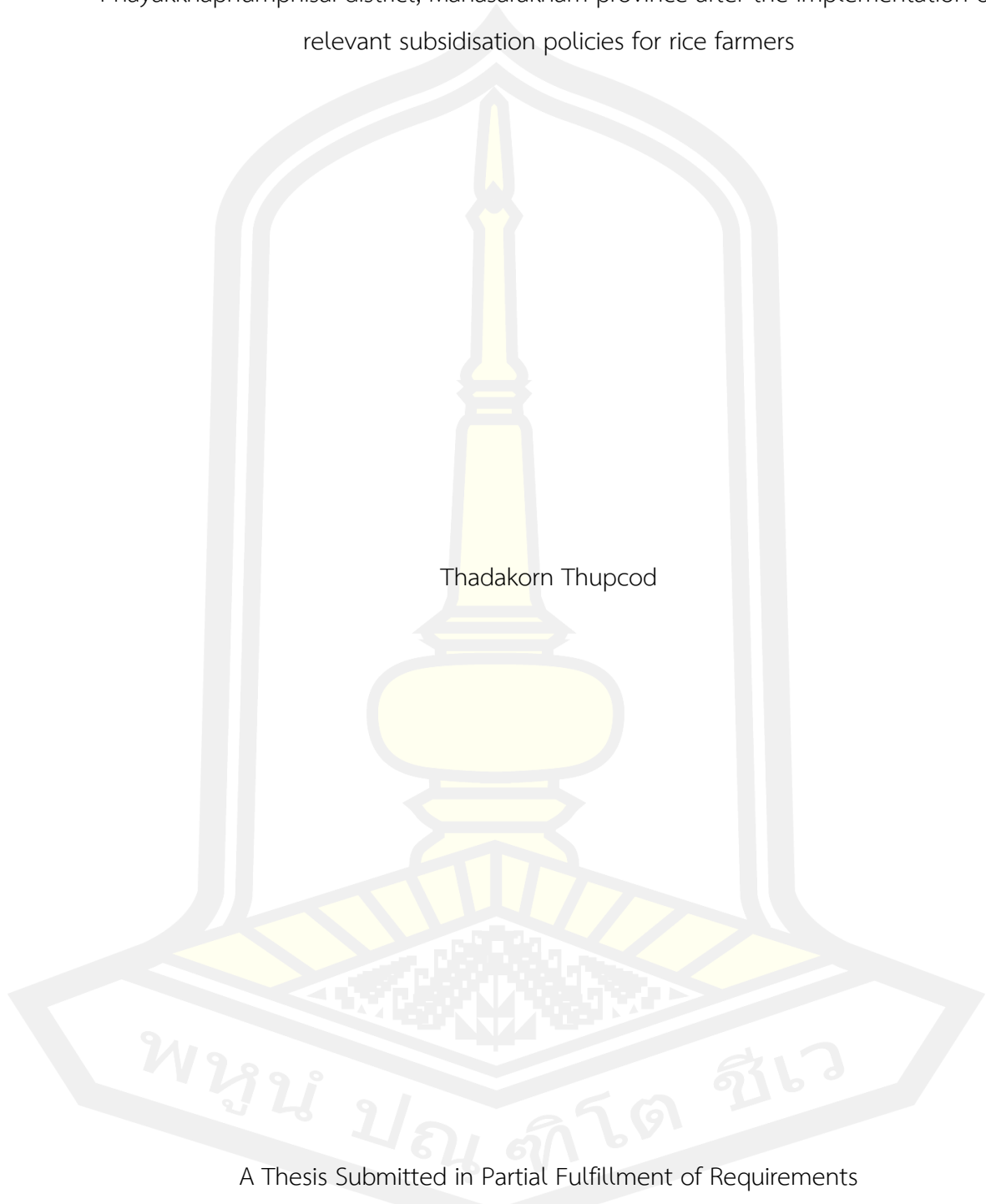

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
เมษายน 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Land use changes of the rice farmers in Mek Dam village, Mek Dam sub-district,
Phayakkhaphumphisai district, Mahasarakham province after the implementation of
relevant subsidisation policies for rice farmers

Thadakorn Thupcod

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Political Science (Politics and Government)

April 2023

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวธดาภรณ์ ทัพโคตร
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. วนิตา พรหมล้ำ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. ธีรภัทร อัครพงศ์พิศักดิ์)

.....กรรมการ

(ผศ. ดร. วินัย ผลเจริญ)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(รศ. ดร. ภักดี โพธิ์สิงห์)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ. ดร. กนกพร รัตนสุธีระกุล)

คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง

.....
(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

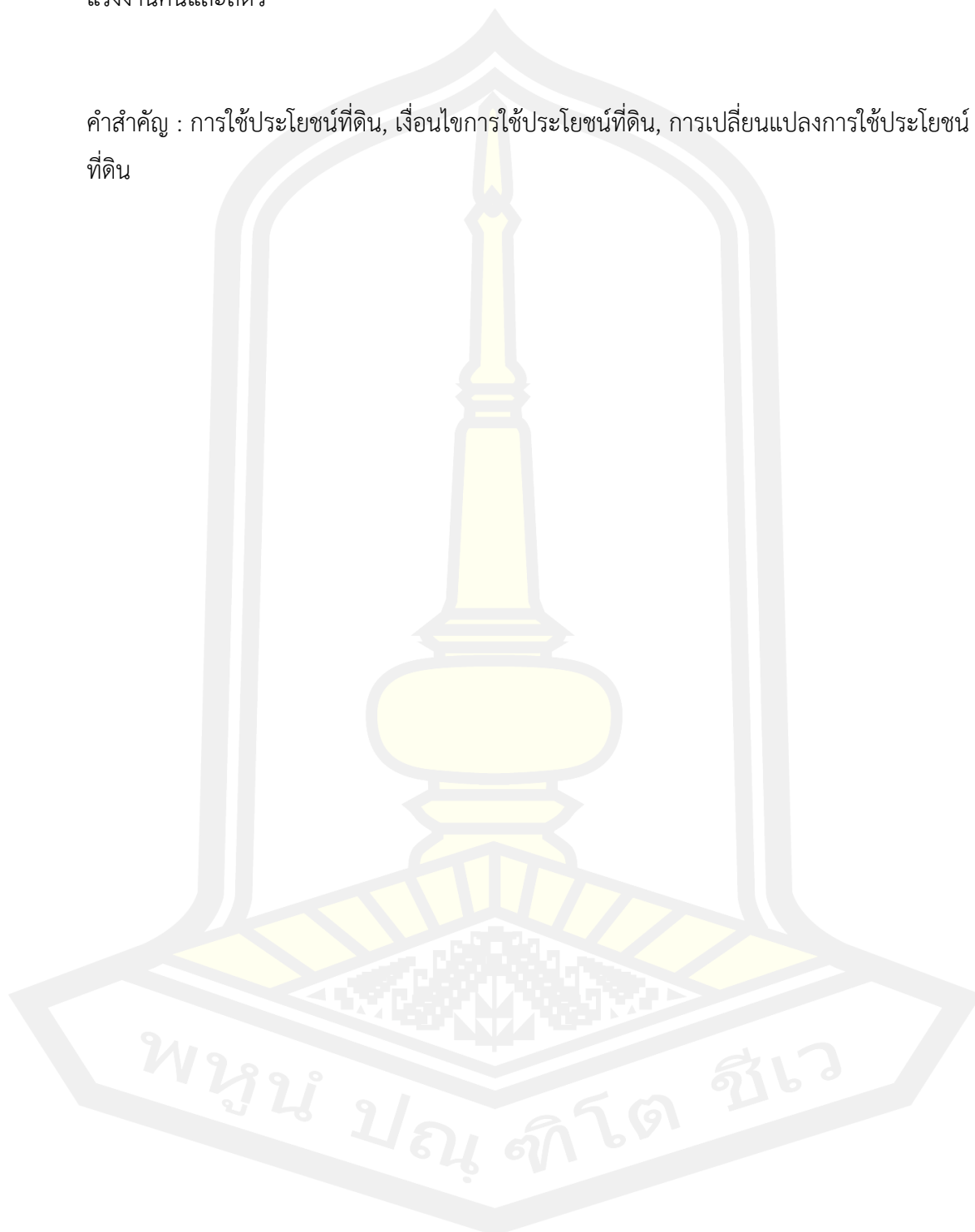
ชื่อเรื่อง	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลังจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติกรณีศึกษานบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม		
ผู้วิจัย	ธดากรณ์ ทัพโคตร		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์		
ปริญญา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2566

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว 2) เพื่อศึกษาผลจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัตินับตั้งแต่ฤดูกาลผลิต 2562/2563 ถึงฤดูกาลผลิต 2564/2565 3) เพื่อศึกษาเงื่อนไขนอกเหนือจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวกรณีศึกษานบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จากการทำการวิจัยพบว่า มีทั้งเกษตรกรที่มีการเปลี่ยนแปลง และไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยกลุ่มเกษตรกรที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมดใช้ที่ดินในการปลูกข้าว ส่วนกลุ่มเกษตรกรที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินมี 2 อย่างที่เกษตรกรเลือกทำ คือ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และการปลูกพืชหลังนา เมื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นหลังจากที่มีการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ (โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว และโครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี) พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน แต่จะมีการทำเกษตรหลังนาเพื่อรอการผลิตฤดูกาลต่อไป และเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้แก่ เงื่อนไขด้านธรรมชาติ เช่น การขาดแคลนน้ำในการผลิต การระบายน้ำ คุณภาพของดิน ส่วนเงื่อนไขที่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้แก่ เงื่อนไขด้านเศรษฐกิจ เช่น การเพิ่มขึ้นของราคาปุ๋ยเคมี การเพิ่มขึ้นของราคาค่าจ้างเครื่องจักรในการเก็บเกี่ยว การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน เงื่อนไขด้านสถาบัน เช่น การมีหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน นโยบายการจัดสรร จัดรูปที่ดิน เงื่อนไขด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นของสมาชิกในครัวเรือน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน การขาดแคลนแรงงานในครัวเรือน และ

เงื่อนไขด้านเทคโนโลยี เช่น การเข้าถึงข้อมูลเพื่อพัฒนาการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร มีเครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์

คำสำคัญ : การใช้ประโยชน์ที่ดิน, เงื่อนไขการใช้ประโยชน์ที่ดิน, การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

TITLE	Land use changes of the rice farmers in Mek Dam village, Mek Dam sub-district, Phayakkhaphumphisai district, Mahasarakham province after the implementation of relevant subsidisation policies for rice farmers		
AUTHOR	Thadakorn Thupcod		
ADVISORS	Assistant Professor Nattakant Akarapongpisak , Ph.D.		
DEGREE	Master of Political Science	MAJOR	Politics and Government
UNIVERSITY	Mahasarakham University	YEAR	2023

ABSTRACT

This research aims to study the rice farmer's land use changes and persistence, the consequences of the implementation of the government's subsidisation and other supporting programmes for rice farmers on land use changes in crop year 2019/2020 and crop year 2020/2021, and the conditions other than the government's programmes that affect land use changes for rice farmers in Ban Mek Dam, Mek Dam subdistrict, Phayakkhaphum Phisai district in Maha Sarakham province. The research findings reveal that there were farmers who changed land use patterns and others who did not. The majority of Mek Dam farmers continued to grow rice whereas much fewer co-villagers alternated to grow post-harvest crops. Some applied 'the New Theory'. As for the conditions under which the Mek Dam rice farmers changed land uses, the informants mentioned lack of water supply, drainage problem, and soil depletion. On the contrary, other conditions referred to in existing literatures, did not influence changes in land uses. These conditions included economic conditions (such as an increase in chemical fertilizers' prices and oil prices and the cost of hiring harvesting machine owners), institutional conditions (such as exclusive ownership rights and land allocation and land consolidation policies), socio-cultural conditions (such as higher educational attainment, knowledges and understandings of how to use lands, and households' labor shortages) and

technological conditions (such as access to information for agricultural land development and access to agricultural machinery).

Keyword : Land uses, Conditions under which land uses change, Changes in land uses

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลังจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ กรณีศึกษาบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างสูงจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำ ปรึกษา ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง ผู้วิจัยตระหนักถึงความตั้งใจจริงและความทุ่มเทของอาจารย์และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณการสนับสนุนจากเงินทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ ประจำปี 2566 วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม” หรือ “This Research was Financially Supported By College of Politics and Governance Mahasarakham University (Grant year 2023)”

ท้ายที่สุดนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมในงานวิจัยจนสำเร็จไปได้ด้วยดี ทั้งบุคคลที่ได้กล่าวมาและยังไม่ได้กล่าวถึง ขอขอบพระคุณบิดา มารดาที่ให้อาชีพและสติปัญญา และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาตลอด หากมีสิ่งใดบกพร่องผู้วิจัยขอน้อมรับไว้และขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้

ธดาภรณ์ ทัพโคตร

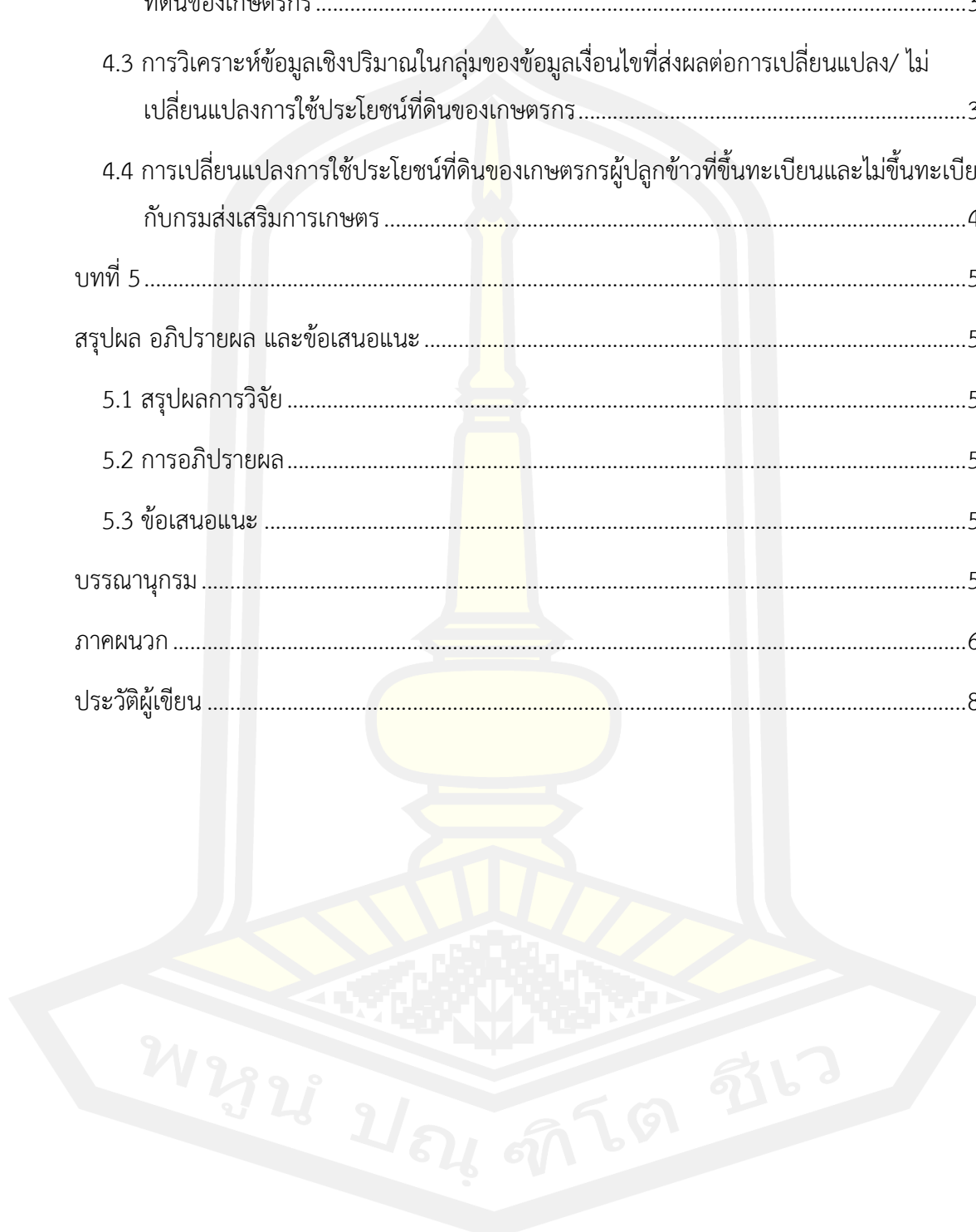
พหุ น บณุ ทิโต ชีเว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฅ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญรูปภาพ.....	ท
บทที่ 1.....	1
บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย.....	1
คำถามการวิจัย.....	6
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	7
ขอบเขตการวิจัย.....	7
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
นโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกร.....	9
การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	9
เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	10
เกษตรกรผู้ปลูกข้าว.....	10
บทที่ 2.....	11
แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
1. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	11

1.1 รูปแบบการใช้ที่ดิน โดยหากพิจารณาตามลักษณะการใช้ที่ดินทางผังเมือง	12
1.2 รูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน	16
1.3 เงื่อนไขที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน	17
2. นโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกร	19
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	21
4. กรอบแนวคิดการวิจัย	24
บทที่ 3	25
วิธีดำเนินการวิจัย	25
1. วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ	25
1.1) ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และการสุ่มตัวอย่าง	25
1.2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ	26
1.3) การสร้างเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ	26
1.4) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ	27
1.5) สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ	27
2. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ	28
2.1) ผู้ให้ข้อมูล	28
2.2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ	28
2.3) การสร้างเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ	28
2.4) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ	29
2.5) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	29
บทที่ 4	30
การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านเม็กดำ หลังจากการนำนโยบาย ช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ	30
4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในกลุ่มข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	31

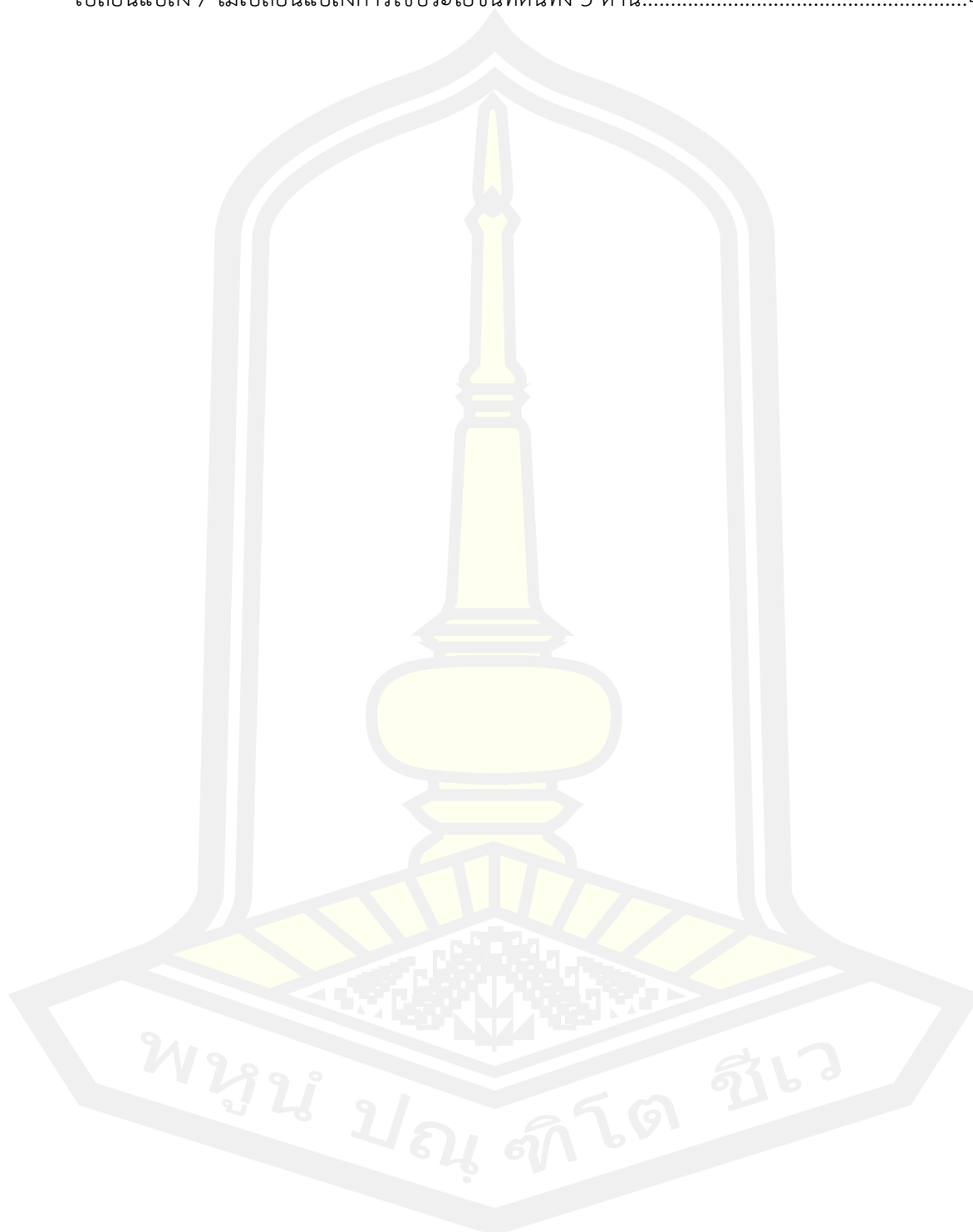
4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในกลุ่มข้อมูลการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร	34
4.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในกลุ่มของข้อมูลเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร	36
4.4 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ขึ้นทะเบียนและไม่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร	43
บทที่ 5	53
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	53
5.1 สรุปผลการวิจัย	53
5.2 การอภิปรายผล	55
5.3 ข้อเสนอแนะ	57
บรรณานุกรม	59
ภาคผนวก	63
ประวัติผู้เขียน	88

สารบัญตาราง

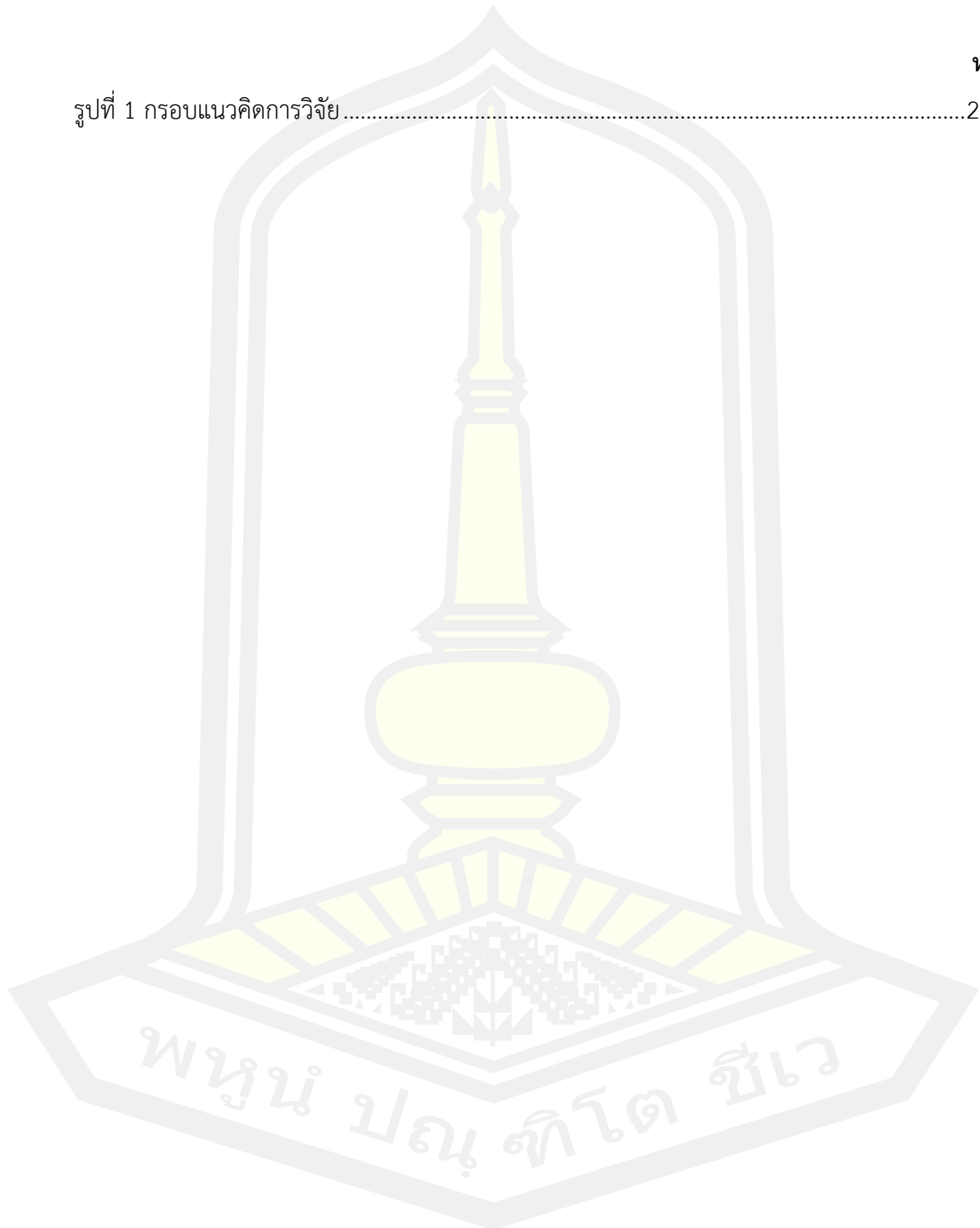
	หน้า
ตารางที่ 1 ตารางแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3
ตารางที่ 2 ตารางแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดมหาสารคาม	4
ตารางที่ 3 แสดงความถี่ และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านรายได้ครัวเรือนต่อปี	31
ตารางที่ 4 แสดงความถี่ และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านจำนวนที่ดินทางการเกษตรทั้งหมดที่ถือครอง	31
ตารางที่ 5 แสดงความถี่ และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านจำนวนที่ดินเพาะปลูกข้าวที่ถือครอง...32	
ตารางที่ 6 แสดงความถี่ และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านจำนวนที่ดินที่ครัวเรือนเช่าเพื่อปลูกข้าว	33
ตารางที่ 7 แสดงความถี่ และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านหนี้สินของครัวเรือน	33
ตารางที่ 8 แสดงจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่มีการเปลี่ยนแปลง และไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร	34
ตารางที่ 9 แสดงรูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน	35
ตารางที่ 10 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านธรรมชาติ	36
ตารางที่ 11 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านเศรษฐกิจ	37
ตารางที่ 12 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านสถาบัน	39
ตารางที่ 13 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านสังคมและวัฒนธรรม	40
ตารางที่ 14 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านเทคโนโลยี	41

ตารางที่ 15 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการ
เปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้ง 5 ด้าน.....42

สารบัญรูปร่างภาพ

	หน้า
รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	24

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

ภาคเกษตรกรรมถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ และสินค้าเกษตร (กสิกรรม ประมง และปศุสัตว์) เนื่องจากเป็นสินค้าที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของไทยทั้งในด้านการบริโภคภายในประเทศและการส่งออก รวมถึงในด้านการเป็นอาชีพหลักและสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรและยังเป็นวัตถุดิบสำคัญในการผลิตสินค้าเพื่อบริโภคอุปโภค รวมถึงอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ตั้งแต่ปี 2558 เป็นต้นมา เกษตรกรผู้ปลูกข้าวต้องประสบกับปัญหาราคาข้าวตกต่ำ เนื่องจากผลกระทบจากการยกเลิกโครงการรับจำนำข้าวในปี 2557 ทำให้ข้าวในสต็อกของไทยมีมาก และเมื่อตลาดรับรู้ว่ามีข้าวอยู่ในสต็อกของไทย ก็ไม่จำเป็นต้องเร่งซื้อของ ทำให้กลไกราคาไม่เคลื่อนไหวเท่าที่ควร และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ราคาข้าวเปลือกในประเทศไม่เคลื่อนไหวเท่าที่ควร (กรุงเทพธุรกิจ, 2558) ซึ่งส่งผลกระทบต่อจนถึงปัจจุบัน และเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2564 คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปีการผลิต 2564/65 และมาตรการคู้ชานนโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปีการผลิต 2564/65 และมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2564 อนุมัติโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปี 2564/65 และมาตรการคู้ชานนโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปีการผลิต 2564/65 ดังนี้

1. โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปี 2564/65 โดยกำหนดชนิดข้าว ราคา และปริมาณประกันรายได้ (ณ ราคาความชื้นไม่เกิน 15%) ดังนี้ (1) ข้าวเปลือกหอมมะลิ ราคาประกันตันละ 15,000 บาท ครั้วเรือนละไม่เกิน 14 ตัน (2) ข้าวเปลือกหอมมะลินอกพื้นที่ ราคาประกันตันละ 14,000 บาท ครั้วเรือนละไม่เกิน 16 ตัน (3) ข้าวเปลือกเจ้า ราคาประกันตันละ 10,000 บาท ครั้วเรือนละไม่เกิน 30 ตัน (4) ข้าวเปลือกหอมปทุมธานี ราคาประกันตันละ 11,000 บาท ครั้วเรือนละไม่เกิน 25 ตัน และ (5) ข้าวเปลือกเหนียว ราคาประกันตันละ 12,000 บาท ครั้วเรือนละไม่เกิน 16 ตัน

2. มาตรการคู้ชานนโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปีการผลิต 2564/65 ซึ่งจะแตกต่างจากนโยบายประกันราคาข้าว และนโยบายจำนำราคาข้าวก่อนหน้านี้คือ โครงการประกันราคาข้าว เป็นการประกันว่าชาวนาจะขายข้าวได้ไม่ต่ำกว่าหนึ่งหมื่นบาท แม้ว่าราคาข้าวในท้องตลาดจะเป็นเท่าไรทางรัฐจะชดเชยส่วนที่ขาดไปให้ และโครงการรับจำนำข้าว เป็นการฝากข้าวเก็บเอาไว้

ก่อน (เพื่อลดอุปทานข้าวในช่วงต้นฤดู) โดยชาวนาจะมีเงินสดจากการจำหน่ายข้าวไปใช้จ่าย แล้วรอให้ชาวนาไถ่ถอนข้าวที่จำหน่ายไปขายในช่วงปลายฤดู เมื่อราคาข้าวช่วงปลายฤดูสูงกว่าราคาที่รับจำหน่ายไว้ ส่วนมาตรการคู้ขนานโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว เป็นเงินช่วยเหลือเฉพาะผู้ที่เข้าร่วมโครงการ เช่น เก็บข้าวไว้ในยุ้งฉางเป็นเวลา 5 เดือนเพื่อไม่ให้ข้าวออกสู่ตลาดมากเกินไป ช่วยต้นละ 1,500 บาท หรือสหกรณ์เก็บไว้จะช่วยต้นละ 1,500 บาท และช่วยเหลือดอกเบี้ย ถ้าสหกรณ์เก็บข้าว 12 เดือน ช่วยดอกเบี้ย 3% ถ้าโรงสี เก็บข้าว 6 เดือน จะช่วยดอกเบี้ย 3% เพื่อไม่ให้ข้าวออกสู่ตลาดมากเกินไปและไปกดราคาข้าวในตลาด ซึ่งประกอบด้วย 3 โครงการ ได้แก่

โครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี ปีการผลิต 2564/65 โดย ธ.ก.ส. สนับสนุนสินเชื่อให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเขตพื้นที่ปลูกข้าวทั่วประเทศ เพื่อรักษาราคาข้าวเปลือกให้มีเสถียรภาพ โดยให้มีการเก็บข้าวเปลือกไว้ในยุ้งฉางของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร เพื่อชะลอผลผลิตออกสู่ตลาดพร้อมกันเป็นจำนวนมาก เป้าหมายจำนวน 2 ล้านตันข้าวเปลือก วงเงินสินเชื่อต่อตัน จำแนกเป็น ข้าวเปลือกหอมมะลิ ต้นละ 11,000 บาท ข้าวเปลือกหอมมะลินอกพื้นที่ ต้นละ 9,500 บาท ข้าวเปลือกเจ้า ต้นละ 5,400 บาท ข้าวเปลือกหอมปทุมธานี ต้นละ 7,300 บาท และข้าวเปลือกเหนียวเมล็ดยาว ต้นละ 8,600 บาท รวมทั้งเกษตรกรที่เก็บข้าวเปลือกในยุ้งฉางตนเอง จะได้รับค่าฝากเก็บและรักษาคุณภาพข้าวเปลือกในอัตราต้นละ 1,500 บาท สำหรับสถาบันเกษตรกรที่รับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ ได้รับในอัตราต้นละ 1,000 บาท และเกษตรกรผู้ขายข้าวเปลือก ได้รับในอัตราต้นละ 500 บาท

โครงการสินเชื่อเพื่อรวบรวมข้าวและสร้างมูลค่าเพิ่มโดยสถาบันเกษตรกร ปีการผลิต 2564/65 โดย ธ.ก.ส. สนับสนุนสินเชื่อแก่สถาบันเกษตรกร ประกอบด้วย สหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน และศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อรวบรวมข้าวเปลือกจำหน่าย และ/หรือเพื่อการแปรรูป วงเงินสินเชื่อเป้าหมาย 15,000 ล้านบาท คิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 4 ต่อปี โดยสถาบันเกษตรกรรับภาระดอกเบี้ย ร้อยละ 1 ต่อปี รัฐบาลรับภาระชดเชยดอกเบี้ยให้สถาบันเกษตรกรร้อยละ 3 ต่อปี

โครงการชดเชยดอกเบี้ยให้ผู้ประกอบการค้าข้าวในการเก็บสต็อก ปีการผลิต 2564/65 ผู้ประกอบการค้าข้าวรับซื้อข้าวเปลือกเพื่อเก็บสต็อก เป้าหมาย 4 ล้านตันข้าวเปลือก โดยสามารถรับซื้อจากเกษตรกรได้ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2564 - 31 มีนาคม 2565 (ภาคใต้ 1 มกราคม - 30 มิถุนายน 2565) และเก็บสต็อกในรูปข้าวเปลือกและข้าวสาร ระยะเวลาการเก็บสต็อกอย่างน้อย 60 -

180 วัน (2 - 6 เดือน) นับแต่วันที่รับซื้อ โดยรัฐชดเชยดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 3 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2565)

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ในช่วงที่ราคาข้าวเปลือกมีความผันผวนอย่างสูง นับตั้งแต่ปีการผลิต 2558/2559 จนถึงปัจจุบันนั้น กลับปรากฏว่าพื้นที่การเพาะปลูกข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ดังจะเห็นได้ในตารางเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี 2558 - 2562 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ						
ปี (พ.ศ.)	เนื้อที่ ใช้ประโยชน์ทาง การเกษตร ทั้งหมด	นาข้าว	พืชไร่	สวนไม้ผล ไม้ยืนต้น	สวนผัก ไม้ดอก/ไม้ ประดับ	เนื้อที่ ทางการ เกษตรอื่น ๆ
2558	63,859,853	41,751,543	11,446,864	5,900,900	317,896	4,442,650
2559	63,865,822	41,750,651	11,448,934	5,904,426	318,111	4,443,700
2560	63,858,129	41,747,009	11,446,544	5,902,800	318,047	4,443,729
2561	63,853,250	41,743,105	11,446,224	5,901,930	318,041	4,443,950
2562	63,857,027	41,745,365	11,447,34	5,903,827	318,157	4,442,331

****หมายเหตุ:** สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรและสำนักงานสถิติแห่งชาติยังไม่ได้มีการเผยแพร่ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี 2563 และ 2564

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2562)

จากตารางเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี 2558 - 2562 จะเห็นว่าในส่วนของพื้นที่นาข้าว พืชไร่ และพืชสวน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ คือในบางปีจะมีพื้นที่การใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นจากปีก่อน แต่พอปีถัดไปจะมีพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินลดลง และในแต่ละปีนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ทั้งนี้ตัวเลขดังกล่าวเกิดขึ้นท่ามกลางบริบทที่รัฐบาลในระหว่างปี 2558 - 2562 มีมาตรการในการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอย่างต่อเนื่อง รวมถึงบางปีก็มีมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรในกลุ่มอื่น เช่น มาตรการส่งเสริมผู้ปลูกอ้อย และมันสำปะหลัง เป็นต้น

อนึ่ง มาตรการช่วยเหลือเกษตรกรในปีการผลิต 2564/65 รอบที่ 1 ซึ่งขึ้นอยู่กับกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในอัตราไร่ละ 1,000 บาท สูงสุดไม่เกิน 20 ไร่ หรือไม่เกิน 20,000 บาทต่อครัวเรือน สำหรับจังหวัดอุดรธานี มีข้อมูลชาวนาที่มาลงทะเบียนประมาณ 160,000 คน ส่วนเงินโครงการสนับสนุนค่าบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพผลผลิตเกษตรกรผู้ปลูกข้าวปี 2564/2565 หรือไร่ละ 1,000 บาท วิทยุหนึ่งให้ไม่เกิน 20 ไร่ มีผู้ลงทะเบียนกว่า 170,000 คน ทั้งนี้ รายงานข่าวบางแหล่งระบุว่า ชาวนาจำนวนหนึ่งให้ความเห็นว่า แม้ว่าเงินจำนวนนี้อาจจะไม่มาก แต่ก็ถือว่าทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น โดยจากการสอบถามส่วนใหญ่เงินจำนวนนี้ถูกนำไปใช้จ่ายในครอบครัว และใช้หนี้ที่ไปกู้ยืมมาลงทุนปลูกข้าว (รายการข่าวเช้าวันที่หมอลิต, 2564)

อนึ่ง รายงานข่าวบางแหล่งยังชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวบางส่วนมีความพึงพอใจต่อโครงการ "เยียวยาชาวนา" โอน "เงินประกันรายได้ข้าว" ให้เกษตรกร ตามโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว โครงการสนับสนุนค่าบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพผลผลิตเกษตรกรผู้ปลูกข้าว และมาตรการคูปองนา ปีการผลิต 2564/65 (ฐานเศรษฐกิจดิจิทัล, 2564)

เช่นเดียวกันกับในเนื้อหาข่าวสารจากฐานเศรษฐกิจดิจิทัลที่มีเนื้อหาว่า เกษตรกรชาวนาอีสาน และ ชาวนาไทยทั่วทั้งประเทศ ต่างออกมาแสดงความยินดีและดีใจพร้อมกับขอบคุณ "นายกลุงตู่" พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่มอบเงิน 4 โครงการ "เยียวยาชาวนา" โอน "เงินประกันรายได้ข้าว" ให้เกษตรกร ตามโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว โครงการสนับสนุนค่าบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพผลผลิตเกษตรกรผู้ปลูกข้าว และมาตรการคูปองนา ปีการผลิต 2564/65 (ฐานเศรษฐกิจดิจิทัล, 2564)

ในส่วนของจังหวัดมหาสารคาม พบว่ามีการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร และในด้านต่าง ๆ ในแต่ละปี ดังนี้

ตารางที่ 2 ตารางแสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดมหาสารคาม

การใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดมหาสารคาม						
ปี (พ.ศ.)	เนื้อที่ใช้ ประโยชน์ทาง การเกษตร ทั้งหมด	นาข้าว	พืชไร่	สวนไม้ผล ไม้ยืนต้น	สวนผัก ไม้ดอก/ไม้ ประดับ	เนื้อที่ ทางการ เกษตรอื่น ๆ
2558	2,818,572	2,328,369	264,604	40,419	6,775	178,405
2559	2,819,080	2,328,646	264,803	40,391	6,842	178,398

2560	2,818,489	2,328,263	264,679	40,345	6,798	178,404
2561	2,818,576	2,328,372	264,692	40,334	6,795	178,383
2562	2,818,172	2,328,064	264,642	40,340	6,796	178,330

****หมายเหตุ:** สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรและสำนักงานสถิติแห่งชาติยัง
ไม่ได้มีการเผยแพร่ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร
ของจังหวัดมหาสารคามในปี 2563 และ 2564

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2562)

จะเห็นว่าจากการเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดินในปี 2558 เปรียบเทียบกับปี 2559 จนถึงปี 2562 พบว่าท่ามกลางปัญหาาราคาข้าวตกต่ำ การใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นนาข้าวมีทั้งมีค่าเพิ่มขึ้นและมีค่าลดลงสลับกันไปมา โดยในปี 2558 มีการใช้ที่ดินเพื่อเป็นนาข้าวจำนวน 2,328,369 ไร่ ในขณะที่ในปี 2559 มีการใช้ที่ดินเพื่อเป็นนาข้าวเพิ่มขึ้นเป็น 2,328,646 ไร่ ในปี 2560 มีการใช้ที่ดินเพื่อเป็นนาข้าวลดลงเหลือ 2,328,263 ไร่ ในปี 2561 มีการใช้ที่ดินเพื่อเป็นนาข้าวเพิ่มขึ้นเป็น 2,328,372 และในปี 2561 มีการใช้ที่ดินเพื่อเป็นนาข้าวลดลงเหลือ 2,328,064 ไร่ แต่จะเห็นว่าเมื่อนำสัดส่วนการลดลงมาคิดเป็นค่าร้อยละนั้น มีค่าต่ำกว่าร้อยละ 1 จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้ราคาข้าวเปลือกจะลดต่ำลงอย่างต่อเนื่องระหว่างฤดูการผลิต 2558 – 2561 แต่ก็ไม่ได้ส่งผลต่อการลดลงของทีนาในจังหวัดมหาสารคาม อย่างมีนัยสำคัญ แต่อย่างใด

ในส่วนของตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) คิดเป็นร้อยละ 80 โดยมีข้าวหอมมะลิซึ่งถือว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่เป็นแหล่งรายได้หลักของเกษตรกรในพื้นที่อย่างหนึ่งของตำบลเม็กดำ และรายได้สุทธิของครัวเรือนที่ทำการการเกษตรที่สำรวจในปี 2559 อยู่ที่ประมาณ 26,124 บาทต่อครัวเรือน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2559) ที่เหลือประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ค่าขาย และรับราชการ และเนื่องจากตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นเขตเกษตรกรรมศักยภาพสูง (เขตทำนา) ถึง 19,132.50 ไร่ จากทั้งหมด 38,689.87 ไร่ โดยมีพื้นที่เขตทำนามากถึงร้อยละ 49.45 จากพื้นที่ทั้งหมด และสภาพของดินในพื้นที่นี้ยังสามารถปลูกข้าวได้ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังพบว่า ในตำบลเม็กดำมีการใช้ที่ดินในการทำนามากถึง 33,598.30 ไร่ จากพื้นที่ทั้งหมด 48,405.21 ไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 69.41 ของพื้นที่ทั้งหมดในตำบลเม็กดำ (อ้างอิงจาก Agri-map) ประกอบกับประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนับตั้งแต่ฤดูการผลิต

2562/2563, 2563/2564 และ 2564/2565 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ออกมาตรการช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลายมาตรการ โดยผู้วิจัยยังมุ่งศึกษา เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในลักษณะดังกล่าว ทั้งเงื่อนไขในแง่นโยบาย และมาตรการช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลและเงื่อนไขอื่น ๆ อนึ่ง ในส่วนของนโยบายและมาตรการช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่งานวิจัยนี้ศึกษา ผู้วิจัยได้ เลือกรายการเฉพาะโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว และโครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี ทั้งนี้ เนื่องจากจากการสอบถามผู้นำหมู่บ้านเม็กดำ พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวทุกคน ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรจำนวน 83 ครัวเรือน จาก 98 ครัวเรือนนั้น ได้ลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว และโครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปีทุกคน แต่โครงการอื่น ๆ นั้นมีเพียงบางครัวเรือนเท่านั้นที่เข้าร่วม และเมื่อประเมินจากข่าวสารที่เกี่ยวข้องพบว่า โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว และโครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี เป็นนโยบายที่ประชาชนหรือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีความพึงพอใจในการ จัดทำโครงการ ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษา 2 นโยบายที่กล่าวมาในการทำวิจัยในครั้งนี้

คำถามการวิจัย

(1) ชาวนาในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือไม่ อย่างไร นับตั้งแต่ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565

(2) การนำนโยบายและมาตรการช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัตินับตั้งแต่ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565 ส่งผลหรือไม่ อย่างไร ต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

(3) เงื่อนไขใดบ้างนอกจากการนำนโยบายและมาตรการช่วยเหลือและสนับสนุนชาวนาของรัฐบาลไปปฏิบัติที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม นับตั้งแต่ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม นับตั้งแต่ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565
2. เพื่อศึกษาผลจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ นับตั้งแต่ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565 ต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาเงื่อนไขนอกเหนือจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยศึกษา “การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน” ซึ่งประกอบไปด้วยรูปแบบต่างๆ ได้แก่

1. ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน
2. มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน
 - เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชอื่น (ได้แก่ เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่น และเปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชพลังงาน)
 - เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมอื่นๆ ที่ไม่ใช่การปลูกพืช
 - เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกพืชอื่นเป็นพื้นที่ปลูกข้าว (ได้แก่ เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่นเป็นพื้นที่ปลูกข้าว และเปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกพืชพลังงานเป็นพื้นที่ปลูกข้าว)
 - เปลี่ยนจากพื้นที่ทำการเกษตรกรรมอื่นๆ ที่ไม่ใช่การปลูกพืชเป็นพื้นที่ปลูกข้าว
 - เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่อยู่อาศัย
 - เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม
 - เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และพักผ่อนหย่อนใจ
 - เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่เพื่อบริการสาธารณะ

ในส่วนของ “เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน” ได้แก่

- 1) ด้านธรรมชาติหรือลักษณะทางธรรมชาติของที่ดิน (เช่น การมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ การระบายน้ำ ลักษณะของดินและแร่ธาตุในดิน ที่ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ ภัยธรรมชาติ)
- 2) ด้านเศรษฐกิจ (เช่น แนวทางในการลงทุนในที่ดินแบบใหม่สำหรับที่ดินที่ไม่อุดมสมบูรณ์ เงินช่วยเหลือด้านราคาพืชผล/ปัจจัยการผลิตในปีการผลิตนั้น ๆ)
- 3) ด้านสถาบัน (เช่น การมีหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน นโยบายและโครงการของรัฐ อาทิ โครงการจัดที่ดิน โครงการพัฒนาที่ดิน โครงการพัฒนาต่างๆ)
- 4) ด้านสังคมและวัฒนธรรม (เช่น การเพิ่มขึ้นของประชากร ระดับการศึกษา ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน ความก้าวหน้าด้านวิชาการทางการเกษตร)
- 5) ด้านเทคโนโลยี เช่น (มีการเพาะปลูกแบบเชิงเดี่ยวแปลงใหญ่ได้ เนื่องจากมีเครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์ ความก้าวหน้าของภาคอุตสาหกรรม ทำให้ต้องการวัตถุดิบการเกษตรเพิ่มขึ้น มีการขยายการเพาะปลูกมากขึ้น)

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาพื้นที่ในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถปลูกข้าวได้ในระดับปานกลาง และประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) คิดเป็นร้อยละ 80 โดยมีข้าวหอมมะลิซึ่งถือว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่เป็นแหล่งรายได้หลักของเกษตรกรในพื้นที่อย่างหนึ่งของตำบลเม็กดำ

3. ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้เวลาตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2565 ถึง เดือนเมษายน 2566 เป็นระยะเวลา 9 เดือน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
2. ได้ทราบถึงผลของการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัตินับตั้งแต่ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565 ต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชาวนาในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
3. ได้ทราบถึงเงื่อนไขอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม นอกเหนือจากการนำนโยบายและมาตรการช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ นับตั้งแต่ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565

นิยามศัพท์เฉพาะ

นโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกร ในงานวิจัยนี้ได้ให้ความหมายของนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรไว้ว่า หมายถึง มาตรการ หรือโครงการต่าง ๆ ที่รัฐบาลเห็นชอบเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบปัญหาจากการทำการเกษตร โดยในงานวิจัยนี้จะศึกษานโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรในแต่ละปีเพียง 2 มาตรการ ดังนี้

มาตรการช่วยเหลือชาวนาฤดูการผลิตปลูกในปีการผลิต 2562/2563

- โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว
- โครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2562)

มาตรการช่วยเหลือชาวนาฤดูการผลิตปลูกในปีการผลิต 2563/2564

- โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว
- โครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2563)

มาตรการช่วยเหลือชาวนาฤดูการผลิตปลูกในปีการผลิต 2564/2565

- โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว
- โครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี (กรมการค้าภายใน, 2564)

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้แก่

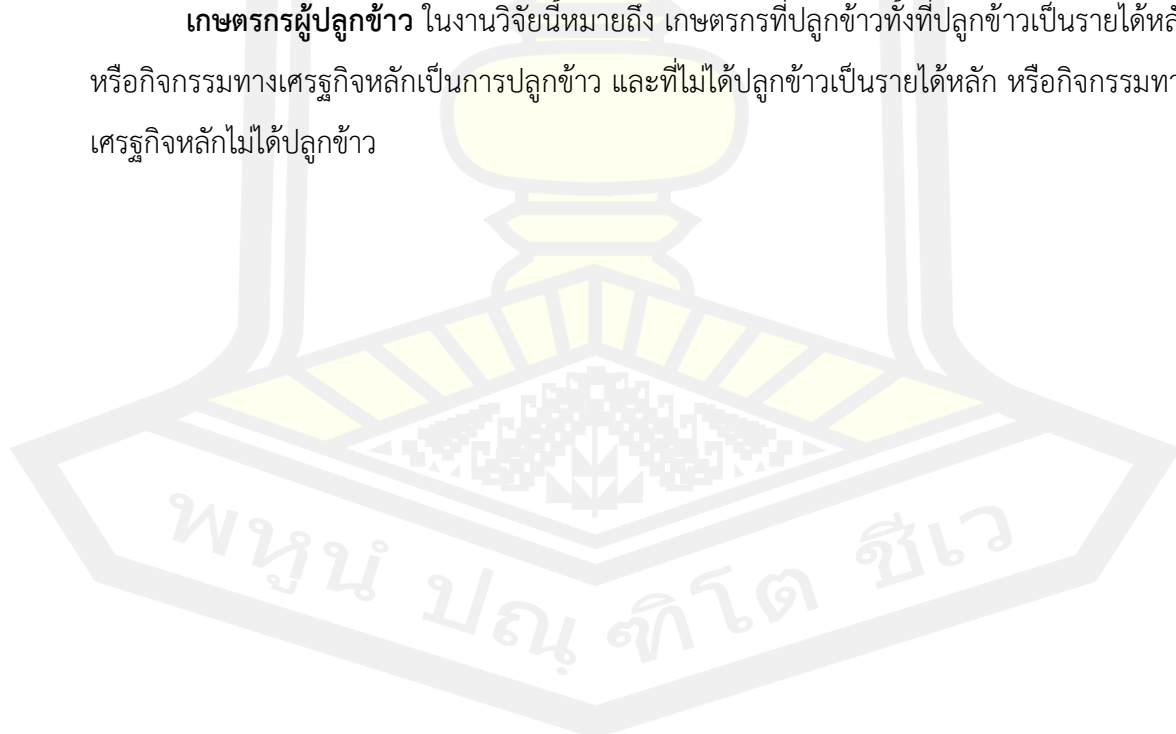
1. ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน
2. มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน
 - เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชอื่น (ได้แก่ เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่น และเปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชพลังงาน)
 - เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมอื่นๆ ที่ไม่ใช้การปลูกพืช
 - เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกพืชอื่นเป็นพื้นที่ปลูกข้าว (ได้แก่ เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่นเป็นพื้นที่ปลูกข้าว และเปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกพืชพลังงานเป็นพื้นที่ปลูกข้าว)
 - เปลี่ยนจากพื้นที่ทำการเกษตรกรรมอื่นๆ ที่ไม่ใช้การปลูกพืชเป็นพื้นที่ปลูกข้าว
 - เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่อยู่อาศัย
 - เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม
 - เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และพักผ่อนหย่อนใจ

- เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่เพื่อบริการสาธารณะ

เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้แก่

- 1) ปัจจัยทางธรรมชาติหรือลักษณะทางธรรมชาติของที่ดิน (เช่น การมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ การระบายน้ำ ลักษณะของดินและแร่ธาตุในดิน ที่ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ ภัยธรรมชาติ)
- 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (เช่น แนวทางในการลงทุนในที่ดินแบบใหม่สำหรับที่ดินที่ไม่อุดมสมบูรณ์ เงินช่วยเหลือด้านราคาพืชผล/ปัจจัยการผลิตในปีการผลิตนั้น ๆ)
- 3) ปัจจัยทางด้านสถาบัน (เช่น การมีหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน นโยบายและโครงการของรัฐ อาทิ โครงการจัดที่ดิน โครงการพัฒนาที่ดิน โครงการพัฒนาต่างๆ)
- 4) ปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม (เช่น การเพิ่มขึ้นของประชากร ระดับการศึกษา ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน ความก้าวหน้าด้านวิชาการทางการเกษตร)
- 5) ด้านเทคโนโลยี เช่น (มีการเพาะปลูกแบบเชิงเดี่ยวแปลงใหญ่ได้ เนื่องจากมีเครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์ ความก้าวหน้าของภาคอุตสาหกรรม ทำให้ต้องการวัตถุดิบการเกษตรเพิ่มขึ้น มีการขยายการเพาะปลูกมากขึ้น)

เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในงานวิจัยนี้หมายถึง เกษตรกรที่ปลูกข้าวทั้งที่ปลูกข้าวเป็นรายได้หลักหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลักเป็นการปลูกข้าว และที่ไม่ได้ปลูกข้าวเป็นรายได้หลัก หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลักไม่ได้ปลูกข้าว

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทำวิจัยเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลังจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรของรัฐบาลไปปฏิบัติ กรณีศึกษาตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะเป็นประโยชน์และช่วยอธิบายถึง ลักษณะต่าง ๆ ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ได้ดียิ่งขึ้น ผู้ศึกษาได้สรุปสาระสำคัญ โดยแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน
2. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ
3. แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะประชากรศาสตร์
4. นโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกร
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ที่ดิน (Land) เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดเนื่องจากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากร ทำให้ความต้องการที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ด้วย ที่ดินนอกจากจะเป็นแหล่งที่มาของปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเครื่องค้ำจุนเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม แล้วยังเป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองของมนุษยชาติมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน (กรมพัฒนาที่ดิน, 2531 อ้างอิงถึงใน ปิยกุล นานา, 2553, น.102) กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ได้ให้ความหมายไว้ว่า ที่ดิน นอกจากจะหมายถึงที่ดินบนบก ซึ่งได้แก่ พื้นดินทั่ว ๆ ไป และภูเขาที่ยังคลุมไปถึงดินซึ่งอยู่ใต้ผิวน้ำตื้น ๆ ด้วย เช่น ที่ดินที่อยู่ในห้วย หนอง คลอง บึง ต่างๆ ส่วนที่ดินซึ่งอยู่ในน้ำลึกๆ เช่น แม่น้ำ ทะเลไม่ใช่ความหมายที่ดินในประมวลกฎหมายนี้สาเหตุที่กฎหมายบัญญัติคลุมถึงที่ดินเฉพาะในน้ำตื้น ๆ เพราะที่ดินเหล่านี้อาจไหลปนน้ำเนื่องจากห้วย หนอง คลอง บึง ตื้นเขิน กลายเป็นพื้นดินทั่วไปขึ้นมาได้ (ชนิตา เปลี่ยนเที่ยงธรรม, 2558, น.6)

การใช้ประโยชน์ที่ดิน หมายถึง การใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบันหรืออนาคต เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในด้านต่างๆ เช่น เกษตรกรรม พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม และที่อยู่อาศัย เป็นต้น (ดร.รชนี, 2531) ดังนั้นการใช้ประโยชน์ที่ดินจึงมีความเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบของการใช้ประโยชน์ตามความต้องการของผู้ที่เป็นเจ้าของ หรือผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นๆ เช่น การเปลี่ยนพื้นที่ป่าไม้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม หรือเป็นแหล่งน้ำ (กาญจนาเจียร ชูชีพ, 2523) การเปลี่ยนแปลงพื้นที่

เกษตรกรรมเป็นที่อยู่อาศัย หรือเป็นพื้นที่เกษตรกรรม (บุญเกียรติ แสงวัฒน์, 2535, น.25-27) โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวขึ้นอยู่กับปัจจัยที่หลากหลาย ได้แก่ ปัจจัยทางกายภาพ ชีวภาพ ปัจจัยทางด้านนโยบายของรัฐ และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

1.1 รูปแบบการใช้ที่ดิน โดยหากพิจารณาตามลักษณะการใช้ที่ดินทางผังเมือง

สามารถแบ่งออกเป็นหมวดต่าง ๆ ที่สำคัญ 4 หมวด ได้แก่

1.1.1) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย

การใช้ที่ดินในเขตชุมชนเมืองมักเป็นที่ดินประเภทเพื่อการอยู่อาศัยมากที่สุด มีการกระจายตัวอยู่ทั่วไป บริเวณใจกลางเมืองมักเป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก บริเวณถัดออกมาจากใจกลางเมืองไปถึงชานเมืองมักเป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลางและหนาแน่นน้อยโดยพิจารณาจากความหนาแน่นและระดับรายได้ของประชากรในเมือง เขตใจกลางเมืองมักเป็นที่อยู่อาศัยที่มีสภาพแออัด เสื่อมโทรมเป็นที่อยู่ของผู้มีรายได้น้อย ลักษณะอาคารเป็นอาคารพาณิชย์ บ้านแถว ตึกแถว บริเวณถัดออกมาจากใจกลางเมืองถึงชานเมืองเป็นที่อยู่อาศัยที่มีความหนาแน่นเบาบางมากกว่า โดยส่วนมากเป็นบ้านเดี่ยวมักเป็นเขตที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้ปานกลางและผู้มีรายได้สูงเนื่องจากต้องการคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า และสามารถเดินทางเข้ามาทำงานในเขตใจกลางเมืองได้การใช้ที่ดินประเภทนี้โดยทั่วไปมักมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 40-50 ของพื้นที่ชุมชนเมือง การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยแบ่งเป็นดังนี้ (สรรรค์ใจ กลิ่นดาว, 2550)

1) ที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก หรือพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก มักอยู่บริเวณศูนย์กลางเมือง (City Core) ที่ประกอบไปด้วยอาคารสำนักงาน ร้านค้าและพักอาศัย อาคารสูงเพื่อการพักอาศัย เช่น อาคารชุดพักอาศัย อพาร์ทเมนต์ เนื่องจากการใช้ที่ดินประเภทนี้มีความหนาแน่นสูงย่านใจกลางเมือง พื้นที่เว้นว่างหรือพื้นที่สีเขียวมีน้อยมากราคาที่ดินมีราคาแพง โดยมากพื้นที่ว่างมักเป็นบริเวณพื้นที่ทางเท้า บริเวณหัวมุม จุดตัดถนน พื้นที่เว้นว่างด้านหน้าอาคาร ระยะถอยร่นจากแนวสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ และพื้นที่สาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ

2) ที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง การใช้ที่ดินมักเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเรือน ได้แก่ บ้านเดี่ยว บ้านแฝด บ้านแถว หอพัก อาคารชุด ความสูงไม่ควรเกิน 5 ชั้น อยู่ในบริเวณที่สภาพแวดล้อมและทิศทางลมที่ดี

3) ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย มีการใช้ที่ดินเป็นอยู่อาศัยเบาบาง มักเป็นบ้านเดี่ยว บ้านแฝด เป็นส่วนใหญ่ ความสูงประมาณ 1-2 ชั้น ควรตั้งอยู่ในบริเวณที่ไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมทุก

ประเภทและควรรอยู่ห่างจากโรงงานอุตสาหกรรมอย่างน้อย 1.5–3.0 กิโลเมตร การใช้ที่ดินประเภทนี้ทำให้เกิดพื้นที่เว้นว่างอยู่แล้วในบริเวณบ้านพักอาศัย

4) ที่ดินอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย การใช้ที่ดินประเภทนี้มัก มีวัตถุประสงค์เพื่อไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินไปเป็นอย่างอื่น หรือเป็นการเคารพต่อสถานที่สำคัญ เช่น ศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์ มักถูกกำหนดให้มีการใช้ที่ดินเพื่อสร้างบ้านพักอาศัยเท่านั้น โดยมากกำหนดความสูงของอาคารประมาณ 1-2 ชั้น มักเป็นพื้นที่บริเวณเมืองเก่า หรือโดยรอบด้านใดด้านหนึ่งของสถานที่

1.1.2) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการทำงานและประกอบอาชีพ

การใช้ที่ดินเพื่อพาณิชย์กรรม เป็นการใช้ที่ดินประเภทนี้ได้แก่ร้านค้าต่างๆ รวมถึงการบริการต่างๆ ด้วย การใช้ที่ดินประเภทนี้มักตั้งอยู่ย่านใจกลางเมือง มีการเกาะกลุ่มกันเป็นย่านการค้า เนื่องจากมีการได้ประโยชน์ร่วมกันของกิจกรรมจากการรวมกลุ่มกัน และมักมีที่ตั้งกระจายตัวไปตามแนวถนนสายสำคัญ หรือเป็นกลุ่มร้านค้าเล็ก ๆ ที่ปะปนอยู่กับย่านที่อยู่อาศัย การใช้ที่ดินประเภทนี้จัดเป็นลักษณะเด่นของการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมือง เป็นบริเวณที่มีการใช้ที่ดินเข้มข้น โดยเฉลี่ยแล้วประมาณร้อยละ 2-5 ของพื้นที่ชุมชนเมืองเป็นการใช้ที่ดินประเภทนี้ การใช้ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรม มี 2 ประเภทหลัก ได้แก่ ย่านพาณิชย์กรรมขนาดเล็ก กระจายตัวอยู่ทั่วไป ได้แก่ ร้านค้าเบ็ดเตล็ด ตลาดสด เป็นศูนย์กลางระดับชุมชน และย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง (Central Business District) มักมีบริเวณกว้างขวางและมีความหนาแน่นมาก เป็นศูนย์กลางของการค้าปลีก อาคารสำนักงาน ซึ่งอาจเป็นย่านพาณิชย์กรรมที่อยู่ศูนย์กลางเมืองหรือบริเวณพื้นที่ชานเมืองก็ได้ เนื่องจากการใช้ที่ดินประเภทนี้อยู่บนหลักการที่มีความสะดวกในการเข้าถึงสูงสุด มีระบบโครงข่ายถนน และบริการพื้นฐานที่ได้มาตรฐาน สามารถเชื่อมโยงติดต่อกับบริเวณอื่น ๆ ได้ดี มีความสะดวกในการการใช้ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรม หรือเขตแรงงานต่าง ๆ การใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมตามการวางและจัดทำผังเมืองรวม มีการจำแนกการใช้ที่ดินออกเป็น 3 ประเภท (สรรคใจ กลิ่นดาว, 2550) ได้แก่

1) อุตสาหกรรมและคลังสินค้า โดยหลักการของความปลอดภัย ไม่ควรมีโรงงานอุตสาหกรรมทุกประเภทอยู่ในเขตผังเมืองรวม เว้นแต่เมืองที่มีบทบาทพิเศษ เช่น เมืองท่า เมืองอุตสาหกรรม แต่จะต้องปราศจากมลพิษ และจัดเป็นส่วนบริเวณโรงงานกับบริเวณที่พักอาศัยให้เหมาะสม ถูกต้องกับหลักทิศทางลม และมีพื้นที่สีเขียวแนวกันชน (Green Buffer) เป็นแนวป้องกันและแบ่งแยกการใช้พื้นที่กับการใช้ที่ดินประเภทอื่น

2) อุตสาหกรรมเฉพาะกิจ เป็นอุตสาหกรรมที่ประกอบกิจกรรมเฉพาะอย่างของชุมชน อันเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่นั้น หรืออุตสาหกรรมที่จำเป็นของชุมชนเมือง และอุตสาหกรรมใน

ครัวเรือน โดยควรมีการรวมกิจกรรมเหล่านี้ไว้เป็นกลุ่มเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย คำนึงถึงระยะทางในการเข้ามาใช้บริการของคนในชุมชน ตลอดจนเรื่องของมลภาวะต่างๆ ในการวางผังเมือง การใช้ที่ดินประเภทนี้ ควรตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่แนวกันชน (Buffer) หรือพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม หรืออยู่ชิดพื้นที่รองรับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต แต่ไม่ควรอยู่ในบริเวณที่พักอาศัย

3) คลังสินค้า เป็นบริเวณคลังเก็บสินค้า หรือโกดัง มักเป็นการใช้ที่ดินก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่ เพื่อจัดเก็บสินค้าเป็นจำนวนมาก รวมถึงการใช้พื้นที่เป็นลานโล่ง เพื่อจัดวางตู้เก็บสินค้า (Container) แต่ไม่รวมถึงคลังน้ำมัน การใช้ที่ดินประเภทนี้มีเฉพาะเมืองที่มีบทบาทพิเศษ เช่น เมืองท่าเรือ เมืองศูนย์กลางการขนส่ง เป็นต้น

1.1.3) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอนุรักษ์และพักผ่อนหย่อนใจ

การใช้ที่ดินประเภทนี้ตามการวางและจัดทำผังเมืองรวม มีการจำแนกการใช้ที่ดินออกเป็นประเภทต่าง ๆ (สรรคใจ กลิ่นดาว, 2550) ได้แก่

1) ประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การใช้ที่ดินประเภทนี้มีแนวคิดในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวของชุมชนเมืองโดยตรง เพื่อให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีอากาศบริสุทธิ์ มีที่พักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกาย และคุณภาพชีวิตที่ดี ที่ดินประเภทนี้ประกอบไปด้วย ที่โล่งสีเขียว สนามหญ้า สวนสาธารณะ สนามกีฬา สวนป่า แนวที่โล่งสีเขียวริมน้ำ ลำคลอง รั้ว แนวทางเดินสีเขียวริมถนน เป็นต้น ซึ่งเป็นการดึงความเป็นธรรมชาติและอากาศดีเข้าสู่ใจกลางเมือง และเขตที่อยู่อาศัยของเมือง ตามหลักการวางผังเมืองมีหลักเกณฑ์ในการกำหนดแนวที่โล่งริมน้ำ ได้แก่ ที่สาธารณะ หรือที่ดินเอกชนริมฝั่งแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ให้มีแนวถอยร่นอาคารตลอดแนวไม่น้อยกว่า 6.00 เมตร การก่อสร้างอาคารทุกประเภท ริมถนนฝั่งตรงข้ามแนวถอยร่นริมแม่น้ำ สูงไม่เกิน 6.00 เมตร จากระดับถนน แนวที่โล่งดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อ รักษาสภาพแวดล้อม ให้เป็นระเบียบ สวยงาม เสริมสร้างบรรยากาศร่มรื่นให้ชุมชนเมือง เป็นแนวที่โล่งที่สะดวกแก่การพัฒนา การขุดลอกของเครื่องจักร เป็นแนวป้องกันการรुकกล้าที่สาธารณะ และห้ามปลูกสร้างอาคาร เป็นแนวทางเดิน เชื่อมโยง ติดต่อซึ่งกันและกันในชุมชน

2) ประเภทชนบทและเกษตรกรรม การใช้ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมตามผังเมืองรวม มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้พื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่สีเขียว (Buffer Zone) ของชุมชนเมือง ตามแนวความคิดป่าล้อมเมือง หรือเมืองในชนบท เพื่อป้องกันการขยายตัวของเมือง การป้องกันชุมชนเมืองจากมลพิษภายนอกเขตผังเมืองรวม ช่วยฟอกอากาศให้บริสุทธิ์ และเพื่อเป็นพื้นที่ชนบทของเมือง ที่ประกอบไปด้วย สวน ไร่ นา ป่าไม้ เป็นต้น

3) ประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม การสงวนอาชีพ ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ในบริเวณพื้นที่นั้น เพื่อให้มีสภาพที่มั่นคงต่อไป โดยมากมักเป็นพื้นที่บริเวณที่มีสมรรถนะดินดีเหมาะแก่การเกษตรกรรม พื้นที่ในโครงการตามแนวพระราชดำริ พื้นที่ที่ถูกกำหนดขึ้นตามนโยบายของรัฐบางและหน่วยงานท้องถิ่น

4) ประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย การใช้ที่ดินประเภทนี้ถือเป็นหลักสากลในการที่จะต้องอนุรักษ์แหล่งกำเนิดทางโบราณคดี ศิลปะ และวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า และพัฒนาในเชิงอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมากมักเป็นพื้นที่ที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้ ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 เช่น บริเวณโดยรอบกำแพงเมือง คูเมือง พื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม รวมทั้งบริเวณที่รัฐบาลและท้องถิ่นมีนโยบายในการอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมอันดีงาม ซึ่งอาจเป็นพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนก็ได้

5) ที่โล่งเพื่อนันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการประมง การใช้ที่ดินประเภทนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อต้องการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ที่เป็นแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตรและการประมง ตลอดจนเป็นพื้นที่พักผ่อนของชุมชนเมือง การป้องกันการบุกรุกพื้นที่โดยรอบแหล่งน้ำ รวมทั้งพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเล และส่งเสริมให้มีการใช้เป็นพื้นที่นันทนาการ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมือง และสามารถใช้ในการประมงได้ด้วย

1.1.4) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการบริการสาธารณะ

การใช้ที่ดินประเภทนี้ตามการวางแผนและจัดทำผังเมืองรวม แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ (สรรคใจ กลิ่นดาว, 2550) ได้แก่

1) สถาบันราชการ การใช้ที่ดินประเภทนี้เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจ ประกอบด้วยศูนย์บริการและที่ทำการของรัฐบาลต่าง ๆ เช่น การประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ โรงพยาบาล สถานีอนามัย และที่สาธารณะประโยชน์ เป็นต้น โดยส่วนใหญ่สถานที่เหล่านี้มักเป็นที่ตั้งของอาคารที่ทำการ การจะขยายกิจการใดของรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจมักจะใช้ที่ดินของรัฐหรือที่ดินสาธารณะประโยชน์เท่านั้น

2) สถาบันศาสนา ได้แก่ พื้นที่วัด มัสยิด โบสถ์คริสต์ โบสถ์พราหมณ์ สุสานฌาปนสถาน ป่าช้า เป็นต้น ทั้งนี้ไม่รวมที่ธรณีสงฆ์นอกเขตวัด เป็นพื้นที่สำหรับเป็นที่พบปะของประชาชนในศาสนานั้น ๆ เพื่อเข้ามาประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การประกอบกิจกรรมประเพณีทางศาสนา

ร่วมกันของประชาชน การใช้ที่ดินประเภทนี้มักมีมาแต่เดิม และมีที่ตั้งอยู่ร่วมกับชุมชนต่าง ๆ ในเมือง เป็นศูนย์กลางในการพบปะของคนในชุมชน

3) สถาบันการศึกษา เป็นการใช้ที่ดินที่เกี่ยวกับการศึกษา ประกอบด้วย ห้องสมุด มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา วิทยาลัย โรงเรียนมัธยม โรงเรียนประถม โรงเรียนอนุบาล สถานรับเลี้ยงเด็ก เป็นต้น

4) การสาธารณูปโภค การใช้ที่ดินประเภทการสาธารณูปโภค หมายถึง พื้นที่ เส้นท่อ อาคาร หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของอาคารที่เป็นสิ่งจำเป็นต่อชุมชน เช่น ระบบการคมนาคมขนส่ง การพลังงาน ระบบการประปา ระบบระบายน้ำ ระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบกำจัดขยะมูลฝอยและของเสียอื่น ๆ บริเวณควบคุมน้ำท่วม และการระบายน้ำของเมือง เป็นต้น โดยระบบเหล่านี้มักจะถูกวางให้สอดคล้องกับระบบการใช้ที่ดินของชุมชนเมือง และการเชื่อมโยงถึงกันเป็นโครงข่ายต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นระบบและครบวงจร (สรรรค์ใจ กลิ่นดาว, 2550)

1.2 รูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ในปี 2012 Borrás ได้เสนอว่า ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในภาคการเกษตรทั่วโลกในปัจจุบันนี้มีทั้งหมด 4 ทิศทาง ได้แก่ ทิศทาง A เป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ปลูกพืชอาหารชนิดหนึ่งสู่พื้นที่ปลูกพืชอาหารอีกชนิดหนึ่ง ทิศทาง B เป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ปลูกพืชอาหารชนิดหนึ่งสู่พื้นที่ปลูกพืชพลังงาน ทิศทาง C เป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ที่ไม่ได้ปลูกพืชอาหารสู่พื้นที่ปลูกพืชอาหาร และ ทิศทาง D เป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ที่ไม่ได้ปลูกพืชอาหารสู่พื้นที่ปลูกพืชพลังงาน (ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์, กำลังรอดตีพิมพ์)

ในแต่ละทิศทางยังสามารถแยกย่อยออกเป็นรูปแบบต่าง ๆ (Borrás, 2012, p. 39 อ้างถึงใน ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์, กำลังรอดตีพิมพ์) ได้แก่

ทิศทาง A ประกอบด้วย (1) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ปลูกพืชอาหารสำหรับบริโภคเองสู่พื้นที่ปลูกพืชอาหารที่ซื้อขายในประเทศ (2) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ปลูกพืชอาหารสำหรับบริโภคเองหรือพืชอาหารที่ซื้อขายในประเทศสู่พื้นที่ปลูกพืชอาหารเพื่อการส่งออก (3) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ปลูกพืชอาหารเพื่อการส่งออก พื้นที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว และพื้นที่ปลูกพืชเพื่อป้อนเข้าสู่อุตสาหกรรมอาหาร สู่พื้นที่ปลูกพืชอาหารเพื่อการบริโภค หรือซื้อขายในประเทศ หรือการใช้พื้นที่ทำเกษตรกรรมรายย่อยสองชนิดขึ้นไปในพื้นที่เดียวกัน (polyculture)

ทิศทาง B ประกอบด้วย (1) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ปลูกพืชอาหารสำหรับบริโภคเองหรือพืชอาหารที่ซื้อขายในประเทศสู่พื้นที่ปลูกพืชพลังงานเพื่อการส่งออก (2) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ปลูกพืชอาหารสำหรับบริโภคเองหรือพืชอาหารที่ซื้อขายในประเทศสู่พื้นที่ปลูกพืชพลังงานสำหรับใช้หรือซื้อขายในประเทศ แต่อยู่ภายใต้การควบคุมของบริษัท (3) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ปลูกพืชอาหารสำหรับบริโภคเองหรือพืชอาหารที่ซื้อขายในประเทศสู่พื้นที่ปลูกพืชพลังงานสำหรับใช้หรือซื้อขายในประเทศ โดยการปลูกพืชนั้นไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของบริษัทใด ๆ

ทิศทาง C ประกอบด้วย (1) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ป่าไม้สู่พื้นที่ปลูกพืชอาหารสำหรับบริโภคเองหรือพืชอาหารที่ซื้อขายในประเทศ (2) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ป่าไม้สู่พื้นที่ปลูกพืชอาหารเพื่อการส่งออก (3) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ชายขอบ (ที่ดินที่มีคุณภาพในแง่ของการทำเกษตรกรรมต่ำ อีกทั้งยังไม่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ในแง่ของการสร้างกำไรรูปแบบอื่น ๆ) หรือรกร้างว่างเปล่าสู่พื้นที่ปลูกพืชอาหารสำหรับบริโภคเองหรือพืชอาหารที่ซื้อขายในประเทศ (4) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ชายขอบหรือรกร้างว่างเปล่าสู่พื้นที่ปลูกพืชอาหารเพื่อการส่งออก

ทิศทาง D ประกอบด้วย (1) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ป่าไม้สู่พื้นที่ปลูกพืชพลังงานเพื่อการใช้และซื้อขายในประเทศ (2) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ป่าไม้สู่พื้นที่ปลูกพืชพลังงานเพื่อการส่งออก (3) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ชายขอบหรือรกร้างว่างเปล่าสู่พื้นที่ปลูกพืชพลังงานเพื่อการใช้และซื้อขายในประเทศ (4) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่ชายขอบหรือรกร้างว่างเปล่าสู่พื้นที่ปลูกพืชพลังงานเพื่อการส่งออก

1.3 เงื่อนไขที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เงื่อนไขที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในงานวิจัยสามารถจำแนกออกได้เป็น 5 ปัจจัย ได้แก่

1.3.1) ด้านธรรมชาติหรือลักษณะทางธรรมชาติของที่ดิน เป็นลักษณะของดินที่ต่างกัน เหมาะกับกิจกรรมที่ต่างกัน บางชนิดเหมาะกับการเกษตร บางชนิดไม่เหมาะกับการเกษตร ปัจจัยทางธรรมชาติที่มีผลต่อการเลือกกิจกรรมหรือลักษณะการทำประโยชน์ ได้แก่ แสงแดด ปริมาณน้ำฝนและแหล่งน้ำ ภูมิประเทศ การระบายน้ำ และลักษณะของดินและแร่ธาตุในดิน ที่ตั้งที่ดินใกล้หรือไกลจากตลาด และการส่งยากง่ายเพียงใด (ไกรสร คือประโคน, 2542)

1.3.2 ด้านเศรษฐกิจ มนุษย์มีแนวโน้มที่จะใช้ที่ดินที่ดีที่สุดไปในทางที่ทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ที่ดินที่มีคุณภาพต่ำลงมาจะถูกนำไปใช้ในด้านที่จะทำให้เกิดประโยชน์น้อยลงตามลำดับเนื่องจากที่ดินที่มีคุณภาพต่ำจะทำให้ต้นทุนการผลิตสูงกว่าที่ดินที่มีคุณภาพดี เพราะต้องใช้ในการปรับปรุงที่ดิน ซึ่งที่ดินที่มีคุณภาพต่ำลงมาจะถูกนำมาใช้เมื่อความต้องการสินค้ามากขึ้นจนคุ้มค่ากับการลงทุน และจะหยุดใช้ก็ต่อเมื่อความต้องการของสินค้าอิ่มตัว หรือราคาต่ำกว่าต้นทุนการผลิต โดยเฉพาะต้นทุนผันแปร โดยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินได้แก่ ระดับการจ้างงานและระดับการว่างงาน ค่าใช้จ่ายและรายได้ของครัวเรือนรวมทั้งราคาของที่ดิน (นงคราญ วงศ์ตะวัน, 2549, น.7-8)

1.3.3) ด้านสถาบัน เช่น การมีหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน โดยเกษตรกรมีแนวโน้มจะนำที่ดินมาใช้ประโยชน์เพื่อการผลิตมากขึ้นถ้าเกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดิน นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เป็นโครงการต่าง ๆ ของรัฐที่เกี่ยวกับที่ดิน การจัดสรรที่ดิน การจัดรูปที่ดินและโครงการพัฒนาต่าง ๆ (พรพิมล ขำเพชร, 2559, น.115)

1.3.4) ด้านสังคมและวัฒนธรรม จำนวนประชากรเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินมากที่สุด ปัจจัยทางด้านสังคมได้แก่ การเพิ่มขึ้นของประชากร ทำให้เกิดความต้องการที่ดินสำหรับผลิตอาหาร และใช้เป็นที่อยู่อาศัย โดยความต้องการที่ดินจะเพิ่มขึ้นเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับคุณภาพของที่ดินว่าเป็นดินดีหรือไม่อีกทั้งระดับของการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่ดิน กล่าวคือประชากรที่ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ที่ดินที่ต้องการวิชาการเกษตรว่ามีความเจริญก้าวหน้าไปมากน้อยเพียงใด ซึ่ง Salehia, Taghdisi and Nouri (2556) ได้เสนอว่า ปัจจัยทางสังคมต่าง ๆ เช่น ระดับความรู้ วัฒนธรรม การมีส่วนร่วม ปัญหาทางสังคม ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

1.3.5) ด้านเทคโนโลยี การมีเทคโนโลยีและเครื่องจักรการเกษตรที่ก้าวหน้ามากขึ้นทำให้รูปแบบการใช้ที่ดินเปลี่ยนไปด้วย เช่น มีการเพาะปลูกแบบเชิงเดี่ยวแปลงใหญ่ได้ เนื่องจากมีเครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์ ความก้าวหน้าของภาคอุตสาหกรรมทำให้ต้องการวัตถุดิบการเกษตรเพิ่มขึ้น มีการขยายการเพาะปลูกมากขึ้น เป็นต้น (พรพิมล ขำเพชร, 2559, น.115)

2. นโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกร

การที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวประสบปัญหาาราคาข้าวตกต่ำมาโดยตลอดนับตั้งแต่ฤดูการผลิต 2558/2559 ประกอบกับการที่รัฐบาลก่อนหน้ามีนโยบายตอบสนองต่อความผันผวนของราคาพืชผลทางการเกษตรมาอย่างต่อเนื่อง เป็นบริบทที่สำคัญของการที่ รัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา กำหนดมาตรการช่วยเหลือชาวนาในฤดูกาลเพาะปลูกในปีการผลิตต่าง ๆ ดังนี้

2.1 มาตรการช่วยเหลือชาวนาฤดูกาลเพาะปลูกในปีการผลิต 2562/2563

- โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ภายใต้กรอบวงเงินงบประมาณ 20,940 ล้านบาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันความเสี่ยงด้านราคา ไม่ให้ประสบปัญหาขาดทุน ลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาาราคาข้าว และให้กลไกการตลาดทำงานได้อย่างปกติ โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนผู้ปลูกข้าวปีการผลิต 2562/63 กับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- โครงการช่วยเหลือค่าเก็บเกี่ยวและปรับปรุงคุณภาพข้าว ภายใต้วงเงินงบประมาณ 25,700 ล้านบาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรได้มีเงินทุนหมุนเวียนเป็นค่าใช้จ่ายในการเก็บเกี่ยวและรักษาคุณภาพข้าว โดยเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนผู้ปลูกข้าวจะได้รับเงินช่วยเหลือค่าเก็บเกี่ยวและปรับปรุงคุณภาพข้าว ในอัตราไร่ละ 500 บาท ไม่เกินรายละ 20 ไร่ หรือครัวเรือนละไม่เกิน 10,000 บาท (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2562)

- โครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือก โดยให้สินเชื่อเกษตรกรรายบุคคล และสถาบันเกษตรกร เก็บข้าวไว้ในยุ้งฉาง เป้าหมาย 1 ล้านตันข้าวเปลือก โดยให้ค่าใช้จ่ายในการฝากเก็บตันละ 1,500 บาท วงเงิน 1,500 ล้านบาท และชดเชยดอกเบี้ยให้เกษตรกรเป็นระยะเวลา 5 เดือน

- โครงการสินเชื่อเพื่อรวบรวมข้าวโดยสถาบันเกษตรกร โดยสนับสนุนสินเชื่อแก่สถาบันเกษตรกร เพื่อรวบรวมข้าวเปลือก เพื่อจำหน่าย และ/หรือ เพื่อการแปรรูป โดยสถาบันเกษตรกรรับภาระดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อปี รัฐบาลรับภาระดอกเบี้ยในร้อยละ 3 ต่อปี วงเงิน 562.5 ล้านบาท

- โครงการชดเชยดอกเบี้ยให้ผู้ประกอบการค้าข้าวในการเก็บสต็อก เป้าหมายให้ผู้ประกอบการค้าข้าว ที่เข้าร่วมโครงการฯ รับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรแล้วเก็บเป็นระยะเวลา 2 - 6 เดือน โดยรัฐบาลชดเชยดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 3 วงเงิน 510 ล้านบาท (กรมการค้าภายใน, 2562)

2.2 มาตรการช่วยเหลือชาวนาฤดูกาลเพาะปลูกในปีการผลิต 2563/2564

- โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยประกันรายได้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าว 5 ชนิด ได้แก่ ข้าวเปลือกหอมมะลิ ข้าวเปลือกหอมมะลินอกพื้นที่ ข้าวเปลือกเจ้า ข้าวเปลือกหอมปทุมธานี และข้าวเปลือกเหนียว โดยเกษตรกรสามารถเข้าร่วมโครงการประกันฯ ได้แปลงละ 1 ครั้ง เท่านั้น เพื่อไม่ให้เป็นการจ่ายเงินซ้ำซ้อน

นอกจากนี้ยังมีมาตรการคชุนานโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวปี 2563/64 ประกอบไปด้วย 3 โครงการ ได้แก่

- โครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี การผลิต 2563/64 วงเงิน 19,826 ล้านบาท ระยะเวลาโครงการ 1 พฤศจิกายน 2563 - 31 ธันวาคม 2564

- โครงการสินเชื่อเพื่อรวบรวมข้าวและสร้างมูลค่าเพิ่มโดยสถาบันเกษตรกร การผลิต 2563/64 วงเงิน 15,000 ล้านบาท ระยะเวลาโครงการ ตุลาคม 2563 - 31 ธันวาคม 2564

- โครงการชดเชยดอกเบี้ยให้ผู้ประกอบการค้าข้าวในการเก็บสต็อก วงเงิน 610 ล้านบาท การ

ผลิต 2563/64 ระยะเวลาโครงการ 1 ตุลาคม 2563 - 31 ตุลาคม 2565 โดยทั้ง 3 โครงการจะใช้งบประมาณรวมทั้งสิ้น 35,999 ล้านบาท

- โครงการสนับสนุนค่าบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพผลผลิตเกษตรกรผู้ปลูกข้าว มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิตและกระตุ้นให้เกษตรกรดูแลรักษาข้าวให้มีคุณภาพดี ในอัตราไร่ละ 500 บาท สูงสุดไม่เกิน 20 ไร่ หรือไม่เกิน 10,000 บาทต่อครัวเรือน ในวงเงินงบประมาณ 28,046.82 ล้านบาท (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2563)

2.3 มาตรการช่วยเหลือชาวนาฤดูการเพาะปลูกในปีการผลิต 2564/2565

- โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยประกันรายได้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าว 5 ชนิด ได้แก่ ข้าวเปลือกหอมมะลิ ข้าวเปลือกหอมมะลินอกพื้นที่ ข้าวเปลือกเจ้า ข้าวเปลือกหอมปทุมธานี และข้าวเปลือกเหนียว ที่มีความชื้นไม่เกิน 15% โดยเกษตรกรสามารถเข้าร่วมโครงการประกันฯ ได้แปลงละ 1 ครั้ง เท่านั้น เพื่อไม่ให้เป็นการจ่ายเงินซ้ำซ้อน

และยังมีมาตรการคชุนานโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวปี 2564/2565 ประกอบไปด้วย 3 โครงการ ได้แก่

- โครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี การผลิต 2564/2565

- โครงการสินเชื่อเพื่อรวบรวมข้าวและสร้างมูลค่าเพิ่มโดยสถาบันเกษตรกร การผลิต 2564/2565

- โครงการชดเชยดอกเบี้ยให้ผู้ประกอบการค้าข้าวในการเก็บสตอก ภาการผลิต 2564/2565 (กรมการค้าภายใน, 2564)

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชมภูษุช หุ่นนาค (2559, น.139-147) ได้ทำการศึกษาการนำนโยบายข้าวไปปฏิบัติในบริษัทของประเทศไทย พบว่า การนำนโยบายข้าวไปปฏิบัติ นั้น จะต้องให้ความสำคัญกับความสอดคล้องต่อสภาพบริบทของพื้นที่ ๆ มีความแตกต่างกัน และยังคงตระหนักถึงความต้องการที่แท้จริงของชาวนาในการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ถึงแม้จะต้องมีกฎระเบียบเยอะ แต่ควรมีแนวทางปฏิบัติเฉพาะแต่ละพื้นที่ และสามารถปรับเปลี่ยน ยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ นอกจากนี้ยังเกิดจากสมดุลระหว่างอำนาจอย่างเป็นทางการที่ไหลจากบนลงล่าง และอำนาจที่ไม่เป็นทางการจากล่างสะท้อนไปยังข้างบน ตลอดจนการจัดการวางแผนที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้านความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ และปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูง การเชื่อมร้อยบทบาทของภาคีเครือข่ายที่หลากหลาย ลดการครอบงำจากฝ่ายการเมืองและระบบราชการ และเพิ่มศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและก้าวสู่การเป็นชาวนาเชิงประกอบการ

นวรรตน์ ลีสิน (2554, น.73-76) ได้ทำการศึกษาผลการดำเนินงานโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในเขตอำเภอสุโขทัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่าโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีการผลิต 2552/53 และเกษตรกรได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำโครงการฯ จากเจ้าหน้าที่รัฐมากที่สุด รองลงมาคือรู้จากผู้นำชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการฯ ที่เกษตรกรรับทราบมากที่สุดคือ ช่วงเวลาการรับขึ้นทะเบียน รองลงมาคือธนาคารที่จัดการเรื่องการเงินส่วนต่างที่ได้รับจากโครงการฯ และเกษตรกรมีความพึงพอใจต่อโครงการฯ อยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะในปีนั้นเพิ่งเริ่มดำเนินโครงการฯ เกษตรกรจึงยังไม่ค่อยเข้าใจในการเข้าร่วมโครงการฯ และเกษตรกรเองยังมีข้อเสนอแนะให้รัฐบาลจัดทำโครงการในปีต่อ ๆ ไปด้วย

นันทา กันตริ (2561) ได้ทำการศึกษาปัญหาการนำนโยบายช่วยเหลือชาวนาไปปฏิบัติในพื้นที่รายงานจากพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าการนำโครงการไปปฏิบัติในพื้นที่อาจประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโครงการของรัฐบาลโดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีปัญหาเฉพาะตัวซึ่งโครงการของรัฐบาลไม่ได้พิจารณาประเด็นปัญหาของพื้นที่ และจากการไปสัมภาษณ์ชาวนาพบว่า พบว่า ชาวนาทราบว่ามีโครงการช่วยเหลือค่าเก็บเกี่ยวและการปรับปรุงคุณภาพข้าว แต่ยังไม่ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินโครงการช่วยเหลือค่าเก็บเกี่ยวและการปรับปรุงคุณภาพข้าว ชาวนาไม่ทราบว่าโครงการเริ่มดำเนินงานหรือยัง มีการขึ้นทะเบียนเกษตรกรเมื่อไร มีการประชาคมเมื่อไหร่ และจาก

การสัมภาษณ์เกษตรกรอีกกลุ่มหนึ่งพบว่า เกษตรกรมองว่าผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงหมูมากกว่าชาวนาทั้งที่ชาวนามีจำนวนมากกว่า เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีฐานะดีกว่าและเป็นผู้สนับสนุนทางการเงินที่สำคัญของผู้บริหาร สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม (หรืออาจจะมากกว่า) ในพื้นที่

จิรภา โสภณ (2558, อ้างถึงใน กนกวรรณ มะโนรัมย์, 2559 น.95-123) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในพื้นที่ชายแดนใกล้กับด่านการค้าชายแดน ช่องจอม ช่องสะง่า และช่องเม็ก จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในพื้นที่ทั้งสามแห่งส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในอัตราที่สูง โดยพบว่าในช่วงระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมา จากตัวแทนครัวเรือนทั้งสามพื้นที่จำนวนทั้งสิ้น 284 ครัวเรือน ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน จำนวน 118 ราย คิดเป็นร้อยละ 41.5 โดยพบว่าพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินมากที่สุด คือพื้นที่ช่องจอม ต่อมาเป็นพื้นที่ช่องสะง่า และพื้นที่ช่องเม็ก มีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินมากที่สุด และพบว่าการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในทั้งสามพื้นที่มีลักษณะของการเป็นผู้ซื้อที่ดินมากที่สุด ต่อมาเป็นผู้เช่าที่ดิน และ ผู้ขายที่ดินน้อยสุด โดยสาเหตุหลักที่มีการซื้อ/เช่าที่ดินในแต่ละพื้นที่คือ ในพื้นที่ช่องจอมสาเหตุเกิดจากการขยายตัวของตลาดการค้าชายแดน จึงทำให้น่าลงทุนซื้อ/เช่าที่ดินเพื่อทำเป็นร้านค้า ห้องเช่า และร้านอาหาร ในพื้นที่ช่องสะง่าสาเหตุการซื้อ/เช่าที่ดิน เพื่อการสร้างที่พักอาศัยและเพื่อทำการเกษตร และในพื้นที่ช่องเม็กสาเหตุการซื้อ/เช่าที่ดิน เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและทำการเกษตร เพราะอยู่ใกล้เขื่อนสิรินธร

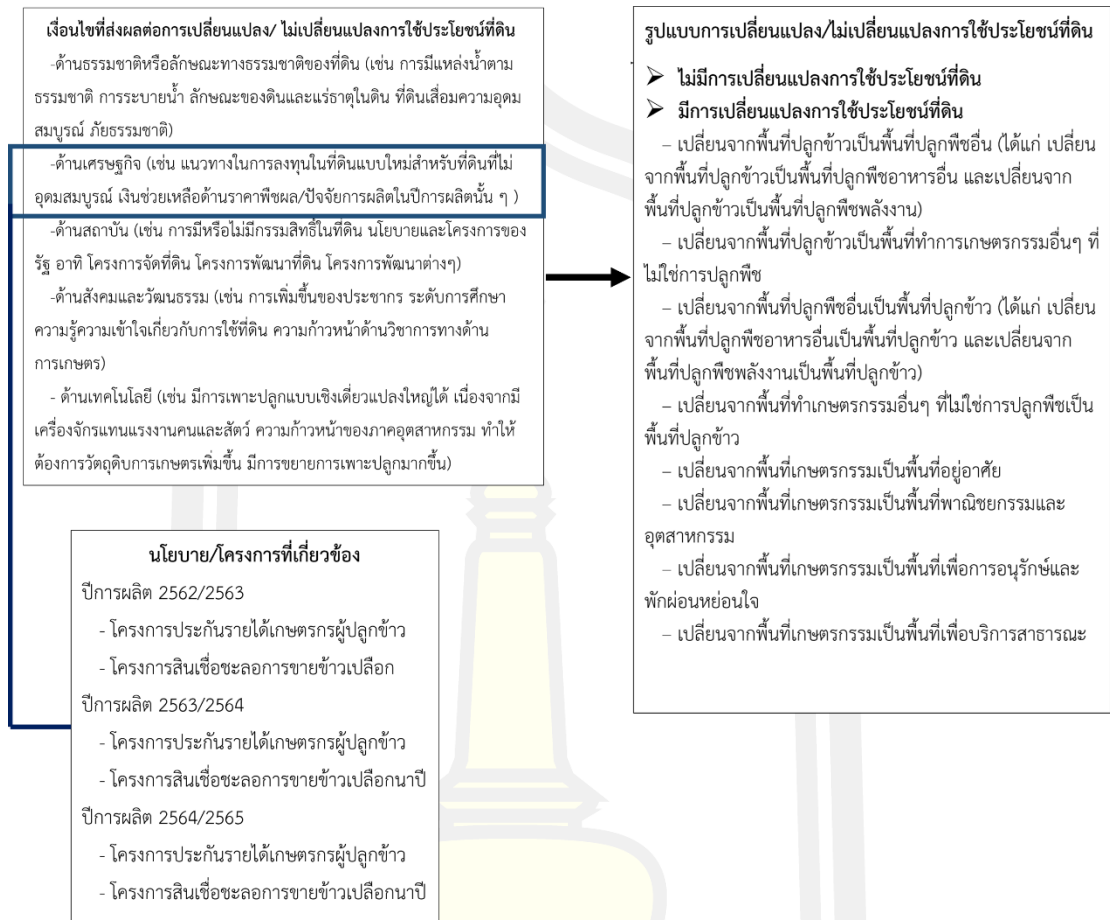
ธนกฤต ลากธนโรจน์ (2562, น.86-90) ได้ศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดการพื้นที่ รวมถึงศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเกาะเสม็ดและวิเคราะห์ปัญหาการจัดการพื้นที่ในเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า ในช่วงเวลาที่ศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดการพื้นที่ของพื้นที่ศึกษาในเกาะเสม็ดมี การเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง โดยแบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินตามประเภทของที่ดินต่าง ๆ ได้แก่ ประเภทพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่น และประเภทอนุรักษ์ป่าไม้ นอกจากนี้ยังมีการแบ่งเขตการจัดการพื้นที่ซึ่งประกอบไปด้วย เขตบริการ เขตใช้ประโยชน์ทั่วไป และเขตสงวนสภาพธรรมชาติ แต่แม้จะมีการจัดการพื้นที่แล้ว การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษาในเกาะเสม็ดนั้นยังคงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทการพัฒนาของพื้นที่และเหตุการณ์เฉพาะที่ปรากฏชัดเจน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วง คือ ช่วงยุคเริ่มการตรวจสอบ (พ.ศ. 2545-2557) มีการตรวจสอบสิทธิ์ผู้ถือครอง ผู้เช่าและผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมตั้งแต่ก่อนการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ การใช้ประโยชน์ที่ดินเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ จากเดิมซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยและ

ที่พื้กเล็ก ๆ จำนวนไม่มาก และในช่วงที่สอง (พ.ศ. 2557–2560) การใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าวได้มีการขยายตัวมากขึ้น โดยจะเห็นได้จากการบุกรุกและการขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างรูก้าพื้นที่ธรรมชาติเกินจากขอบเขตตามสัญญาเช่าที่ เพื่อทำเป็นพื้นที่พาณิชยกรรม โรงแรม ที่พัก ที่อยู่อาศัย และร้านค้าทั่วไป กลายเป็นแนวสิ่งปลูกสร้างที่เกิดขึ้นมากมายและหนาแน่นตามเส้นทางสัญจรหลักในเกาะเสม็ด การเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ในเกาะเสม็ดมากที่สุด คือ การกระจายแบ่งแยกพื้นที่ออกเป็นหย่อม ๆ เพื่อการสนองตอบความต้องการของประชาชนจากการเป็นที่อยู่ อาศัย สู่การเกษตร และการท่องเที่ยว โดยที่เป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงเวลาอยู่ตลอดและต่อเนื่อง

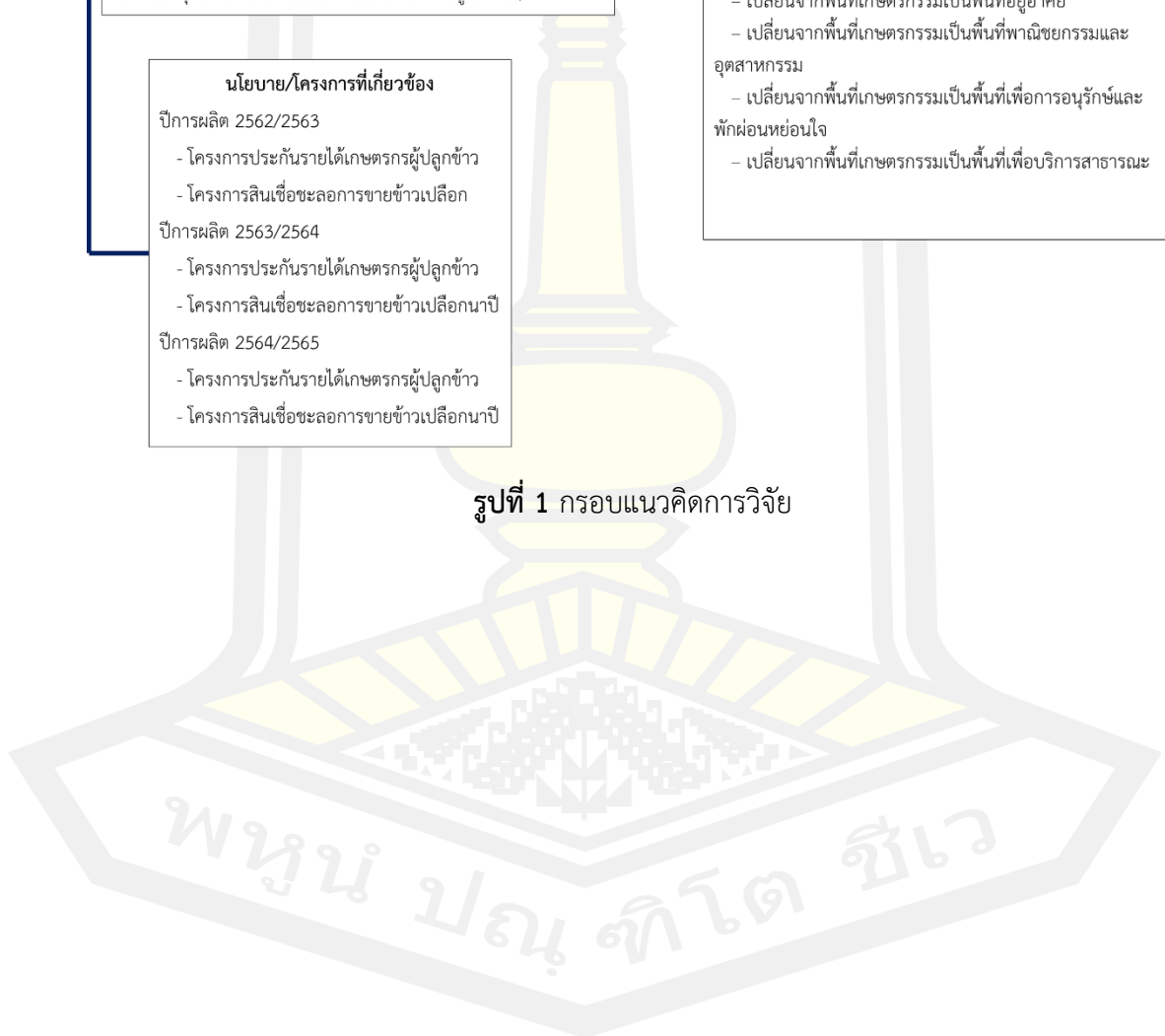
เนตรดาว เถาถวิล (2558, อ้างถึงใน กนกวรรณ มะโนรัมย์ 2559, น.229-260) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้และการถือครองที่ดินของเกษตรกร ภายใต้การขยายตัวของพืชเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว พบว่า เงื่อนไขที่มีส่วนที่ทำให้เกิดการขยายตัวของพืชเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ได้แก่ การที่มีแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาเพิ่มขึ้น สภาพดินฟ้าอากาศที่เหมาะสมต่อการปลูกพืชเศรษฐกิจ ที่ดินติดเขตป่าชายแดนที่อาจสามารถบุกเบิกครอบครองได้ รวมไปถึงการที่ภาครัฐมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ที่กล่าวมา ยังมีในส่วนของลักษณะกายภาพของชายแดน ประเภทของพืชที่ปลูก รวมถึงการผลิตและการตลาดของพืชด้วย ส่วนกลไกและกระบวนการขยายตัวของพืชเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนอีสานเกิดขึ้นภายใต้ระบอบอุตสาหกรรมเกษตร เนื่องจากอุตสาหกรรมเกษตรสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากที่ดินได้อย่างกว้างขวางและยืดหยุ่น ส่วนผลกระทบต่อการใช้และการถือครองที่ดินจากการขยายตัวของพืชเศรษฐกิจพบว่าทำให้เกิดตลาดที่ดิน และมีการเก็งกำไรที่ดินในพื้นที่ชายแดนเกิดขึ้น ทำให้เกิดผู้ได้-ผู้เสียตามมา นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อเกษตรเชิงเดี่ยว ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพ สิ่งแวดล้อม รวมถึงความมั่นคงทางอาหารด้วย

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมมาพบว่า มีประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ปัญหาและอุปสรรคในการนำนโยบายเข้าไปปฏิบัติ ผลการดำเนินงานโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว รูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน รวมถึงเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งจะนำทั้งสามประเด็นนี้มาประกอบการออกแบบงานวิจัยเพื่อตอบคำถามการวิจัยข้อที่สองที่ระบุไว้ว่า การนำนโยบายและมาตรการช่วยเหลือและสนับสนุนชาวนาของรัฐบาลไปปฏิบัตินับตั้งแต่ฤดูกาลผลิต 2562/2563 ถึงฤดูกาลผลิต 2564/2565 ส่งผลหรือไม่ อย่างไร ต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชาวนาในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว หลังจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ กรณีศึกษา บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมวิธี ตามการออกแบบเชิงอธิบาย (the Explanatory Design) กล่าวคือ ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพมาอธิบาย หรือต่อ ยอดผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีรายละเอียดการดำเนินงานดังนี้

1. วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณในการตอบคำถามวิจัยข้อที่ 1 และเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับ คำถามวิจัยข้อที่ 2 ประกอบด้วย

1.1) ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรในงานวิจัยนี้คือจำนวนครัวเรือนในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ทั้งที่ขึ้นทะเบียนและไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งได้จากการสอบถามจากผู้นำหมู่บ้านเม็กดำ จำนวนประมาณ 98 ครัวเรือน ในส่วนของกลุ่มตัวอย่าง คือ ครัวเรือนของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้งที่ขึ้นทะเบียนและไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยคำนวณจากสูตรที่รู้จำนวนประชากรของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1967, อ้างถึงใน ภัทรานิษฐ์ เหมาะทอง, 2560, น.6-7) ขนาด ตัวอย่างจะมีระดับความเชื่อมั่นที่ 0.95 (95%) ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างจะอยู่ที่ 0.05 (5%)

$$\text{หาขนาดกลุ่มตัวอย่างได้จากสูตร } n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

เมื่อ n = จำนวนหรือขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ค่าความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ ($e = 0.05$)

สามารถคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ ดังนี้

$$n = \frac{98}{1+(98)(0.05)^2}$$

$$n = 78.71 \text{ หรือประมาณ } 79 \text{ ครัวเรือน}$$

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Nonprobability sampling) ใช้แบบการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota sampling) และเนื่องจากการสอบถามจากผู้นำหมู่บ้านพบว่า ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรจำนวน 83 ครัวเรือน ไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรจำนวน 15 ครัวเรือน 2 ครัวเรือนไม่มีพื้นที่ทำกิน และ 3 หลังคาเรือน คือ วัด ร้านค้า และโรงเรียน ดังนั้นจึงเลือกตัวอย่างที่เป็นครัวเรือนที่ทำอาชีพปลูกข้าวและขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรจำนวน 55 ครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 81 ของขนาดกลุ่มตัวอย่าง และครัวเรือนที่ทำอาชีพปลูกข้าวแต่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรจำนวน 15 ครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 19 ของขนาดกลุ่มตัวอย่าง

1.2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

ในงานวิจัยครั้งนี้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม ซึ่งจะนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1. ข้อมูลทั่วไป เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ทำแบบสอบถาม ได้แก่ รายได้ครัวเรือนต่อปี จำนวนที่ดินทางการเกษตรที่ถือครอง และหนี้สินของครัวเรือนต่อปี มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน
2. แบบสอบถามการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร รวม 16 ข้อ
3. แบบสอบถามเกี่ยวกับเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร รวม 28 ข้อ

1.3) การสร้างเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ

1. ศึกษาทฤษฎีต่าง ๆ และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดคำถามในแบบสอบถาม ฉบับร่างที่จะใช้ในงานวิจัยครั้งนี้
2. สร้างแบบสอบถามให้ครบทั้ง 3 ส่วน ทั้งส่วนของข้อมูลทั่วไป การเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร และเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร จากนั้นนำแบบสอบถามฉบับร่างเสนอไปยังอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและเที่ยงตรงของเนื้อหาในข้อคำถามว่าตรงกับเนื้อหาที่ต้องการวัดหรือไม่ ก่อนจะนำไปปรับปรุงและแก้ไขให้สมบูรณ์เพื่อพร้อมใช้งาน

3. ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในคุณภาพของแบบสอบถาม โดยจะขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (Expert) ที่มีความรอบรู้ในด้านเนื้อหาสาระของสิ่งที่ต้องการศึกษา แล้วตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาโดยใช้ค่าการวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องของแบบทดสอบกับจุดประสงค์ (IOC: Index of Item Objective Congruence) จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับหมู่บ้านข้างเคียงที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 30 ชุด

1.4) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

1. ออกหนังสือราชการสำหรับขอความอนุเคราะห์ผู้ใหญ่บ้านประชาสัมพันธ์หมู่บ้านเกี่ยวกับการขออนุญาตเข้าไปเก็บข้อมูลในการทำวิจัย
2. นำแบบสอบถามที่ตรวจสอบความถูกต้องและเที่ยงตรงของเนื้อหาในข้อคำถามและจัดเตรียมสมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว ไปเก็บข้อมูลตามเกณฑ์และจำนวนตัวอย่างที่กำหนด
3. เมื่อได้ข้อมูลจากแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างครบตามเกณฑ์และจำนวนตัวอย่างที่กำหนดแล้วหลังจากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องและนำไปวิเคราะห์ค่าทางสถิติต่อไป

1.5) สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

เมื่อได้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 79 ครั้วเรือนแล้ว จากนั้นนำข้อมูลมาตรวจสอบและทำการวิเคราะห์ทางสถิติ ซึ่งใช้ค่าสถิติ ดังนี้

- 1) ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย
- 2) ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน วิเคราะห์ข้อมูลเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่าของลิเคิร์ต (Likert) วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) โดยแปลผลเป็นระดับใช้เกณฑ์ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00 แสดงว่า ระดับที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินอยู่ในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 แสดงว่า ระดับที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินอยู่ในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 แสดงว่า ระดับที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้
ประโยชน์ที่ดินอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 แสดงว่า ระดับที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้
ประโยชน์ที่ดินอยู่ในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 แสดงว่า ระดับที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้
ประโยชน์ที่ดินอยู่ในระดับน้อยที่สุด

2. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการตอบคำถามวิจัยข้อที่ 2 และ 3 ประกอบด้วย

2.1) ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในการตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 2 และ 3 งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูล
แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

2.1.1) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวและขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรจำนวน 8 คน

2.1.2) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวแต่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรจำนวน 8

คน

2.1.3) ผู้นำหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) จำนวน 1 คน

2.1.4) เกษตรอำเภอยุคขงภูมิพิสัย จำนวน 1 คน

2.2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ในงานวิจัยครั้งนี้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ กรอบเค้าโครงการสัมภาษณ์การเปลี่ยนแปลง
การใช้ประโยชน์ที่ดินของชาวนาในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยุคขงภูมิพิสัย จังหวัด
มหาสารคาม ซึ่งจะนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.3) การสร้างเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องที่จะสัมภาษณ์ให้ชัดเจน โดยการศึกษาเอกสาร
และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องว่ามีกี่ประเด็น อะไรบ้าง

2. นิยามหรือให้ความหมายพฤติกรรมที่จะสัมภาษณ์ แยกเป็นรายละเอียดที่จะสร้าง
เป็นข้อคำถามที่จะสัมภาษณ์ได้

3. ร่างข้อคำถามที่จะสัมภาษณ์ และเรียงลำดับคำถามให้เกิดความราบรื่น

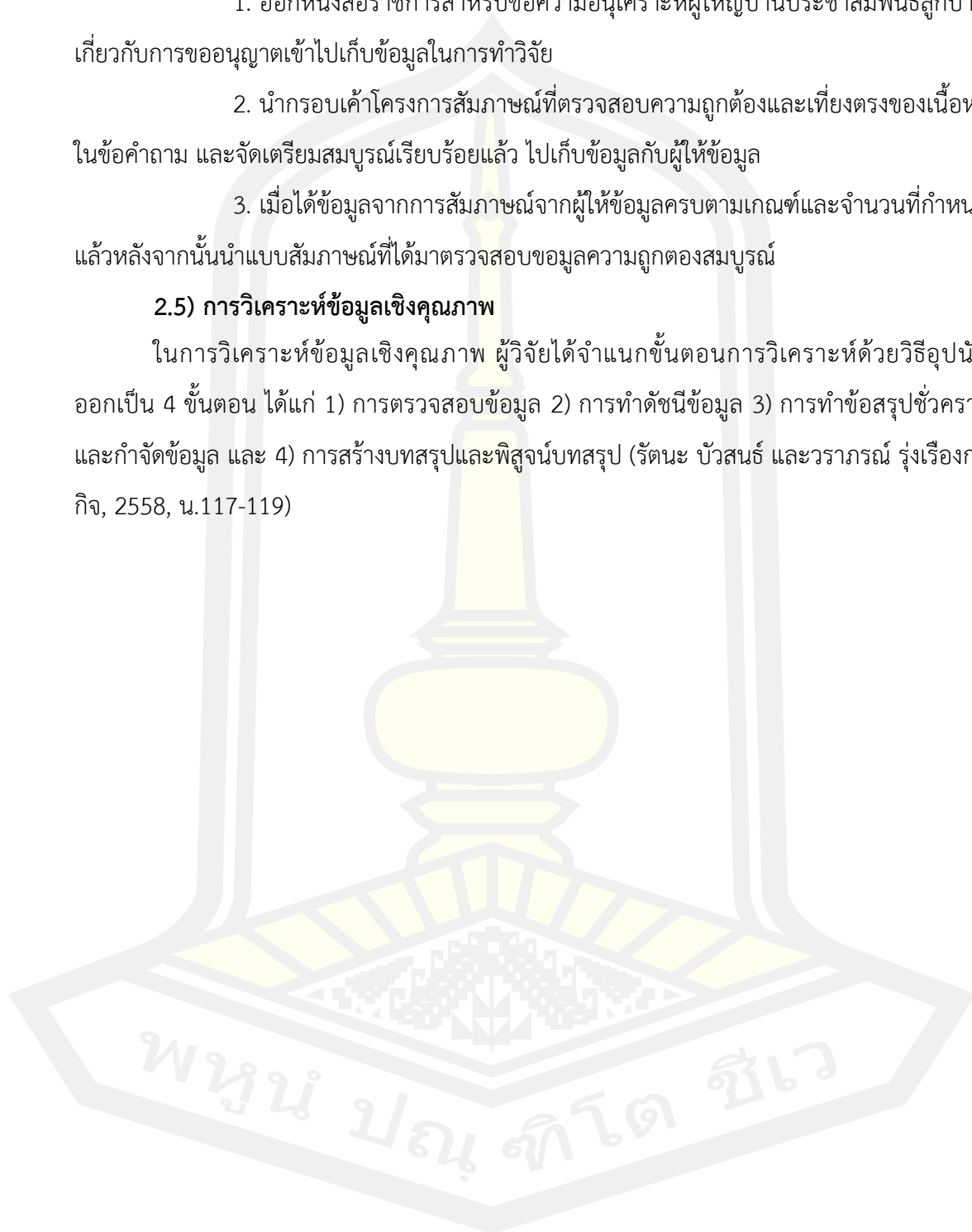
4. นำกรอบเค้าโครงการสัมภาษณ์เสนอไปยังอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณา
ตรวจสอบความถูกต้องและเที่ยงตรงของเนื้อหาในข้อคำถามว่าตรงกับเนื้อหาที่ต้องการวัดหรือไม่
ก่อนจะนำไปปรับปรุงและแก้ไขให้สมบูรณ์เพื่อพร้อมใช้งาน

2.4) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. ออกหนังสือราชการสำหรับขอความอนุเคราะห์ผู้ใหญ่บ้านประชาสัมพันธ์ลูกบ้านเกี่ยวกับการขออนุญาตเข้าไปเก็บข้อมูลในการทำวิจัย
2. นำกรอบเค้าโครงการสัมภาษณ์ที่ตรวจสอบความถูกต้องและเที่ยงตรงของเนื้อหาในข้อคำถาม และจัดเตรียมสมบรูณ์เรียบร้อยแล้ว ไปเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล
3. เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลครบตามเกณฑ์และจำนวนที่กำหนดแล้วหลังจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้มาตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องสมบรูณ์

2.5) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้จำแนกขั้นตอนการวิเคราะห์ด้วยวิธีอุปนัย ออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การตรวจสอบข้อมูล 2) การทำดัชนีข้อมูล 3) การทำข้อสรุปชั่วคราว และกำจัดข้อมูล และ 4) การสร้างบทสรุปและพิสูจน์บทสรุป (รัตนะ บัวสนธิ์ และวารากรณ์ รุ่งเรืองกลกิจ, 2558, น.117-119)

บทที่ 4

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านเม็กดำ หลังจากการ นำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลังจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติกรณีศึกษาบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) การหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ 4 ขั้นตอนได้แก่ การจัดระเบียบข้อมูล การทำดัชนีหรือกำหนดรหัสข้อมูล การกำจัดข้อมูลหรือสร้างข้อสรุปชั่วคราว การสร้างบทสรุป และการพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ เพื่อให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปตามระเบียบวิธีการวิจัยและตอบโจทย์ปัญหาการวิจัย ผู้วิจัยได้วางกรอบการนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- 4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในกลุ่มข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- 4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในกลุ่มข้อมูลการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร
- 4.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในกลุ่มข้อมูลเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร
- 4.4 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ขึ้นทะเบียนและไม่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร
- 4.5 ทักษะของเกษตรกรอำเภอพยัคฆภูมิพิสัยต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลความหมายจากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

\bar{x}	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ของข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง
S.D.	หมายถึง	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของกลุ่มตัวอย่าง

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในกลุ่มข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคามจำนวน 79 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบการสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Nonprobability sampling) ใช้แบบการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota sampling) ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลดังที่นำเสนอในตาราง 4.1 - 4.5 เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะทางประชากรศาสตร์ และข้อมูลเชิงเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่างประกอบการทำความเข้าใจข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพในงานวิจัยชิ้นนี้

ตารางที่ 3 แสดงความถี่ และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านรายได้ครัวเรือนต่อปี

รายได้	ความถี่ (คน)	คิดเป็นร้อยละ
น้อยกว่า 100,000 บาท/ปี	49	62.0
100,000 – 150,000 บาท/ปี	20	25.4
มากกว่า 150,001 – 200,000 บาท/ปี	5	6.3
มากกว่า 200,000 บาท/ปี	5	6.3
รวม	79	100.0

จากตารางที่ 3 แสดงความถี่ และค่าร้อยละด้านรายได้ครัวเรือนต่อปี พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่มีรายได้น้อยกว่า 100,000 บาท/ปี มีจำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 62.0 ต่อมากลุ่มที่มีรายได้ 100,000 – 150,000 บาท/ปี มีจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 25.3 กลุ่มที่มีรายได้ มากกว่า 150,001 – 200,000 บาท/ปี และมากกว่า 200,000 บาท/ปี มีจำนวนเท่ากัน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงความถี่ และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านจำนวนที่ดินทางการเกษตรทั้งหมดที่ถือครอง

จำนวนที่ดิน	ความถี่ (คน)	คิดเป็นร้อยละ
น้อยกว่า 10 ไร่	28	35.4
10 - 15 ไร่	26	32.9
มากกว่า 15 ไร่ - 20 ไร่	15	19.0

มากกว่า 20 ไร่	10	12.7
รวม	79	100.0

จากตารางที่ 4 แสดงความถี่ และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านจำนวนที่ดินทางการเกษตรทั้งหมดที่ถือครอง พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่มีจำนวนที่ดินทางการเกษตรที่ถือครองทั้งหมดน้อยกว่า 10 ไร่ มีจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 35.4 กลุ่มที่มีจำนวนที่ดินทางการเกษตร 10 - 15 ไร่ มีจำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 32.9 กลุ่มที่มีจำนวนที่ดินทางการเกษตรมากกว่า 15 ไร่ - 20 ไร่ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 19.0 และกลุ่มที่มีจำนวนที่ดินทางการเกษตรมากกว่า 20 ไร่ มีจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 12.7 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงความถี่ และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านจำนวนที่ดินเพาะปลูกข้าวที่ถือครอง

จำนวนที่ดิน	ความถี่ (คน)	คิดเป็นร้อยละ
น้อยกว่า 10 ไร่	29	36.7
10 - 15 ไร่	25	31.6
มากกว่า 15 ไร่ - 20 ไร่	15	19.0
มากกว่า 20 ไร่	10	12.7
รวม	79	100.0

จากตารางที่ 5 แสดงความถี่ และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านจำนวนที่ดินเพาะปลูกข้าวที่ถือครอง พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่มีจำนวนที่ดินที่ถือครองและใช้เพาะปลูกข้าวน้อยกว่า 10 ไร่ มีจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 36.7 กลุ่มที่มีจำนวนที่ดินที่ถือครองและใช้เพาะปลูกข้าว 10 - 15 ไร่ มีจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 31.6 กลุ่มที่มีจำนวนที่ดินที่ถือครองและใช้เพาะปลูกข้าวมากกว่า 15 ไร่ - 20 ไร่ มีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 19.0 และกลุ่มที่มีจำนวนที่ดินที่ถือครองและใช้เพาะปลูกข้าวมากกว่า 20 ไร่ มีจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 12.7 ตามลำดับ ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลจากตารางที่ 4 และ 5 จะเห็นได้ว่า กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้เกือบทั้งหมดใช้ที่ดินที่ถือครองทางการเกษตรในการปลูกข้าว

ตารางที่ 6 แสดงความถี่ และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านจำนวนที่ดินที่ครัวเรือนเช่าเพื่อปลูกข้าว

จำนวนที่ดิน	ความถี่ (คน)	คิดเป็นร้อยละ
ไม่ได้เช่าที่ดินเพื่อปลูกข้าว	75	95.0
น้อยกว่า 5 ไร่	2	2.5
5-10 ไร่	2	2.5
มากกว่า 10 ไร่ – 15 ไร่	0	0.0
มากกว่า 15 ไร่ – 20 ไร่	0	0.0
มากกว่า 20 ไร่	0	0.0
รวม	79	100.0

จากตารางที่ 6 แสดงความถี่ และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านจำนวนที่ดินที่ครัวเรือนเช่าเพื่อปลูกข้าว พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่ไม่ได้เช่าที่ดินเพื่อปลูกข้าว จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 94.9 และกลุ่มที่มีการเช่าที่ดินเพื่อปลูกข้าวน้อยกว่า 5 ไร่ และกลุ่มที่มีการเช่าที่ดินเพื่อปลูกข้าว 5 – 10 ไร่ มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ส่วนกลุ่มที่มีการเช่าที่ดินเพื่อปลูกข้าวมากกว่า 10 ไร่ – 15 ไร่ กลุ่มที่มีการเช่าที่ดินเพื่อปลูกข้าวมากกว่า 15 ไร่ – 20 ไร่ และกลุ่มที่มีการเช่าที่ดินเพื่อปลูกข้าวมากกว่า 20 ไร่ พบว่าไม่มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเช่าที่ดินเพื่อปลูกข้าวในกลุ่มดังกล่าว อนึ่ง ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแสดงให้เห็นว่ามีเกษตรกรเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่เช่าที่ดินเพื่อปลูกข้าว โดยเป็นการเช่าที่ดินพื้นที่ในกลุ่มของเกษตรกรที่มีที่นาของตนเองอยู่แล้ว

ตารางที่ 7 แสดงความถี่ และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านหนี้สินของครัวเรือน

จำนวนหนี้สิน	ความถี่ (คน)	คิดเป็นร้อยละ
ไม่มีหนี้สิน	5	6.3
น้อยกว่า 50,000 บาท	4	5.1
มากกว่า 50,000 - 100,000 บาท	18	22.8
มากกว่า 100,000 - 150,000 บาท	18	22.8
มากกว่า 150,000 - 200,000 บาท	14	17.7
มากกว่า 200,000 บาท	20	25.3
รวม	79	100.0

จากตารางที่ 7 แสดงความถี่ และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างด้านหนี้สินของครัวเรือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่มีหนี้สินในครัวเรือนมากกว่า 200,000 บาท มีจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 25.3 กลุ่มที่มีหนี้สินมากกว่า 50,000 - 100,000 บาท และกลุ่มที่มีหนี้สินมากกว่า 100,000 - 150,000 บาท มีจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 22.8 กลุ่มที่มีหนี้สินมากกว่า 150,000 - 200,000 บาท มีจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 17.7 กลุ่มที่ไม่มีหนี้สิน มีจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3 และกลุ่มที่มีหนี้สินน้อยกว่า 50,000 บาท มีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 5.1

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในกลุ่มข้อมูลการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร

4.2.1) ผลสำรวจการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่มีการเปลี่ยนแปลง และไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร	ความถี่ (คน)	คิดเป็นร้อยละ
มีการเปลี่ยนแปลง	4	5.1
ไม่มีการเปลี่ยนแปลง	75	94.9
รวม	79	100

จากตารางที่ 8 แสดงจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่มีการเปลี่ยนแปลง และไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร จะเห็นว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยมีจำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 94.9 และมีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพียง 4 คน คิดเป็นร้อยละ 5.1

4.2.2) ผลสำรวจรูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ตารางที่ 9 แสดงรูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร	เกษตรกรผู้ปลูกข้าว			
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4
เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่นเพื่อการซื้อขายในประเทศ (โปรตระกูลชนิดของพืช	✓ (หญ้าแพงโก ล่า)	-	-	✓ (พริก, หอม, ฯลฯ)
เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่นเพื่อการบริโภคในครัวเรือน (โปรตระกูลชนิดของพืช	-	✓ (พีชระยะ สั้น)	✓ (พีชระยะ สั้น)	✓ (พีชระยะสั้น)
เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และพักผ่อนหย่อนใจ (เช่น วัด สถานปฏิบัติธรรม แหล่งศึกษาเรียนรู้ วัฒนธรรม สวนสาธารณะ หนอง คลอง บึง ป่าไม้ ฯลฯ)	-	-	✓ (หนองน้ำ)	-
เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่พาณิชยกรรม	-	✓ (ร้านอาหาร)	-	-

จากตารางที่ 8 พบว่า มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจำนวน 4 คน ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และในตารางที่ 9 แสดงรูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน จะเห็นว่า มีเกษตรกร 3 ใน 4 คน ที่มีการเปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่นเพื่อการบริโภคในครัวเรือน (พีชระยะสั้น) ได้แก่ ต้นหอม ผักชี ผักบุ้งจีน กวางตุ้ง ฯลฯ และมีเกษตรกร 2 ใน 4 คน ที่มีการเปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่นเพื่อการซื้อขายในประเทศ (หญ้าแพงโกล่า พริก หอม ฯลฯ) มี 1 คน ที่เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และพักผ่อนหย่อนใจ คือ การทำ โคน หนอง นา และมี 1 คน ที่เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่พาณิชยกรรม กล่าวคือ เป็นร้านอาหาร

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในกลุ่มของข้อมูลเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร จะใช้มาตราส่วนประมาณค่าของลิเคิร์ต (Likert) วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การแปลผลเป็น 5 ระดับ โดยใช้สูตรในการแบ่งอันตรภาคออกเป็น 5 ช่วงเท่า ๆ กัน (วัฒนา สุนทรชัย. 2551) ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ขนาดของช่วง} &= \frac{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{5} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.80 \end{aligned}$$

จากขนาดช่วงของแต่ละอันตรภาคชั้น เท่ากับ 0.80 จึงสามารถแบ่งคะแนนเฉลี่ยเพื่อใช้ในการอธิบายผลข้อมูลออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00	แสดงว่า	ส่งผลในระดับมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20	แสดงว่า	ส่งผลในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40	แสดงว่า	ส่งผลในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60	แสดงว่า	ส่งผลในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80	แสดงว่า	ส่งผลในระดับน้อยที่สุด

4.3.1) การวิเคราะห์ข้อมูลเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านธรรมชาติ

ตารางที่ 10 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านธรรมชาติ

ด้านธรรมชาติ	\bar{x}	S.D.	แปลผล
การเข้าถึงแหล่งน้ำตามธรรมชาติ	3.96	1.11	มาก
การระบายน้ำ	3.65	1.11	มาก
ลักษณะของดินและแร่ธาตุในดิน	3.59	0.99	มาก
ที่ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์	3.44	0.99	มาก
เฉลี่ยรวม	3.66	0.91	มาก

จากตารางที่ 10 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านธรรมชาติ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.66 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.91 หากพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การเข้าถึงแหล่งน้ำตามธรรมชาติ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.96 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.11 อยู่ในระดับมาก และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ที่ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.44 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.99 อยู่ในระดับมาก

เมื่อนำข้อมูลเชิงปริมาณดังกล่าวมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่าเกษตรกรที่ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรโดยให้เหตุผลว่าปัจจัยด้านธรรมชาติส่งผลอย่างมากต่อการตัดสินใจ ระบุว่า การที่พื้นที่ทำการเกษตรนั้นยังเข้าถึงแหล่งน้ำตามธรรมชาติได้ ทำให้เกษตรกรยังคงทำนาต่อไป และดินในพื้นที่มีลักษณะที่เหมาะสมกับการทำนา จึงทำให้เกษตรกรยังคงทำนาต่อไป

4.3.2) การวิเคราะห์ข้อมูลเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านเศรษฐกิจ

ในส่วนของข้อมูลในส่วนที่ 4.3.2 นี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลจากแบบสอบถามในประเด็นที่ชี้ให้เห็นมุมมองของเกษตรกรในพื้นที่หมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ต่อเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของตัวเกษตรกรเอง รวมถึงเงื่อนไขที่เกษตรกรมองว่าอาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรคนอื่น ๆ ในพื้นที่ศึกษา

ตารางที่ 11 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านเศรษฐกิจ

ด้านเศรษฐกิจ	\bar{x}	S.D.	แปลผล
โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว	3.54	1.20	มาก
โครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือก	3.11	1.09	ปานกลาง
โครงการสินเชื่อเพื่อรวบรวมข้าวและสร้างมูลค่าเพิ่ม	2.97	1.11	ปานกลาง
โครงการชดเชยดอกเบี้ยให้ผู้ประกอบการค้าข้าวในการเก็บสต็อก	2.91	1.04	ปานกลาง
การเพิ่มขึ้นของราคาพันธุ์ข้าว	4.08	1.16	มาก

การเพิ่มขึ้นของราคาปุ๋ยเคมี	4.52	0.96	มากที่สุด
การเพิ่มขึ้นของราคาค่าจ้างเครื่องจักรในการเพาะปลูก	4.49	0.66	มากที่สุด
การเพิ่มขึ้นของราคาค่าจ้างเครื่องจักรในการเก็บเกี่ยว	4.48	0.71	มากที่สุด
การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน	4.72	0.55	มากที่สุด
หนี้สินของครัวเรือน	4.11	0.89	มาก
การเพิ่มขึ้นของราคาที่ดิน	3.97	1.02	มาก
เฉลี่ยรวม	3.90	0.51	มาก

จากตารางที่ 11 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านเศรษฐกิจ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.90 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.51 หากพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน โดยมีค่าเฉลี่ย 4.72 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.55 อยู่ในระดับมากที่สุด และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ โครงการชดเชยดอกเบี้ยให้ผู้ประกอบการค้าข้าวในการเก็บสต็อก โดยมีค่าเฉลี่ย 2.91 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.04 อยู่ในระดับปานกลาง

ทั้งนี้ การที่เกษตรกรให้ข้อมูลว่าปัจจัยต่อไปนี้จะ ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของราคาปุ๋ยเคมี การเพิ่มขึ้นของราคาค่าจ้างเครื่องจักรในการเพาะปลูก การเพิ่มขึ้นของราคาค่าจ้างเครื่องจักรในการเก็บเกี่ยว และการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน ซึ่งทั้งหมดเป็นการเพิ่มขึ้นในส่วนของราคาปัจจัยการผลิต ถือเป็นเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา อย่างไรก็ตาม ประเด็นนี้ถือว่ามียุทธศาสตร์ที่ค่อนข้างอ่อนแอพอสมควร กล่าวคือเกษตรกรในพื้นที่ศึกษามองว่า ราคาปัจจัยการผลิตที่สูงขึ้นน่าจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน อย่างไรก็ตาม พบว่าเกษตรกรไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินแม้ว่าราคาปัจจัยการผลิตเหล่านี้จะเพิ่มสูงขึ้น ในส่วนของหนี้สินในครัวเรือนและการเพิ่มขึ้นของราคาที่ดินนั้น เกษตรกรให้ความเห็นไปในแนวทางเดียวกันกับปัจจัยการผลิต อย่างไรก็ตาม เกษตรกรในพื้นที่ที่อยู่ในกลุ่มที่มีหนี้สินในครัวเรือนสูง หรือมีที่ดินถือครองจำนวนมากก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากปัจจัยดังกล่าว

อนึ่ง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า เกษตรกรที่ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งที่ราคาปัจจัยการผลิต หนี้สินในครัวเรือน และราคาที่ดินเพิ่มสูงขึ้นให้เหตุผลว่า เนื่องจากมีนโยบาย

ช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวช่วยลดต้นทุนการผลิตและเก็บเกี่ยว ทำให้ยังคงทำนาต่อไป

4.3.3) การวิเคราะห์ข้อมูลเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านสถาบัน

ตารางที่ 12 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านสถาบัน

ด้านสถาบัน	\bar{x}	S.D.	แปลผล
การมีหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน	3.04	1.19	ปานกลาง
นโยบายการจัดสรร จัดรูปที่ดิน	2.95	1.07	ปานกลาง
นโยบายส่งเสริมด้านการปรับพื้นที่และรูปแปลงเกษตร (เช่น โคก หนอง นา เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรแปลงใหญ่)	2.92	1.01	ปานกลาง
ประโยชน์จากนโยบายอื่น ๆ ของภาครัฐ	1.65	1.04	น้อยที่สุด
เฉลี่ยรวม	2.64	0.85	ปานกลาง

จากตารางที่ 12 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านสถาบัน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 2.64 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.85 หากพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การมีหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน โดยมีค่าเฉลี่ย 3.04 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.19 อยู่ในระดับปานกลาง และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ประโยชน์จากนโยบายอื่น ๆ ของภาครัฐ โดยมีค่าเฉลี่ย 1.04 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.04 อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ในประเด็นปัจจัยด้านสถาบัน ผู้วิจัยพบว่า เกษตรกรที่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และเกษตรกรที่ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหตุผลไปในทางเดียวกันว่า ไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินมาก ส่วนคำตอบระดับ “ปานกลาง” ในกรณีโคก หนอง นา นั้น เกษตรกรกล่าวว่าเป็นการทำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการทำนาในฤดูแล้ง

อนึ่ง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ว่า ประเด็นในส่วนของการมีหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น มีนัยสำคัญต่อการที่เกษตรกรยังทำนาต่อไป เนื่องจากเกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่ากรรมสิทธิ์ในที่ดินทำให้สามารถใช้เอกสารสิทธิ์ในที่ดินเพื่อนำมาพัฒนาที่ดินสำหรับทำนาต่อไป ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของธนาคารโลกในปี 2003 ที่ระบุว่า การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่มั่นคง ทำให้

เกษตรกรสามารถเข้าถึงหลักทรัพย์ในการกู้ยืมสินเชื่อต่าง ๆ นอกจากนั้นยังชี้ให้เห็นว่า การมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินซึ่งแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงของการถือครองที่ดินยังถือเป็นการได้รับการรับรองจากรัฐในเวลาเดียวกันก็ทำให้สถานะทางสังคมถูกยกระดับขึ้น ในกรณีของเกษตรกรในพื้นที่ ผู้วิจัยพบว่าการมีเอกสารสิทธิ์ทำให้เข้าถึงการสนับสนุนผ่านโครงการของรัฐบาลด้วย ในส่วนของนโยบายส่งเสริมด้านการปรับพื้นที่และรูปแปลงเกษตรจากข้อมูลการสัมภาษณ์ ชี้ให้เห็นว่า มีเกษตรกรเพียง 1 รายที่ทำ โคก หนอง นา โมเดล ในขณะที่ไม่มีเกษตรกรรายใดที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ อนึ่ง พบว่า ในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมาในพื้นที่ศึกษาไม่ปรากฏนโยบายการจัดสรร หรือจัดรูปที่ดิน ประเด็นนี้ถือได้ว่าสอดคล้องกับงานวิจัยเชิงปริมาณ ส่วนประเด็นประโยชน์จากนโยบายอื่น ๆ ของภาครัฐนั้น จากข้อมูลการสัมภาษณ์จะเห็นว่า สาเหตุที่ผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์ว่าเงื่อนไขด้านนี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินน้อยที่สุด เนื่องจาก เกษตรกรให้ความสนใจไปที่นโยบายการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว และโครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี

4.3.4) การวิเคราะห์ข้อมูลเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านสังคมและวัฒนธรรม

ตารางที่ 13 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านสังคมและวัฒนธรรม

ด้านสังคมและวัฒนธรรม	\bar{x}	S.D.	แปลผล
การเพิ่มขึ้นของสมาชิกในครัวเรือน	3.11	1.24	ปานกลาง
ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นของสมาชิกในครัวเรือน	3.54	1.06	มาก
ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน	3.60	0.91	มาก
ความก้าวหน้าด้านวิชาการทางด้านการเกษตร	3.34	0.90	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	3.40	0.72	ปานกลาง

จากตารางที่ 13 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านสังคมและวัฒนธรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 3.40 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.72 หากพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน โดยมีค่าเฉลี่ย 3.60 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.91 อยู่ในระดับมาก และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การ

เพิ่มขึ้นของสมาชิกในครัวเรือน โดยมีค่าเฉลี่ย 3.11 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.24 อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการสัมภาษณ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขด้านสังคมและวัฒนธรรมนี้ชี้ให้เห็นว่า ในความคิดเห็นของเกษตรกรเห็นว่าระดับการศึกษาที่สูงขึ้นของสมาชิกในครัวเรือน รวมทั้งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ที่ดินไม่ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน แต่ในความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัวที่มีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นมองว่าส่งผลอย่างมาก เนื่องจากรู้วิธีการทำอย่างอื่นที่ไม่ต้องลงทุนสูงเหมือนการทำนา

4.3.5) การวิเคราะห์ข้อมูลเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านเทคโนโลยี

ตารางที่ 14 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านเทคโนโลยี

ด้านเทคโนโลยี	\bar{x}	S.D.	แปลผล
การเข้าถึงข้อมูลเพื่อพัฒนาการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร	3.61	0.91	มาก
การเข้าถึงปัจจัยการผลิตประเภทที่เป็นเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น	3.47	0.93	มาก
มีเครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์	3.83	0.91	มาก
การได้รับคำแนะนำจากรัฐเกี่ยวกับการลงทุนในที่ดินแบบใหม่สำหรับที่ดินที่ไม่สมบูรณ์	3.35	1.00	มาก
เฉลี่ยรวม	3.57	0.74	มาก

จากตารางที่ 14 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรด้านเทคโนโลยี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.57 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.74 หากพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีเครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.83 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.91 อยู่ในระดับมาก และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การได้รับคำแนะนำจากรัฐเกี่ยวกับการลงทุนในที่ดินแบบใหม่สำหรับที่ดินที่ไม่สมบูรณ์ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.35 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.00 อยู่ในระดับมาก

ในประเด็นเงื่อนไขด้านเทคโนโลยีนี้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บ่งชี้ว่า เกษตรกรที่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระบุว่า ส่งผลต่อการเปลี่ยนที่นาเป็นอย่างอื่น เพราะถ้าเกษตรกรเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้มากขึ้น จะทำให้มีความรู้ในด้านอื่นมากขึ้นนอกจากทำนา ขณะที่เกษตรกรที่ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหตุผลว่า ส่งผลต่อการเปลี่ยนที่นาเป็นอย่างอื่น เพราะการที่มีเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น จะเป็นการช่วยในเรื่องของแรงงานในการทำนา แต่เกษตรกรยังทำนาเหมือนเดิม

4.3.6) สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรทั้ง 5 ด้าน

ตารางที่ 15 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้ง 5 ด้าน

เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน	\bar{x}	S.D.	แปลผล
ด้านธรรมชาติ	3.66	0.91	มาก
ด้านเศรษฐกิจ	3.90	0.51	มาก
ด้านสถาบัน	2.64	0.85	ปานกลาง
ด้านสังคมและวัฒนธรรม	3.40	0.72	ปานกลาง
ด้านเทคโนโลยี	3.57	0.74	มาก
เฉลี่ยรวม	3.43	0.41	มาก

จากตารางที่ 15 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้ง 5 ด้าน เมื่อมาวิเคราะห์เป็นรายด้านพบว่า ด้านที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินมากที่สุดคือด้านเศรษฐกิจ โดยมีค่าเฉลี่ย 3.90 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.51 ต่อมาเป็นด้านธรรมชาติโดยมีค่าเฉลี่ย 3.66 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.91 ต่อมาเป็นด้านเทคโนโลยี โดยมีค่าเฉลี่ย 3.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.74 ต่อมาเป็นด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยมีค่าเฉลี่ย 3.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.72 และสุดท้ายด้านสถาบัน โดยมีค่าเฉลี่ย 2.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.85 ดังนั้นหมายความว่าเงื่อนไขทั้ง 5 ด้านส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง / ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินแปลผลอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.43 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.41

และเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการอธิบายผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ในหัวข้อที่ 4.4 – 4.6 ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้แทนผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ข้อมูลดังนี้

ข1	หมายถึง	ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรคนที่ 1 (ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรมีทั้งหมด 8 คน จึงใช้ ข1 – ข8)
ม1	หมายถึง	ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรคนที่ 1 (ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรมีทั้งหมด 8 คน จึงใช้ ม1 – ม8)

4.4 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ขึ้นทะเบียนและไม่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร

4.4.1) การเปลี่ยนแปลงและไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เกษตรกรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรยังทำนาเหมือนเดิม แต่ไม่มีการเพิ่มพื้นที่การปลูกข้าว ทั้งนี้ การที่เกษตรกรเลือกทำนาต่อไปนั้นเกิดขึ้นท่ามกลางบริบทที่ราคาข้าวตกต่ำ มีปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ ค่าแรงของแรงงานคน (ทั้งค่าแรงในการเก็บเกี่ยว และค่าแรงคนในการดำนา) มีอัตราสูงขึ้น กล่าวคือจำนวนแรงงานรับจ้างในหมู่บ้านมีน้อยจึงทำให้อัตราค่าจ้างมีราคาสูงขึ้น ต้นทุนการผลิต (เช่น การปรับดิน ราคาปุ๋ย) มีราคาสูงขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าในพื้นที่หมู่บ้านเม็กดำ ในปี 2564 ค่าจ้างรถแทรกเตอร์ปรับหน้าดินมีอัตราค่าจ้าง 600 บาท/ไร่ แต่ในปี 2565 มีอัตราค่าจ้าง 700 - 800 บาท/ไร่ นอกจากนี้ต้นทุนการปลูกข้าวเมื่อเปรียบเทียบกับ การปลูกพืชอื่น ๆ นั้นมีราคาสูงกว่า ยกตัวอย่างเช่น ในการปลูกข้าวที่มีค่าจ้างรถแทรกเตอร์ปรับหน้าดินอย่างน้อย 2 ครั้ง (การไถตะ และการไถแปร) ในขณะที่การปลูกแตงโม และข้าวโพดค่าจ้างรถแทรกเตอร์ปรับหน้าดินเพียงครั้งเดียว เมื่อประกอบกับคำสัมภาษณ์ของเกษตรกรบางรายที่ระบุชัดเจนว่า การทำนาเป็นอาชีพที่เสี่ยงขาดทุน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาข้อมูลจากการสัมภาษณ์และข้อมูลเชิงปริมาณจะเห็นว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลกว่าร้อยละ 50 มีที่ดินเพาะปลูกข้าวน้อยกว่าหรือเท่ากับ 15 ไร่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเกษตรกรรายย่อย อีกทั้งกว่าร้อยละ 50 มีรายได้น้อยกว่า 100,000 บาทต่อปี ในขณะที่ในสัดส่วนเดียวกันมีหนี้สินมากกว่า 100,000 บาทขึ้นไป

จะเห็นได้ว่า แม้ว่าจะประสบปัญหาการขาดผลผลิต ต้นทุนการผลิต และภัยพิบัติไปพร้อม ๆ กัน อีกทั้งสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของครัวเรือนก็อยู่ในระดับยากจนถึงปานกลาง เกษตรกรรายย่อยในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคามก็ยังเลือกที่จะปลูกข้าวต่อไป

“... ลูกฉันที่เรียนจบมาเขาบอกเลยว่าไม่ทำนาหรือแม่ มันเหนื่อย ต้นทุนสูง กว่าที่จะเห็นรายได้ก็ใช้เวลานาน ไปทำอย่างอื่นดีกว่า ...” (นางสาว ข1, สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2565)

อย่างไรก็ตาม มีเกษตรกรบางส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน แต่ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างถาวร ดังจะเห็นได้ว่า เกษตรกรที่ยังทำนาเหมือนเดิมบางส่วนเริ่มเปลี่ยนมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่ แต่ยังมีน้อยมาก ๆ โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ที่ยังคงปลูกข้าวในพื้นที่ตำบลเม็กดำ อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดมหาสารคาม ส่วนมากเป็นการผลิตข้าวเพื่อจำหน่าย เรียกว่า ข้าวทุ่งกุลา ซึ่งจะเป็นการทำนาปี และในช่วงที่พักการทำนา เกษตรกรจะมีการเลือกปลูกพืชอื่น ๆ คำนวณเพื่อรอดูการเพาะปลูกฤดูถัดไป อย่างไรก็ตาม เกษตรกรกลุ่มนี้มีสัดส่วนน้อยมาก โดยมีจำนวนเกษตรกรเพียง 2 ราย จากผู้ให้สัมภาษณ์ 8 ราย ที่เลือกปลูกพืชอื่น ๆ คำนวณเพื่อรอดูการเพาะปลูกฤดูถัดไป ซึ่งพืชที่เกษตรกรเลือกปลูกนั้น คือ พืชฤดูแล้ง ได้แก่ แตงโม ข้าวโพด เมล่อน กล้วย แพงโกล่า และพืชผักทั่วไป โดยมีการเปลี่ยนที่นาเป็นเกษตรผสมผสาน และทฤษฎีใหม่ โดยเป็นการแบ่งเป็นพื้นที่ในการทำนา ขุดสระ และปลูกพืชผักสวนครัว ซึ่งจะเป็นการปลูกไว้เพื่อบริโภค ยังไม่ถึงขั้นส่งออก สาเหตุที่เลือกพืชฤดูแล้ง เนื่องจากเป็นพืชที่ทนแล้ง และใช้น้ำน้อย นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชที่มีระยะเวลาการเก็บเกี่ยวสั้น และมีต้นทุนในการผลิตต่ำ และยังสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับครัวเรือนได้ กล่าวคือมีการซื้อขายผลผลิตกันในท้องถิ่นด้วย เมื่อประกอบกับคำสัมภาษณ์ของเกษตรกรบางรายที่ระบุว่า มีการปลูกพืชคั่นเวลาเพื่อรอดูเพาะปลูกถัดไป และสามารถสร้างรายได้อีกทางให้ครัวเรือนได้อีกด้วย

“... เงินที่เหลือจากการใช้จ่ายหลังการเก็บเกี่ยวก็นำมาลงทุนปลูกพืชผักกระยะสั้นแล้วส่งขาย เพื่อรอปลูกข้าวในฤดูปลูกข้าวถัดไป ...” (นางสาว ข2, สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2565)

เกษตรกรเลือกจัดสรรที่บ้านเพื่อสร้างรายได้ลดรายจ่ายจำนวน 3 ราย โดยเป็นเกษตรกรที่มีที่นาล้น (น้อยกว่า 10 ไร่) กล่าวคือ ในช่วงที่พักจากการทำนาและไม่ได้ปลูกพืชอื่น ๆ จะมีการจัดสรรพื้นที่บ้านเพื่อช่วยลดรายจ่ายและสร้างรายได้ให้ครัวเรือน เช่น การปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน และจำหน่ายให้แก่ผู้คนในหมู่บ้านเดียวกัน อย่างไรก็ตาม มีเพียง 2 ครัวเรือนที่ส่งขายที่ตลาดสดในตัวอำเภอ

ในส่วนของเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินที่ใช้ในการทำเกษตร มีเพียงที่อยู่อาศัยนั้น ไม่พบว่าการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน แต่มีความพยายามสร้างความหลากหลายในการดำรงชีพมากขึ้น เช่น การขายลอตเตอรี่ การรับจ้างทั่วไป เป็นต้น

จากงานของ Borrás (2012) ในบทที่ 2 ชี้ให้เห็นว่า ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในภาคการเกษตรทั่วโลกในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจากการปลูกพืชอาหารไปเป็นพื้นที่ปลูกพืชพลังงานมากขึ้น ทั้งการซื้อขายภายในประเทศและการส่งออก อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของพื้นที่ปลูกพืชพลังงานจากความต้องการ (demand) ที่สูงขึ้นในระดับโลกแตกต่างจากผลการศึกษาในพื้นที่ที่พบว่า ไม่มีการเปลี่ยนพื้นที่จากการปลูกข้าวซึ่งหมายถึงพืชอาหาร ทั้งการปลูกไว้บริโภคในครัวเรือนและสำหรับการขายในท้องตลาด อนึ่ง จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลพื้นที่หมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า แม้ในหลาย ๆ พื้นที่ เช่น ในอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ได้มีการขยายตัวของปลูกพืชพลังงาน ซึ่งในที่นี้คือ ชานอ้อย เพื่อส่งโรงไฟฟ้าชีวมวล จนกระทั่งเกิดข้อขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างชาวบ้าน ภาครัฐ และบริษัทที่เปิดโรงงานไฟฟ้าชีวมวล (ไทยพีบีเอส, 2565) แต่พื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยที่เป็นส่วนของพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้เหมือนกันกลับไม่มีการปลูกพืชพลังงานเนื่องจากสภาพทางกายภาพ (สภาพดิน ปริมาณน้ำ และสภาพอากาศ) ไม่เหมาะสม อีกทั้งในพื้นที่ไม่มีแหล่งรับซื้อพืชพลังงาน

4.4.2) เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงและไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

(1) เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

จากข้อมูลเชิงปริมาณในด้านที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกข้าวของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จะเห็นว่าส่วนใหญ่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีจำนวนที่ดินที่ถือครองและใช้ในการทำนายน้อยกว่า 10 ไร่ อย่างไรก็ตาม มีเกษตรกรไม่กี่ครัวเรือนที่หันมาปลูกพืชที่ใช้เวลาในการปลูกและเก็บเกี่ยวสั้น เช่น ต้นหอม ผักชี ขึ้นฉ่าย ผักบุ้งจีน เป็นต้น แล้วส่งขายตลาดสดในตัวอำเภอ เนื่องจากรายได้จากการทำนาไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครอบครัว อนึ่ง การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากการทำนา มาปลูกพืชที่ใช้เวลาในการปลูกและเก็บเกี่ยวสั้นนี้ ยังคงเป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินชั่วคราว คือเป็นการทำในช่วงพักการทำการทำนาในฤดูกาลผลิตถัดไป

ภาวะขาดแคลน ในกรณีที่เกษตรกรมีการจัดสรรส่วนรูปลูกใหม่ เป็นผลมาจากการขาดแคลนปัจจัยการผลิต เช่น การขาดน้ำในหน้าแล้ง เนื่องจากที่นาเป็นที่ลุ่ม และอยู่นอกเขตชลประทาน ทั้งนี้ เกษตรกรได้มีหารแก้ไขปัญหาโดยการขุดสระ ประกอบกับมีการปลูกพืชระยะสั้น ทั้งนี้ ข้อสังเกตสำคัญคือ เกษตรกรที่จัดสรรหรือรูปแบบปลูกที่ใหม่เป็นเกษตรกรที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี และกลับมาทำอาชีพเกษตรกรที่บ้านและเป็นการอาศัยแนวความคิดการทำ โคก หนอง นา อนึ่ง การขาดแคลนแรงงานในครัวเรือนก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง

การใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากการปลูกข้าวใช้แรงงานมาก กล่าวคือ ในการปลูกข้าวในแต่ละฤดูการผลิตต้องใช้แรงงานมากเนื่องเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ที่ดินทางการเกษตรที่ถือครองมากกว่าร้อยละ 70 ในการปลูกข้าว ทำให้แรงงานในครัวเรือนไม่เพียงพอ เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ประโยชน์ที่ดินรูปแบบอื่น ๆ เช่น การทำบ่อเลี้ยงปลา จะเห็นว่าการปลูกข้าวใช้แรงงานมากกว่าอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม พบว่ามีเพียง 2 ครัวเรือนที่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเนื่องจากขาดแคลนแรงงาน ทั้งนี้สรุปได้ว่า การขาดแคลนแรงงานไม่ใช่ปัญหาใหญ่ในหมู่บ้าน แม้ว่าจะขาดแคลนแรงงานแต่ชาวบ้านก็ยังเลือกปลูกข้าว เนื่องจากเป็นอาชีพที่เป็นรายได้หลักของเกษตรกรในหมู่บ้าน อนึ่ง ถึงแม้จะขาดแคลนแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรยังทำนาดังเดิมโดยมีการแก้ปัญหาโดยใช้การจ้างแรงงานคนรวมถึงถึงเครื่องจักรเพื่อใช้ทดแทนแรงในครัวเรือนตนเองจากการได้รับประโยชน์จากมาตรการสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาล

(2) เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

สภาพที่ดินส่วนที่เป็นที่ราบลุ่มที่ไม่เหมาะกับการปลูกพืชอื่น เนื่องจากในช่วงฤดูฝนจะทำให้เกิดน้ำท่วมได้ง่าย ประจวบกับดินในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคามนั้นไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นดินทรายไม่อุ้มน้ำ ในฤดูแล้งจึงทำให้เกิดความแห้งแล้งได้ง่าย ในขณะที่พื้นที่สูงมีลักษณะเป็นดินทรายและดินเค็มซึ่งไม่เหมาะสมต่อการปลูกพืชอย่างอื่นที่ปลูกในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ข้าวโพด เมล่อน เป็นต้น ทั้งนี้ มีข้อสังเกตสำคัญคือ มีตัวอย่างเกษตรกรที่มาเช่าที่นาของคนในหมู่บ้านในการปลูกข้าวโพด แต่ก็เลิกไปเนื่องจากสภาพดินเป็นดินเค็มไม่เหมาะสมต่อการปลูกพืช เพราะทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่สมบูรณ์ แคร่แกรีน นอกจากนี้เพราะเกษตรกรหมู่บ้านข้างเคียงก็ยังคงปลูกข้าว จึงทำให้เกษตรกรในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคามไม่คิดจะเปลี่ยนจากการปลูกข้าวไปปลูกอย่างอื่น แม้ว่าน้ำจะท่วม เนื่องจากน้ำท่วมเพียงช่วงเวลาสั้น ๆ ทำให้ผลผลิตไม่เสียหาย

การเลือกประกอบอาชีพเดิมที่เคยทำสืบต่อกันมาหลายปี ในความคิดเห็นของเพื่อนร่วมหมู่บ้านที่ไม่มีที่ดินนั้น มองว่าเพื่อนบ้านที่ยังทำนากันอยู่นั้น เป็นเกษตรกรในกลุ่มที่มีรายได้หลักมาจากการทำนา จึงยังเลือกทำนาเป็นอาชีพหลักแม้ว่าจะขาดแคลนแรงงาน ไม่ว่าจะจ้างแรงงานด้านการผลิต หรือแรงงานการเก็บเกี่ยว อีกทั้งยังจำเป็นต้องจ้างแรงงานในราคาสูง (ดังจะเห็นได้ว่าค่าจ้างแรงงานคนอยู่ที่ 400 บาท/วัน) นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่า เกษตรกรบางคนให้ความเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่ดินในด้านของกรรมสิทธิ์ที่ดินไม่มีผลต่อการหันไปปลูกพืชอย่างอื่น ในกรณีนี้

อาจเป็นผลจากการที่เกษตรกรในพื้นที่ที่มีความมั่นคงในการถือครองที่ดิน (ร้อยละ 95.0 ถือครองโฉนด) และรายได้ที่ได้จากการปลูกพืชยังเพียงพอต่อการทำการเกษตรในฤดูการผลิตถัดๆ ไป อนึ่ง การที่เกษตรกรมีความมั่นคงในการถือครองที่ดินโดยที่เอกสารสิทธิ์อย่างโฉนดนั้นได้ถูกนำไปใช้เป็นหลักทรัพย์ในการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จึงส่งผลให้เกษตรกรสามารถมีเงินทุนสำหรับทำนาต่อไป ประเด็นนี้สอดคล้องกับความเห็นของเกษตรกรจำนวนมากที่ระบุว่า การที่ดินไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเนื่องจากสามารถใช้เงินทุนที่มีทำนาต่อไปได้ ซึ่งจะสอดคล้องกับข้อมูลเชิงปริมาณของรายได้และหนี้สินในครัวเรือนต่อไป ที่เกษตรกรที่มีที่นา มาก มีรายรายได้ต่อปีมากกว่า 150,001 – 200,000 บาท/ปี และมีหนี้สินในครัวเรือน มากกว่า 150,000 - 200,000 บาท/ปี

เกษตรกรที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่หรือปลูกพืชระยะสั้น บางส่วนให้เหตุผลว่าต้นทุนการผลิตมีราคาสูง เช่น ค่าจ้างแทรกเตอร์ในการจัดรูปแบบแปลงที่ดิน ค่าจ้างในการขุดสระ และราคาปัจจัยอื่น ๆ ทางเกษตร อาทิ ค่าพันธุ์สัตว์น้ำ และค่าอาหาร ก็มีราคาสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การได้รับประโยชน์จากนโยบายหรือมาตรการของรัฐที่สนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยเฉพาะโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "ค่าเก็บเกี่ยว" ซึ่งเป็นโครงการที่คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์และได้รับประโยชน์เป็นจำนวนเงินมากกว่าเมื่อเทียบกับโครงการอื่น เมื่อเปรียบเทียบกับจากราคาข้าวหอมมะลิจะพบว่าโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวจะได้รับเงินตันละ 15,000 บาท ในขณะที่โครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปีได้เงินตันละ 11,000 บาท ทั้งนี้ ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวยังทำนาต่อไปเพราะได้รับเงินจากนโยบายสนับสนุนจากรัฐช่วยในการลดต้นทุนทั้งการผลิต (ค่าปุ๋ย ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าแรงงานคนและเครื่องจักร) และการเก็บเกี่ยว (ค่าแรงงานคนและเครื่องจักร) ส่งผลให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เงินช่วยเหลือพอใช้ใหม่กับต้นทุนการผลิตที่แพงขึ้นเรื่อย ๆ

“... เขาก็ไม่เปลี่ยนกัน ยิ่งพากันอยากทำมากขึ้นอีก เพราะทำแล้วได้เงินช่วยลดต้นทุนด้วย คงไม่เปลี่ยนไปทำอย่างอื่นหรอก...” (นางสาว ม5, การสัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2565)

ประเด็นจากการสัมภาษณ์ข้างต้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rigg (2016) ที่ว่า การที่รัฐบาลให้การสนับสนุนและปกป้องข้าวในฐานะที่เป็นพืชหลัก รวมถึงบทบาทของหน่วยงานนำร่องของภาครัฐ และวิธีในการขึ้นตลาด และการระดมเครือข่ายขององค์กรผู้ผลิตที่เกี่ยวข้อง ถือเป็น

ที่รัฐบาลเข้าไปใช้นโยบายสนับสนุนทางการเกษตรอย่างเต็มตัว และส่งผลให้เกษตรกรรายย่อยยังคงทำการเกษตรต่อไปได้ในสังคมที่กำลังมีการเปลี่ยนผ่านในหลาย ๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย

นอกจากนั้น ข้อสังเกตเกี่ยวกับการดำรงชีพในบทสัมภาษณ์ซึ่งมาจากงานวิจัยของ Rigg (2561) ได้ชี้ให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์ในการดำรงชีพส่งผลต่อการที่ชาวบ้านเม็กดำยังเลือกที่จะทำนาต่อไป ทั้งนี้ Rigg (2561) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า คริวเรือนของเกษตรกรประกอบอาชีพที่หลากหลายและพยายามเชื่อมโยงวิถีการดำรงชีพหลายอย่าง เช่น รับจ้างทำงานอื่นหลังจากการเกษตร นั้นหมายความว่า เกษตรกรที่เป็นชาวนาเป็นผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ในหลาย ๆ พื้นที่ ทั้งสภาพแวดล้อมที่เป็นชนบทและในเมือง ในกรณีที่เกษตรกรยังคงทำนาหรืออาชีพดั้งเดิมของตนเอง เนื่องจากงานที่อยู่นอกภาคการเกษตรเป็นงานที่มีความไม่แน่นอนสูง อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่ศึกษาเกษตรกรที่ทำนานั้นมีอายุอยู่ในช่วง 40-50 ปี ซึ่งกำลังจะกลายเป็นเกษตรกรสูงวัยในอนาคต

การขาดความรู้ที่เกษตรกรเห็นว่าจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสร้างรายได้ รวมไปถึงการเข้าไม่ถึงข่าวสารที่สร้างโอกาสในการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสร้างรายได้ทำให้เกษตรกรในพื้นที่ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทั้งนี้ เกษตรกรให้เหตุผลว่าการที่ตนไม่ได้เปลี่ยนแปลงมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่หรือปลูกพืชระยะสั้น เนื่องจากตนเองไม่มีความรู้ในการทำเกษตรกรรมอื่น ๆ มากพอ ทั้งนี้ เมื่อผู้วิจัยได้สอบถามเกี่ยวกับความรู้ที่เกษตรกรเห็นว่าจำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน พบว่าเกษตรกรมองว่าความรู้ที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินคือ การจัดการกับที่ดินที่เคยเป็นพื้นที่นาเพื่อปลูกพืช เช่น การปรับปรุงคุณภาพดิน และการเตรียมแปลงสำหรับปลูกพืชอย่างอื่น รวมถึงความรู้เรื่องการดูแลพืชชนิดอื่น ๆ และความรู้ในด้านเศรษฐศาสตร์ (เช่น อุปสงค์และอุปทาน) ด้วย อย่างไรก็ตาม ในประเด็น "การเข้าถึงข่าวสาร" นี้ เกษตรกรเห็นว่า ในทางกลับกัน ก็อาจทำให้พวกเขารู้จักวิธีการทำนาที่ลดความเสี่ยงต่อการขาดทุนและอาจทำให้ในอนาคต ตนเองและคนในหมู่บ้านจะยังประกอบอาชีพทำนาต่อไป

ระดับการศึกษาเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้คนในหมู่บ้านยังเลือกที่จะทำนาหรือเลิกทำนาในอนาคต ทั้งนี้ การให้เหตุผลดังกล่าวเป็นการมองไปยังสมาชิกที่มีอายุน้อยในครอบครัว โดยพวกเขาเชื่อว่าเนื่องจากสมาชิกในครอบครัวมีการศึกษาที่สูงขึ้นจะมองว่าการทำนาเป็นสิ่งที่ต้องใช้ความอดทน มีความยากลำบากในการทำ และใช้เวลานานกว่าจะได้เก็บเกี่ยว นัยสำคัญของการศึกษานี้อาจส่งผลถึงการที่หมู่บ้านจะกลายเป็นหมู่บ้านเกษตรกรของผู้สูงวัย (aging farmers) ในอนาคต เนื่องจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงคือ เด็ก ๆ ที่จบการศึกษาระดับสูงในหมู่บ้าน (ระดับปริญญาตรีขึ้นไป) ไม่อยากทำนาเนื่องจากเป็นอาชีพที่ต้องอดทนต่อความลำบาก อย่างไรก็ตาม พบว่า

ในปีที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลวิจัย ยังมีวัยรุ่นในหมู่บ้านที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยและกลับมาทำนา จำนวน 1 ราย

การขาดนโยบายที่เอื้อต่อการทำการเกษตรรูปแบบอื่น หรือทำกิจกรรมทาง เศรษฐกิจรูปแบบอื่น ทั้งนี้ เกษตรกรในหมู่บ้านอ้างถึงนโยบายทางด้านการตลาดที่ส่งผลทางการเกษตร นโยบายช่วยเหลือด้านค่าขนส่งผลผลิต (อ้อย มันสำปะหลัง พืชอื่นๆ) และหากมีนโยบายที่จะทำให้ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวเปลี่ยนจากการทำนาเป็นการทำเกษตรอย่างอื่น นโยบายเหล่านั้นจะต้องไม่เอื้อต่อ การปลูกข้าว นั่นคือ เป็นการออกนโยบายสนับสนุนการทำเกษตรอย่างอื่นที่ไม่ใช่ข้าว เช่น ปลูกดอก ดาวเรือง เลี้ยงปลา การปลูกมันสำปะหลัง โดยเป็นการปลูกเป็นหลักไม่ใช่การปลูกหลังนา เนื่องจาก ราคาดอกดาวเรืองและมันสำปะหลังในปีที่สูง อนึ่ง ในประเด็นนี้ เกษตรกรเสนอว่าแม้รัฐบาลควรที่จะ ผลักดันนโยบายดังกล่าวข้างต้น แต่ก็จะต้องมีนโยบายและมาตรการส่งเสริมผู้ปลูกข้าวต่อไป เพื่อให้ เกษตรกรสามารถปลูกข้าวเช่นเดิมและทำเกษตรอย่างอื่นไปพร้อม ๆ กันได้ โดยนโยบายส่งเสริมผู้ ปลูกข้าวที่เกษตรกรให้ความสำคัญคือนโยบายหรือมาตรการที่ช่วยแบ่งเบาค่าใช้จ่ายในการทำนา เช่น การลดราคาปัจจัยการผลิต อาทิ ราคาปุ๋ย ราคาเมล็ดพันธุ์ ค่าจ้างเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตและเก็บ เกี่ยว เกษตรกรบางคนระบุว่า นโยบายที่เอื้อต่อชาวนานี้ อาจส่งผลให้คนที่ไม่เคยทำนาหันมาทำนา เพราะได้รับการช่วยเหลือมาก หรือคนที่ทำนาอยู่แล้วอาจนำไปลงทุนอย่างอื่นเพิ่มเติม

“... ผมว่ามีผลมากเลยครับ พวกนโยบายต่าง ๆ ที่เอื้อต่อชาวนา คนที่ไม่เคยทำนาเขาอาจจะ มองว่ามีการช่วยเหลือเยอะ อาจจะมีหันมาทำนา หรือคนที่ทำนาอยู่แล้วได้เงินส่วนนี้มาอาจจะนำไป ลงทุนทำอย่างอื่นก็ได้...” (นาย ม1, การสัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2565)

ในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่า เกษตรกรมองว่าการที่รัฐมีนโยบายสนับสนุนเกษตรกรที่ เหมาะสมจะเอื้อให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพอย่างหลากหลาย (livelihood diversification) ได้ นอกจากนั้น ยังอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากการใช้เพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ มาเป็นการทำนา อนึ่ง เกษตรกรหลายคนพูดถึงอุปสรรคหลายอย่างจากการเปลี่ยนแปลงที่นาเป็น พื้นที่เพาะปลูกอื่น ๆ แต่เกษตรกรไม่เสนอให้รัฐผลักดันนโยบาย เช่น การพัฒนาดิน การจัดระบบ ชลประทานและแหล่งน้ำ เนื่องจากเกษตรกรไม่ได้มีความรู้ในเรื่องนโยบายต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนา ที่ดินและการจัดระบบชลประทานและแหล่งน้ำมากพอ

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ จะเห็นได้ว่าเกษตรกรในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆ ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ทั้งที่ขึ้นและไม่ขึ้นทะเบียนเกษตรกร ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากต่อ

นโยบายและมาตรการสนับสนุนจากภาครัฐในฐานะเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทั้งนี้ เกษตรกรบางคนให้ความเห็นว่า การที่ต้นทุนการปลูกข้าวสูงขึ้นเรื่อย ๆ หากรัฐยกเลิกนโยบายและมาตรการช่วยเหลือชาวนาที่เคยมี และไม่มีการช่วยเหลือเพิ่มเติมในส่วนของการผลิต เช่น ค่าปุ๋ย ค่าเมล็ดพันธุ์ เป็นต้น ก็อาจทำให้คนที่ทำนาหันไปใช้ที่ดินทำอย่างอื่นแทน อนึ่ง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรให้ความสนใจต่อนโยบายและมาตรการปรับปรุงวิธีการผลิต (ซึ่งจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในแง่ของการจัดสรรพื้นที่) ต่ำกว่านโยบายด้านรายได้ (เช่น นโยบายพยุหราคา นโยบายอื่นๆ ที่ส่งเสริมรายได้จากการเก็บเกี่ยว เป็นต้น) ปัจจัยการผลิต และตลาด อนึ่ง ในพื้นที่หมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ไม่มีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการทำนาเชิงอุตสาหกรรม (นาแปลงใหญ่) เนื่องจากเกษตรกรไม่ทราบถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการนี้ และมีเกษตรกรเพียง 2 ครัวเรือนที่หันมาทำตามโมเดลโคก หนอง นา

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บ่งชี้ว่า เกษตรกรในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มองว่า ประเด็นต่างๆ ได้แก่ นโยบายและมาตรการของภาครัฐ ความรู้ และการเข้าถึงข่าวสาร ส่งผลทั้งต่อการเปลี่ยนแปลงและไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของในพื้นที่ นอกจากนี้ เทคโนโลยีก็ถือว่าอาจส่งผลทั้งสองด้าน โดยในความคิดเห็นของเกษตรกรบางส่วน มองว่าเงื่อนไขด้านเทคโนโลยีมีผลต่อการเปลี่ยนที่นาเป็นพื้นที่อย่างอื่น เพราะถ้าเกษตรกรอาศัยเทคโนโลยีในการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้มากขึ้น ก็จะมีความรู้ในด้านอื่นๆ นอกเหนือจากการทำนามากขึ้น สำหรับและมีเกษตรกรบางส่วนที่มองว่าเงื่อนไขด้านเทคโนโลยีไม่มีผลต่อการเปลี่ยนที่นาเป็นอย่างอื่น ให้เหตุผลว่าเมื่อมีเครื่องทุ่นแรง เช่น มีเครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์ จะทำให้การทำนาเป็นเรื่องที่ง่ายขึ้น นอกจากนี้การเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ จะทำให้เกษตรกรมีการวางแผนการทำนาได้อย่างดี

4.5 ทักษะของเกษตรกรอำเภอพยัคฆภูมิพิสัยต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ผู้วิจัยได้พบว่า เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอมองว่าในพื้นที่ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ส่วนมากเป็นการผลิตข้าวเพื่อจำหน่าย เรียกว่า ข้าวทุ่งกุลาร ซึ่งจะเป็นการทำนาปี โดยมีเกษตรกรที่มีการเปลี่ยนแปลงที่นา โดยการเข้าร่วมโครงการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ประมาณ 30 ราย และหลังจากที่มีนโยบายหรือมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเข้ามานั้นยังคงไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์

ที่ดินอย่างถาวร เพราะพื้นที่เหมาะแก่การทำนา แต่ในช่วงที่พักการทำนาจะมีการเปลี่ยนแปลงจากการทำนาเป็นปลูกพืชฤดูแล้งแทน อาทิ แตงโม ข้าวโพด เมล่อน และพืชผักทั่วไป

เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอพยัคฆภูมิพิสัยมองว่าการที่เกษตรกรไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากบริเวณนั้นเป็นชุดดินเหนียวที่เหมาะสมกับการทำนา เลยไม่เหมาะกับการทำอย่างอื่น ส่วนครัวเรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน สาเหตุที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพราะไม่มีแรงงานในครัวเรือน ทำให้ขาดแคลนแรงงานในการทำนา เนื่องจากบางคนออกไปทำอาชีพอื่นเสริม เช่น การขายลอตเตอรี่ แต่ก็ยังไม่ได้เลิกทำนา

ในทัศนะของเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ถึงแม้ไม่มีนโยบายหรือมาตรการสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว เกษตรกรในหมู่บ้านเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพราะเกษตรกรมีความเชี่ยวชาญและคุ้นชินกับวิธีการทำนามากกว่าการทำเกษตรอย่างอื่น อนึ่ง ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมาในตำบลเม็กดำ มีการจัดสรรที่ดินเพื่อทำเกษตรแบบผสมผสาน แต่การเช่าที่ดินเพื่อทำประโยชน์อย่างอื่นยังไม่มี นอกจากนี้ยังมองว่านโยบายหรือมาตรการสนับสนุนจากรัฐบาลนั้นมีผลต่อการจัดสรรที่ดิน เพราะเกษตรกรทฤษฎีใหม่ก็เป็นหนึ่งในโครงการของรัฐบาลเช่นกัน และเนื่องจากมีเจ้าหน้าที่จากภาครัฐมาชุดสระให้ จึงทำให้เกิดเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรอยากที่จะเข้าร่วมโครงการนี้ด้วย ส่วนปัจจัยด้านธรรมชาตินั้น มองว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากดินเหมาะแก่การปลูกข้าว ไม่เหมาะกับการปลูกพืชไร่ ดังนั้นเกษตรกรจึงมีการเปลี่ยนมาปลูกข้าวมากขึ้นด้วย

ในด้านปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอมองว่ายังไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน แม้ในปีการผลิต 2564 ที่ปุ๋ยมีราคาสูงขึ้น เกษตรกรก็ยังคงปลูกข้าวเหมือนเดิม แต่อาจจะปรับลดปริมาณการใส่ปุ๋ยลงแทน ในส่วนของการมีหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินยังมองว่าไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่นเดียวกันกับปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม สำหรับปัจจัยด้านเทคโนโลยีนั้น เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอมองว่า ไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน แต่จะช่วยในเรื่องของการลดแรงงานที่ใช้ในการปลูกข้าว ทั้งนี้ นโยบายของรัฐกลุ่มที่เกี่ยวกับรายได้จากการเก็บเกี่ยวส่งผลเป็นอย่างมากต่อการเลือกใช้ที่ดินของชาวบ้าน (ซึ่งในที่นี้คือการปลูกข้าวต่อไป) ประเด็นนี้แตกต่างจากนโยบายทางการส่งเสริมวิธีการผลิตเพื่อยกระดับรายได้ เช่น โครงการส่งเสริมการทำนาเชิงอุตสาหกรรม (นาแปลงใหญ่) ซึ่งไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร แม้จะเป็นแนวทางการยกระดับให้เกษตรกรมีการเพิ่มรายได้ เน้นการลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตและคุณภาพข้าว

จะเห็นได้ว่าจากข้อมูลการสัมภาษณ์ทั้งจากเกษตรกรที่มีการขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรที่ไม่ได้มีการขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร และเกษตรกรอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565) มีทั้งเกษตรกรที่มีการเปลี่ยนแปลง และไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในส่วนของการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ มีทั้งเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ยังคงปลูกข้าวดั้งเดิม และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่เปลี่ยนไปทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งนอกเหนือจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติแล้ว ก็ยังมีเงื่อนไขอื่นๆ ที่ส่งผลให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีการเปลี่ยนแปลงและไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทั้งด้านราคา ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยี

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา “การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลังจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติกรณีศึกษาบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษา

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม นับตั้งแต่ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565

2. เพื่อศึกษาผลจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ นับตั้งแต่ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565 ต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

3. เพื่อศึกษาเงื่อนไขนอกเหนือจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ กรอบเค้าโครงการสัมภาษณ์ ซึ่งได้ข้อสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1) การเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม นับตั้งแต่ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565

จากผลการศึกษา พบว่า ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีทั้งเกษตรกรที่มีการเปลี่ยนแปลง และไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยกลุ่มเกษตรกรที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมดใช้ที่ดินในการปลูกข้าว ส่วนกลุ่มเกษตรกรที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินมี 2 อย่างที่เกษตรกรเลือกทำ คือ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และการปลูกพืชหลังนา ซึ่งจะเป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินชั่วคราว ไม่ได้

เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อย่างถาวร ซึ่งพืชที่เลือกปลูกนั้นจะเลือกปลูกพืชระยะสั้น หรือพืชที่ใช้เวลาในการปลูกและเก็บเกี่ยวสั้น เช่น ต้นหอม ผักชี ขึ้นฉ่าย ผักบุ้งจีน เป็นต้น และจากข้อมูลเชิงปริมาณจะพบว่ามีเกษตรกรบางคนเปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่นเพื่อการซื้อขายในประเทศ เช่น พริก หอม กล้วยแพงโกล่า และการเปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และพักผ่อนหย่อนใจ เช่น หนองน้ำ รวมทั้งมีเกษตรกรบางคนที่เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่พาณิชยกรรม เช่น ร้านอาหาร

5.1.2) ผลจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัตินับตั้งแต่ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565 ต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา (ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565) หลังจากที่มีการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ (โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว และโครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี) เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน แต่จะมีการทำเกษตรหลังนาเพื่อรอการผลิตฤดูถัดไป โดยส่วนใหญ่พืชที่ปลูกหลังนาจะเป็นพืชระยะสั้นที่ใช้เวลาในการเพาะปลูกน้อย นอกจากนี้หลังจากมีการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติจะช่วยในเรื่องของการลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มราคาขายให้กับเกษตรกรมากกว่าการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทั้งนี้ พบว่านโยบายข้างต้นมีผลสำคัญต่อการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน กล่าวคือ ทั้งโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว และโครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี มีส่วนช่วยให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวตัดสินใจว่าจะยังปลูกข้าวต่อไป หรือเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินไปทำเกษตรอย่างอื่น

5.1.3) เจาะลึกนอกเหนือจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

จากการศึกษาเจาะลึกที่นอกเหนือจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ ความต้องการปลูกพืชที่

ใช้เวลาในการปลูกและเก็บเกี่ยวน้อยแต่สร้างรายได้ เงื่อนไขด้านธรรมชาติ เช่น การขาดแคลนน้ำในการผลิต การระบายน้ำ คุณภาพของดิน ส่วนเงื่อนไขที่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้แก่ เงื่อนไขด้านเศรษฐกิจ เช่น การเพิ่มขึ้นของราคาปุ๋ยเคมี การเพิ่มขึ้นของราคาค่าจ้างเครื่องจักรในการเก็บเกี่ยว การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน เงื่อนไขด้านสถาบัน เช่น การมีหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน นโยบายการจัดสรร จัดรูปที่ดิน เงื่อนไขด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นของสมาชิกในครัวเรือน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน การขาดแคลนแรงงานในครัวเรือน และเงื่อนไขด้านเทคโนโลยี เช่น การเข้าถึงข้อมูลเพื่อพัฒนาการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร มีเครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์

5.2 การอภิปรายผล

จากการศึกษาในครั้งนี้ได้พบประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจหลายประเด็นด้วยกัน โดยแต่ละประเด็น จะมีส่วนที่เหมือน ส่วนที่แตกต่าง และส่วนที่เสริมเนื้อหาจากงานวิจัยที่ใกล้เคียงอื่น ๆ ดังนี้

5.2.1) การเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม นับตั้งแต่ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ทั้งเกษตรกรที่มีการเปลี่ยนแปลง และไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยส่วนใหญ่แล้ว เกษตรกรเป็นกลุ่มที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมดในการปลูกข้าว ส่วนกลุ่มเกษตรกรที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินมี 2 อย่างที่เกษตรกรเลือกทำ คือ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และการปลูกพืชหลังนาซึ่งเป็นพืชระยะสั้น จากการศึกษาของ อธิญา พรพรรณ ศรีบุญขำ (2564) ที่ได้ทำการศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของกลุ่มน้ำสาขาลำโดมใหญ่ พบว่า เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนจากการทำนา มาทำเกษตรกรรมอื่นเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้พื้นที่นามีจำนวนลดลง โดยจะเปลี่ยนเป็นการปลูกมันสำปะหลัง ยางพารา หรือพืชที่ใช้น้ำน้อย ซึ่งจะแตกต่างจากเกษตรกรในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่ยังคงทำนาเป็นส่วนใหญ่ และมีการปลูกพืชหลังนา เช่น พืชระยะสั้น และการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

5.2.2) ผลจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ นับตั้งแต่ฤดูการผลิต 2562/2563 ถึงฤดูการผลิต 2564/2565 ต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้

ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

หลังจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ยังใช้ที่ดินเพื่อการปลูกข้าวดั้งเดิม เพราะสภาพดินในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีปัญหาดินเค็ม และเป็นดินทราย ซึ่งเหมาะแก่การปลูกข้าวมากกว่าพืชไร่ หรือพืชชนิดอื่น ๆ การนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติจะช่วยในเรื่องของทุนในการปลูกพืชหลังนา เช่น การลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มราคาขายให้กับเกษตรกรมากกว่าการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน จากการศึกษาของประภาส ปิ่นตบแต่ง (2563) โดยทำการศึกษาการปรับตัวของชาวนาไทยยุคหลังนโยบายจำนำข้าว ปี พ.ศ. 2557 พบว่า ในด้านผลกระทบของนโยบายต่อการปรับตัวของชาวนา ชาวนากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ยังคงทำนาโดยมีพื้นที่และจำนวนครั้งในการทำนาเท่าเดิม แต่จะส่งผลให้กลุ่มชาวนามีการปรับตัวลดต้นทุนการทำนาลง นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากผลของนโยบายมีทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจต่อเศรษฐกิจและสังคมของชาวนา มีลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่แต่ละภูมิภาค

5.2.3) เจื่อนไขนอกเหนือจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

เจื่อนไขที่นอกเหนือจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่

ด้านธรรมชาติ เกษตรกรในหมู่บ้านมองว่าการเข้าถึงแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เป็นเจื่อนไขทางธรรมชาติที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินมากที่สุด ต่อมาเป็นการระบายน้ำ ลักษณะของดินและแร่ธาตุในดิน และที่ดินเสื่อมอุดมสมบูรณ์

ด้านด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรในหมู่บ้านมองว่า การเพิ่มขึ้นของราคาจำเครื่องจักรในการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยว เป็นเจื่อนไขด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินมากที่สุด ต่อมาเป็นการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน การเพิ่มขึ้นของราคาปุ๋ยเคมี หนี้สินของครัวเรือน การเพิ่มขึ้นของราคาพันธุ์ข้าว การเพิ่มขึ้นของราคาที่ดิน โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว

โครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือก โครงการสินเชื่อเพื่อรวบรวมข้าวและสร้างมูลค่าเพิ่ม และโครงการชดเชยดอกเบี้ยให้ผู้ประกอบการค้าข้าวในการเก็บสต็อก ตามลำดับ

ด้านสถาบัน เกษตรกรในหมู่บ้านมองว่า การมีหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นเงื่อนไขด้านสถาบันที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินมากที่สุด ต่อมาเป็นนโยบายการจัดสรร/จัดรูปที่ดิน นโยบายส่งเสริมด้านการปรับพื้นที่และรูปแปลงเกษตร และประโยชน์จากนโยบายอื่น ๆ ของภาครัฐ ตามลำดับ

ด้านสังคมละวัฒนธรรม เกษตรกรในหมู่บ้านมองว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน เป็นเงื่อนไขด้านสังคมละวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินมากที่สุด ต่อมาเป็นระดับการศึกษาที่สูงขึ้นของสมาชิกในครัวเรือน ความก้าวหน้าด้านวิชาการทางการเกษตร และการเพิ่มขึ้นของสมาชิกในครัวเรือน ตามลำดับ

ด้านเทคโนโลยี เกษตรกรในหมู่บ้านมองว่า การมีเครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์เป็นเงื่อนไขด้านเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินมากที่สุด ต่อมาเป็น การเข้าถึงข้อมูลเพื่อพัฒนาการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร การเข้าถึงปัจจัยการผลิตประเภทที่เป็นเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น และการได้รับคำแนะนำจากรัฐเกี่ยวกับการลงทุนในที่ดินแบบใหม่สำหรับที่ดินที่ไม่สมบูรณ์ ตามลำดับ

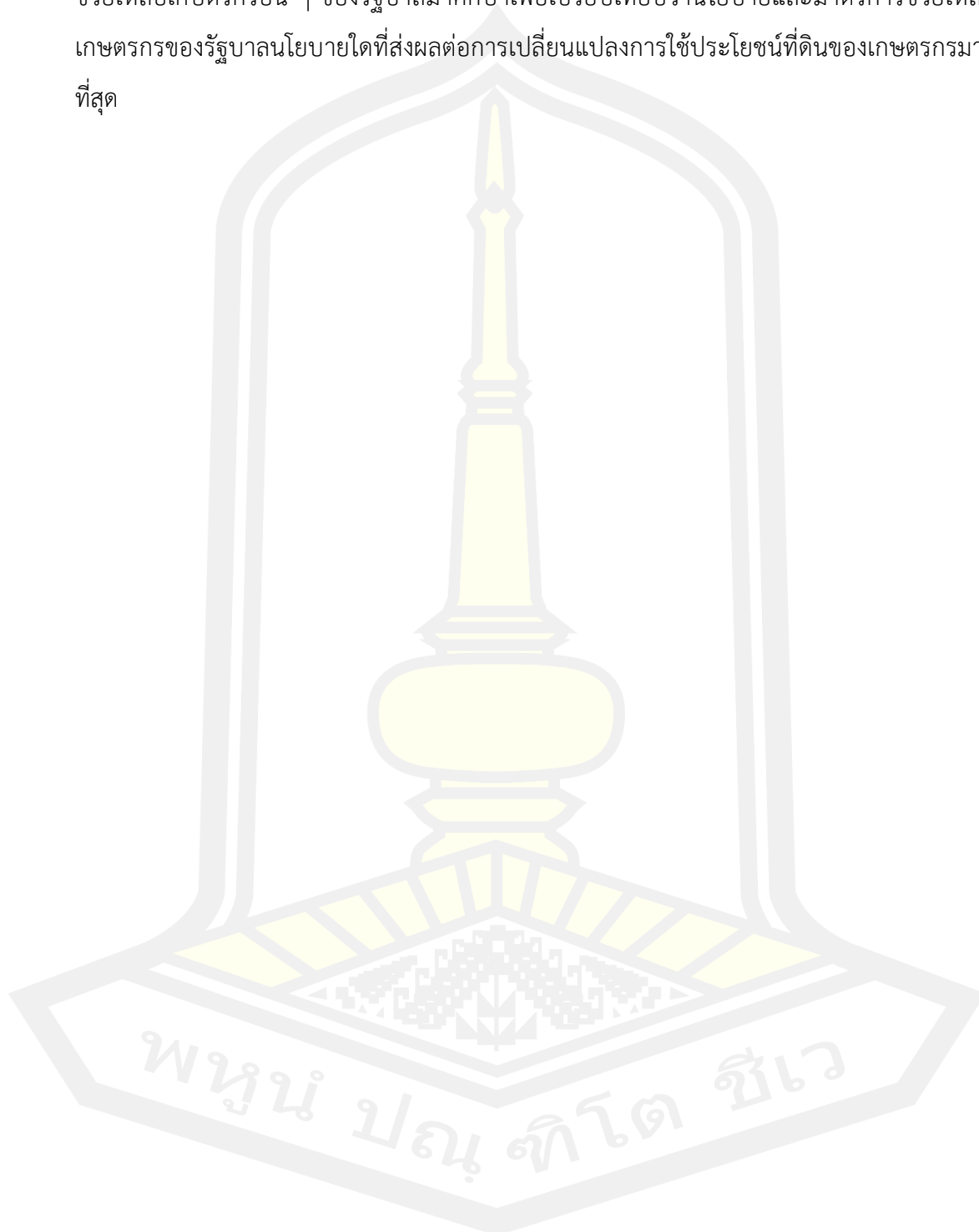
จะเห็นว่านอกจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติแล้ว เงื่อนไขอื่น ๆ ก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยเช่นกัน จากงานงานวิจัยของ อธิญาพรรณ ศรีบุญขำ (2564) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของกลุ่มน้ำสาขาลำโดมใหญ่ จะมีทั้งปัจจัยที่เหมือนและแตกต่างจากการศึกษาในครั้ง พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมือนกัน ได้แก่ ราคาสินค้าเกษตร นโยบายภาครัฐ ภัยแล้ง ส่วนปัจจัยที่แตกต่างกันได้แก่ การบุกกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตร การใช้สารเคมีทางการเกษตรในการกำจัดศัตรูพืช

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงสิ่งที่ต้องคำนึงในการทำวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้ครั้งต่อไป ดังนี้

5.3.1) สำหรับผู้ที่อยากต่อยอดงานวิจัย และอยากศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในหมู่บ้านเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม นอกจากโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว และโครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปีแล้ว เกษตรกรในหมู่บ้านเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ยังได้รับประโยชน์จากนโยบายและ

มาตรการช่วยเหลือเกษตรกรนโยบายอื่น ๆ ในการศึกษาครั้งต่อไป อาจต้องเลือกนโยบายและมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรอื่น ๆ ของรัฐบาลมาศึกษาเพื่อเปรียบเทียบว่านโยบายและมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรของรัฐบาลนโยบายใดที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรมากที่สุด

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ มะโนรมย์. (2559). สถานการณ์การแย่งยึดเปลี่ยนมือ ถือครอง และการใช้ที่ดินในพื้นที่ชายแดนอีสาน (พิมพ์ครั้งที่1). สำนักพิมพ์ ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. หน้า 229-260.
- ไกรสร คือประโคน. (2542). เศรษฐศาสตร์ที่ดิน (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กล้า ทองขาว. (2551). เอกสารประกอบการสอนชุดวิชานโยบายสาธารณะและการวางแผนหน่วยที่ 6 เรื่อง การนำนโยบายไปปฏิบัติ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จิตรพร สวัสดิ์. (2554). การวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงภัยแล้งบริเวณลุ่มน้ำแม่กลาง เพื่อการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์/กรุงเทพฯ.
- ชนิตา เปลี่ยนเที่ยงธรรม และชลธิชา ระวังป่า. (2558). การศึกษาปัจจัยเชิงพื้นที่ ที่มีอิทธิพลต่อความต้องการขายที่ดิน กรณีพื้นที่ศึกษา ตำบลพลาชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ชมภูษ หุ่นาค. (2559). การนำนโยบายเข้าไปปฏิบัติในบริบทของประเทศไทย. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. หน้า 139-147.
- ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์. (อยู่ระหว่างการตีพิมพ์). การอภิบาลที่ดิน ภาคการเกษตร และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ: ทัศนสถานภาพความรู้. โครงการผลิตและเผยแพร่ตำราและผลงานวิชาการ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ณัฐธิดา เอื้อประเสริฐ และพลอย สืบวิเศษ. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการนำนโยบายการผลิตและพัฒนาคุณภาพกำลังคนอาชีวศึกษาไปปฏิบัติ:กรณีศึกษาสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร. วารสารการบริหารปกครอง (Governance Journal).
- ดรชณี เอ็มพันธ์. (2531). หลักการใช้ที่ดินเบื้องต้น. ภาควิชาอนุรักษวิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์กรุงเทพฯ.
- ธนกฤต ลาภธนโรจน์. (2562). การใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดการพื้นที่เกาะเสม็ด จังหวัดระยอง. สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. หน้า 86-90.
- ธำรงธัญวงศ์. (2555). นโยบายสาธารณะ: แนวความคิด การวิเคราะห์ และกระบวนการ. (พิมพ์ครั้งที่ 25). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.
- นงคราญ วงศ์ตะวัน. (2549). ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน:กรณีศึกษาหมู่บ้านรอบผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. หน้า 7-8.
- นันทา กันตรี. (2561). ปัญหาการนำนโยบายช่วยเหลือชาวนาไปปฏิบัติในพื้นที่ รายงานจากพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี. หน่วยปฏิบัติการวิจัยสังคมชาวนาร่วมสมัย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นวรรตน์ ลีนิล. (2554). ผลการดำเนินงานโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในเขตอำเภอสุมไพสัย จังหวัด นครราชสีมา. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. หน้า 73-76.
- บุญเกียรติ แสงวัฒน. 2535. การประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์สำหรับการวางแผนใช้ที่ดิน. ในการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่องระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และระบบข้อมูลทางไกลสำหรับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยโปรแกรม ILWIS.
- ประภาส ปันตบแต่ง. (2563). การปรับตัวของชาวนาไทยยุคหลังนโยบายจำนำข้าว ปี พ.ศ.2557. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยกุล นานา. (2553). การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายหลังการสร้างถนนกลางเวียง ในเขตเทศบาลนครเชียงราย. การค้นคว้าวิจัยอิสระทางภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พรพิมล ข้าเพชร และ ชูสิทธิ์ คงเรือง, (2559). ปัจจัยที่กำหนดการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรในภาคเหนือของประเทศไทย กรณีศึกษาพื้นที่ปลูกข้าว. วารสารบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ และการสื่อสาร. สำนักจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. หน้า 115.
- รัตนะ บัวสนธิ และวราภรณ์ รุ่งเรืองกลกิจ. (2552). วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์. (2559). ข้อมูลจังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์: สำนักงานส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์.
- วชิรวัชร งามละม่อม. (2558). การบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM). กรุงเทพฯ: สถาบัน TDRM.
- วัฒนา สุนทรชัย. (2551). เรียนสถิติด้วย SPSS ภาคความรู้เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : วิทย์พัฒนา, 2551.
- สรรคิใจ กลิ่นดาว. (2550). การสำรวจจากระยะไกล: การประมวลผลภาพเชิงเลขเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
- อธิยาพรรณ ศรีบุญข้า. (2564). แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของกลุ่มน้ำสาขาลำโดมใหญ่. วารสารวิทยาศาสตร์บูรพา ปี ที่26 (ฉบับที่ 3). กันยายน – ธันวาคม พ.ศ. 2564.
- Agri-Map ระบบแผนที่เกษตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก. แหล่งที่มา: <https://agri-map-online.moac.go.th/>. [สืบค้นเมื่อ 19 ตุลาคม 25565].
- Borras Jr, Cristóbal Kay, Sergio Góme z & John Wilkinson. (2012). Land grabbing and global capitalist accumulation: key features in Latin America. Canadian Journal of Development Studies/Revue Canadienne d'études du développement. 402-416.

Jonathan Rigg et al. (2016). The puzzle of East and Southeast Asia's persistent smallholder. *Journal of Rural Studies* 43 (2016). Page 118-133.

Klaus Deininger. (2003). LAND POLICIES for GROWTH and POVERTY REDUCTION. A WORLD BANK POLICY RESEARCH REPORT. June 2003.

Putt, T. & Springer, K. (1989). *Policy research: Concepts, methods, and applications*. NewYork:Prentice-Hall.

หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อจัดเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านเม็กดำ

อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ที่ อว 0605.19/ 2418

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม 44150

28 ตุลาคม 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อจัดเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดทำวิทยานิพนธ์

เรียน **ผู้ใหญ่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) บ้านเม็กดำ**

ด้วย นางสาวดากรณ์ ทัพโคตร นิสิตปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชาการเมืองการปกครอง (ร.ม.) วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ศึกษานิพนธ์เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว กรณีศึกษากันทรวิชัย ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ของการศึกษาด้านหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐกานต์ อัครพงษ์พิทักษ์ดี เป็นประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ ในครั้งนี้

เพื่อให้การศึกษานิพนธ์ของนิสิตดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุตามวัตถุประสงค์ มหาวิทยาลัยฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้ นางสาวดากรณ์ ทัพโคตร สัมภาษณ์ข้อมูลในเรื่องดังกล่าว เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา มหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ลายเซ็น)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กันตา วิชาชัย)

คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง ปฏิบัติราชการแทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

นิสิตปริญญาโท
นางสาวดากรณ์ ทัพโคตร
โทรศัพท์. 085-7581129

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัยการเมืองการปกครอง งานบัณฑิตศึกษา โทร. 3713

ที่ อว 0605.19/ว 2416 วันที่ 28 ตุลาคม 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จีรศักดิ์ โปกาวิน

ด้วยนางสาวธดากรณ์ ทพิโคตร นิสิตปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) กลุ่มวิชาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลังจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ กรณีศึกษากันตาดำ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต โดยมี ผศ.ดร.ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์ เป็นประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ ในครั้งนี้

เพื่อให้การทำการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ลุล่วงดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุตามวัตถุประสงค์ วิทยาลัยฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์ในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือ ที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

Dr. Su.
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กันตดา วิลาชัย)
คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัยการเมืองการปกครอง งานบัณฑิตศึกษา โทร. 3713

ที่ อว 0605.19/ว 2416 วันที่ 28 ตุลาคม 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์คนอง พิณ

ด้วยนางสาวตารณีย์ ทัพโคตร นิสิตปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) กลุ่มวิชาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลังจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ กรณีศึกษากันตาคำ อำเภอยักษ์ภูพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต โดยมี ผศ.ดร.ณัฐกานต์ อัครพงษ์พิศักดิ์ เป็นประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ ในครั้งนี้

เพื่อให้การทำการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ลุล่วงไปได้ด้วยความเรียบร้อย และบรรลุตามวัตถุประสงค์ วิทยาลัยฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์ในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือ ที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณมาก ณ โอกาสนี้

Pr. S.
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กันตา วิลาชัย)
คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัยการเมืองการปกครอง งานบัณฑิตศึกษา โทร. 3713

ที่ อว 0605.19/ว 2416 วันที่ 28 ตุลาคม 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

เรียน อาจารย์ ดร.ชินวัตร เชื้อสระคู

ด้วยนางสาวธดาภรณ์ ทัพโคตร นิสิตปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) กลุ่มวิชาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลังจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ กรณีศึกษากันต้อ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม” ของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต โดยมี ผศ.ดร.ณัฐกานต์ อัครพงษ์พิศักดิ์ เป็นประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ ในครั้งนี้

เพื่อให้การทำการศึกษาวิทยานิพนธ์นิตินัดำเนินเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุตามวัตถุประสงค์ วิทยาลัยฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์ในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือ ที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ดร.ชิน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กันต่า วิชาชัย)
คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ชุดที่.....

เรื่อง การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลังจากการนำ
นโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ กรณีศึกษาบ้านเม็กดำ
ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

โดย

ธดากรณ์ ทัพโคตร

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เรียนท่านผู้ตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาภายใต้โครงการวิจัย “การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลังจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ กรณีศึกษาบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” โดยโครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ผลของการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ รวมถึงเงื่อนไขนอกเหนือจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ ผู้วิจัยขอรับรองว่าข้อมูลที่ได้จะถูกนำไปใช้ประกอบการศึกษาวิจัยในโครงการดังกล่าวข้างต้นเท่านั้น และจะไม่มีเปิดเผยข้อมูลรายบุคคลแต่ประการใด ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 การเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร

ส่วนที่ 3 เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () หน้าข้อความซึ่งตรงกับความเป็นจริงหรือเติมข้อความในช่องว่างที่กำหนดไว้ให้สมบูรณ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.1 รายได้ครัวเรือนต่อปี (รายได้สุทธิ)

- น้อยกว่า 100,000 บาท/ปี 100,000 – 150,000 บาท/ปี
 มากกว่า 150,000 – 200,000 บาท/ปี มากกว่า 200,000 บาท/ปี

1.2 จำนวนที่ดินทางการเกษตรทั้งหมดที่ถือครอง

- น้อยกว่า 10 ไร่ 10 – 15 ไร่
 มากกว่า 15 ไร่ – 20 ไร่ มากกว่า 20 ไร่

1.3 จำนวนที่ดินเพาะปลูกข้าวที่ถือครอง

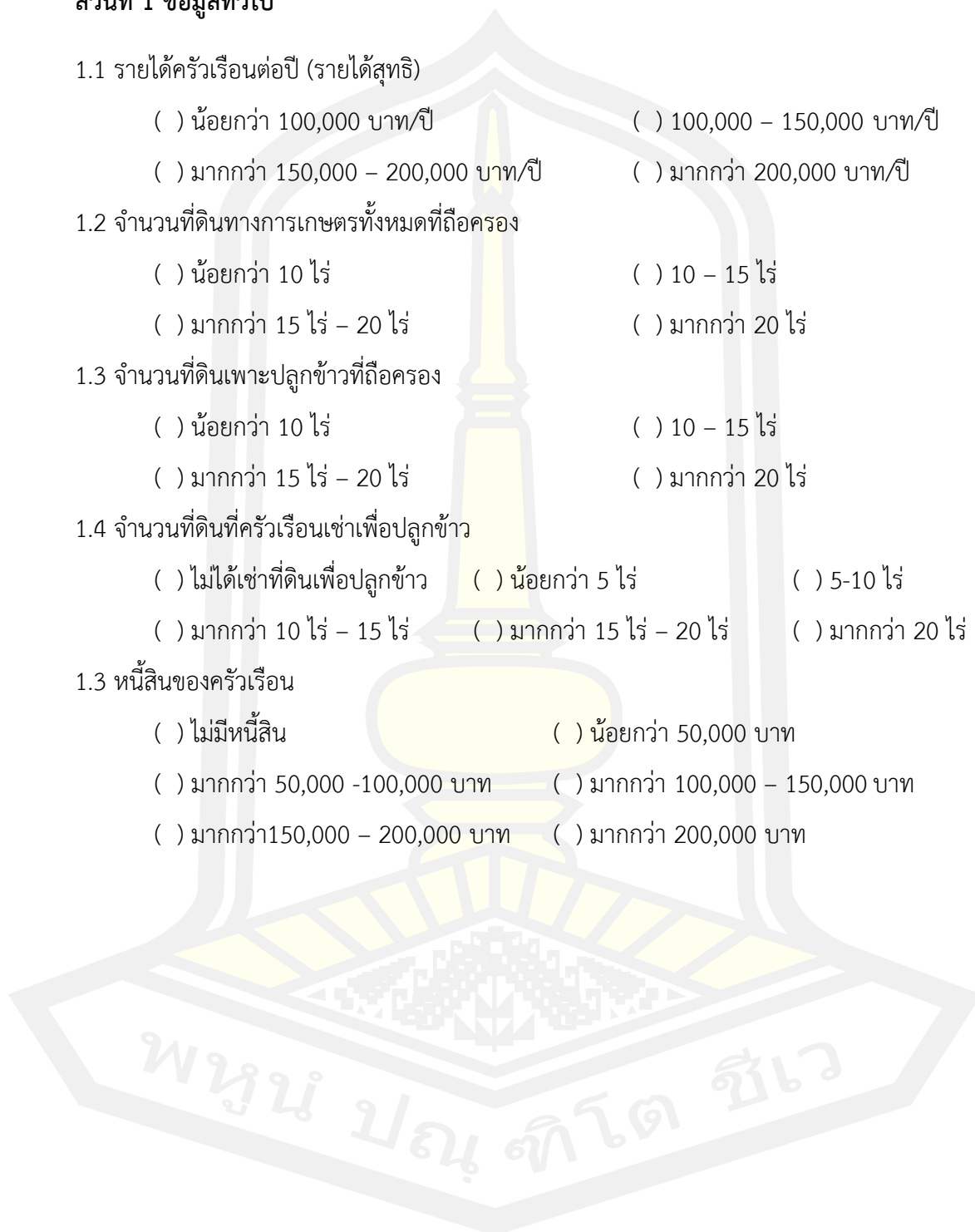
- น้อยกว่า 10 ไร่ 10 – 15 ไร่
 มากกว่า 15 ไร่ – 20 ไร่ มากกว่า 20 ไร่

1.4 จำนวนที่ดินที่ครัวเรือนเช่าเพื่อปลูกข้าว

- ไม่ได้เช่าที่ดินเพื่อปลูกข้าว น้อยกว่า 5 ไร่ 5-10 ไร่
 มากกว่า 10 ไร่ – 15 ไร่ มากกว่า 15 ไร่ – 20 ไร่ มากกว่า 20 ไร่

1.3 หนี้สินของครัวเรือน

- ไม่มีหนี้สิน น้อยกว่า 50,000 บาท
 มากกว่า 50,000 -100,000 บาท มากกว่า 100,000 – 150,000 บาท
 มากกว่า 150,000 – 200,000 บาท มากกว่า 200,000 บาท

ส่วนที่ 2 การเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อความเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร แบ่งออกเป็น 2 ช่อง ได้แก่

ใช่ หมายถึง มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นไปตามข้อนี้ ๆ

ไม่ใช่ หมายถึง ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นไปตามข้อนี้ ๆ

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ของเกษตรกร	การเปลี่ยนแปลง	
	ใช่	ไม่ใช่
1. มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน (หากตอบว่า “ไม่ใช่” ให้ข้ามไปยังส่วนที่ 3)		
2. เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชอื่น		
2.1 เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่นเพื่อการซื้อขายในประเทศ (โปรดระบุชนิดของพืช		
2.2 เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่นเพื่อการส่งออก (โปรดระบุชนิดของพืช		
2.3 เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่นเพื่อการบริโภคในครัวเรือน (โปรดระบุชนิดของพืช		
2.4 เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกพืชพลังงาน (โปรดระบุชนิดของพืช		
3. เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การปลูกพืช (โปรดระบุ		
4. เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกพืชอื่นเป็นพื้นที่ปลูกข้าว		
4.1 เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่นเพื่อการซื้อขายในประเทศ เป็นพื้นที่ปลูกข้าว (โปรดระบุชนิดของพืช		
4.2 เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่นเพื่อการส่งออกเป็นพื้นที่ปลูกข้าว (โปรดระบุชนิดของพืช		
4.3 เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกพืชอาหารอื่นเพื่อการบริโภคในครัวเรือน เป็นพื้นที่ปลูกข้าว (โปรดระบุชนิดของพืช		
4.4 เปลี่ยนจากพื้นที่ปลูกพืชพลังงานเป็นพื้นที่ปลูกข้าว (โปรด		

ระบุชนิดของพืช		
รูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ของเกษตรกร	การเปลี่ยนแปลง	
	ใช่	ไม่ใช่
5. เปลี่ยนจากพื้นที่ทำเกษตรกรรมอื่นๆ ที่ไม่ใช้การปลูกพืชเป็นพื้นที่ปลูกข้าว (โปรดระบุ		
6. เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่อยู่อาศัย		
7. เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม		
7.1 เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่พาณิชยกรรม		
7.2 เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม		
8. เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และพักผ่อนหย่อนใจ (เช่น วัด สถานปฏิบัติธรรม แหล่งศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรม สวนสาธารณะ หอนง คลอง บึง ป่าไม้ ฯลฯ)		
9. เปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่เพื่อบริการสาธารณะ (เช่น ระบบบำบัดน้ำเสียหมู่บ้าน ถนนภายในหมู่บ้าน)		

ส่วนที่ 3 เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

สำหรับส่วนที่ 3 เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร แต่ละช่องมีคะแนนดังนี้

5 หมายถึง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระดับมากที่สุด

4 หมายถึง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระดับมาก

3 หมายถึง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระดับปานกลาง

2 หมายถึง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระดับน้อย

1 หมายถึง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระดับน้อยที่สุด

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร	ระดับความคิดเห็น				
	ส่งผลมากที่สุด	ส่งผลมาก	ส่งผลปานกลาง	ส่งผลน้อย	ส่งผลน้อยที่สุด
	5	4	3	2	1
1. ด้านธรรมชาติ					
1.1 การเข้าถึงแหล่งน้ำตามธรรมชาติ					
1.2 การระบายน้ำ					
1.3 ลักษณะของดินและแร่ธาตุในดิน					
1.4 ที่ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์					
2. ด้านเศรษฐกิจ					
2.1 โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว					
2.2 โครงการสินเชื่อชะลอการขายข้าวเปลือก					
2.3 โครงการสินเชื่อเพื่อรวบรวมข้าวและสร้างมูลค่าเพิ่ม					
2.4 โครงการชดเชยดอกเบี้ยให้ผู้ประกอบการค้าข้าวในการเก็บสต็อก					
2.5 การเพิ่มขึ้นของราคาพันธุ์ข้าว					
2.6 การเพิ่มขึ้นของราคาปุ๋ยเคมี					

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลง การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร	ระดับความคิดเห็น				
	ส่งผล มาก ที่สุด	ส่งผล มาก	ส่งผล ปาน กลาง	ส่งผล น้อย	ส่งผล น้อย ที่สุด
	5	4	3	2	1
2.7 การเพิ่มขึ้นของราคาค่าจ้างเครื่องจักรในการเพาะปลูก					
2.8 การเพิ่มขึ้นของราคาค่าจ้างเครื่องจักรในการเก็บเกี่ยว					
2.9 การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน					
2.10 หนี้สินของครัวเรือน					
2.11 การเพิ่มขึ้นของราคาที่ดิน					
3. ด้านสถาบัน					
3.1 การมีหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน					
3.2 นโยบายการจัดสรร จัดรูปที่ดิน					
3.3 นโยบายส่งเสริมด้านการปรับพื้นที่และรูปแปลงเกษตร (เช่น โคก หนอง นา เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรแปลงใหญ่)					
3.4 ประโยชน์จากนโยบายอื่น ๆ ของภาครัฐ โปรดระบุ โดยเรียงลำดับตามประโยชน์ที่ได้รับ (หากท่านไม่ได้รับประโยชน์จากนโยบายอื่นๆ ของภาครัฐ ให้ข้ามข้อนี้ไป)					
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม					
4.1 การเพิ่มขึ้นของสมาชิกในครัวเรือน					
4.2 ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นของสมาชิกในครัวเรือน					
4.3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน					

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง/ ไม่เปลี่ยนแปลง การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร	ระดับความคิดเห็น				
	ส่งผล มาก ที่สุด	ส่งผล มาก	ส่งผล ปาน กลาง	ส่งผล น้อย	ส่งผล น้อย ที่สุด
	5	4	3	2	1
4.4 ความก้าวหน้าด้านวิชาการทางด้านการเกษตร					
5. ด้านเทคโนโลยี					
5.1 การเข้าถึงข้อมูลเพื่อพัฒนาการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร					
5.2 การเข้าถึงปัจจัยการผลิตประเภทที่เป็นเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น					
5.3 มีเครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์					
5.4 การได้รับคำแนะนำจากรัฐเกี่ยวกับการลงทุนในที่ดินแบบใหม่สำหรับที่ดินที่ไม่สมบูรณ์					

ชุดที่.....

กรอบเค้าโครงการสัมภาษณ์

เรื่อง การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหลังจากการนำนโยบายช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวของรัฐบาลไปปฏิบัติ กรณีศึกษาบ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

อาชีพ.....

ตำแหน่ง..... (หากเป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวให้ระบุเป็น ขึ้นทะเบียน/ไม่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร)

1. ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา คราวเรือนของท่านเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินหรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....

2. ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ญาติหรือเพื่อนบ้านของท่านในหมู่บ้านเดียวกันเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินหรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....

3. ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านของท่านเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินหรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....

4. ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา คนในหมู่บ้านของท่านเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินโดยจัดสัดส่วน/รูปแปลงที่ดินใหม่ (เช่น ตามโครงการโคก หนอง นา ทฤษฎีใหม่ เกษตรแปลงใหญ่) หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

5. ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา คนในหมู่บ้านของท่านใช้พื้นที่ปลูกข้าวไปปลูกพืชอื่นหรือทำการเกษตรแบบอื่น หรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

6. ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา คนในหมู่บ้านของท่านใช้พื้นที่ที่ปลูกพืชอื่นหรือทำการเกษตรแบบอื่นมาปลูกข้าว หรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

7. ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา หากคนในหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงจากการปลูกข้าวไปปลูกพืชอย่างอื่น เป็นการปลูกเพื่อบริโภค หรือค้าขายในประเทศ หรือส่งออก และเพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

พจนานุกรมศัพท์ชีว

8. ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา คนในหมู่บ้านมีการนำพื้นที่ปลูกข้าวไปทำอย่างอื่นที่ไม่ใช่เกษตรกรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

9. ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา การที่รัฐมีนโยบายและมาตรการช่วยเหลือและสนับสนุนชาวนาทำให้ท่านหรือเกษตรกรคนอื่นๆ ที่ท่านรู้จักเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

10. ตามความเห็นของท่าน เพราะเหตุใดเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านของท่านจึงเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

.....

.....

.....

11. ในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา เกษตรกรในหมู่บ้านของท่านส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงพื้นที่ปลูกข้าวหรือไม่ หากส่วนใหญ่ยังคงใช้ที่ดินในการปลูกข้าว ท่านคิดว่าเป็นเพราะสาเหตุใดเป็นหลัก

.....

.....

.....

พจนานุกรม ศัพท์ ชีว

12. ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านของท่านได้รับประโยชน์จากนโยบายหรือมาตรการของรัฐที่สนับสนุนผู้ปลูกข้าว ทั้งนโยบายด้านราคา (เช่น ประกันรายได้ พุงราคา) นโยบายด้านการผลิต (เช่น เกษตรอินทรีย์ สินเชื่อปัจจัยการผลิต) นโยบายด้านการจำหน่าย (เช่น การชะลอการขายข้าว) นโยบายการจัดการพื้นที่ (เช่น โคก หนอง นา) นโยบายด้านความเสี่ยง (เช่น การชดเชยกรณีพิบัติภัย) นโยบายหรือมาตรการใดบ้าง อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

13. ในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา ในบรรดานโยบายหรือมาตรการของรัฐที่สนับสนุนผู้ปลูกข้าว เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านของท่านได้รับประโยชน์จากนโยบายหรือมาตรการใดมากที่สุด อย่างไร

.....

.....

.....

.....

14. ท่านคิดว่า หากไม่มีนโยบายหรือมาตรการดังกล่าว เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านของท่านจะเปลี่ยนที่นาเป็นพื้นที่อย่างอื่นหรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

15. ท่านคิดว่า การดำเนินนโยบายหรือมาตรการในลักษณะใด ที่จะทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะเลือกปลูกข้าวเช่นเดิม เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

16. ในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีการจัดพื้นที่นาเดิมเพื่อใช้ประโยชน์ให้หลากหลายมากขึ้นหรือไม่ เพราะเหตุใด (เช่น การจัดพื้นที่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแบ่งพื้นที่บางส่วนให้เกษตรกรรายอื่นเช่า เป็นต้น)

17. ท่านคิดว่า การที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีการจัดพื้นที่นาเดิมเพื่อใช้ประโยชน์ให้หลากหลายมากขึ้น เกี่ยวข้องกันหรือไม่อย่างไรกับนโยบายและมาตรการของรัฐที่สนับสนุนผู้ปลูกข้าว

18. ท่านคิดว่า นโยบายหรือมาตรการของรัฐแบบใดอาจทำให้ผู้ปลูกข้าวมีแนวโน้มในการเปลี่ยนที่นาเป็นพื้นที่อย่างอื่น

19. หากเกษตรกรในหมู่บ้านของท่านที่ได้รับประโยชน์จากนโยบายหรือมาตรการของรัฐที่สนับสนุนผู้ปลูกข้าวมีการเปลี่ยนที่นาเป็นพื้นที่อย่างอื่นมากขึ้น ท่านคิดว่านโยบายหรือมาตรการของรัฐที่สนับสนุนผู้ปลูกข้าวยังควรมีในปีต่อ ๆ ไป หรือไม่ เพราะเหตุใด

20. นอกจากนโยบายหรือมาตรการสนับสนุนผู้ปลูกข้าวของรัฐแล้ว เงื่อนไขด้านธรรมชาติ (เช่น ลักษณะของดินและแร่ธาตุในดิน แหล่งน้ำตามธรรมชาติฯ) ส่งผลต่อการเปลี่ยนที่นาเป็นพื้นที่อย่างอื่น หรือเปลี่ยนพื้นที่อย่างอื่นมาเป็นที่นาหรือไม่ อย่างไร

21. นอกจากนโยบายหรือมาตรการสนับสนุนผู้ปลูกข้าวของรัฐแล้ว เงื่อนไขด้านเศรษฐกิจ (เช่น โครงการช่วยเหลือชาวนาต่าง ๆ ราคาปุ๋ย ราคาเมล็ดพันธุ์ฯ) ส่งผลต่อการเปลี่ยนที่นาเป็นพื้นที่อย่างอื่น หรือเปลี่ยนพื้นที่อย่างอื่นมาเป็นที่นาหรือไม่ อย่างไร

22. นอกจากนโยบายหรือมาตรการสนับสนุนผู้ปลูกข้าวของรัฐแล้ว เงื่อนไขด้านกรรมสิทธิ์ที่ดิน กฎหมาย นโยบายที่ดิน และนโยบายอื่นๆ ที่ไม่ใช่ในนโยบายทางเศรษฐกิจ ส่งผลต่อการเปลี่ยนที่นาเป็นพื้นที่อย่างอื่น หรือเปลี่ยนพื้นที่อย่างอื่นมาเป็นที่นาหรือไม่ อย่างไร

23. นอกจากนโยบายหรือมาตรการสนับสนุนผู้ปลูกข้าวของรัฐแล้ว เงื่อนไขด้านสังคมและวัฒนธรรม (เช่น การเพิ่มขึ้นของสมาชิกในครอบครัว ระดับการศึกษาฯ) ส่งผลต่อการเปลี่ยนที่นาเป็นพื้นที่อย่างอื่น หรือเปลี่ยนพื้นที่อย่างอื่นมาเป็นที่นาหรือไม่ อย่างไร

24. นอกจากนโยบายหรือมาตรการสนับสนุนผู้ปลูกข้าวของรัฐแล้ว เงื่อนไขด้านเทคโนโลยี (เช่น มีเครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์ การเข้าถึงข้อมูลเพื่อพัฒนาการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรฯ) ส่งผลต่อการเปลี่ยนที่นาเป็นพื้นที่อย่างอื่น หรือเปลี่ยนพื้นที่อย่างอื่นมาเป็นที่นาหรือไม่ อย่างไร

25. เพราะเหตุใด เกษตรกรในหมู่บ้านของท่านจึงเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากการปลูกข้าวเปลี่ยนเป็นพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม “โคก หนอง นา โมเดล” หรือ “ทฤษฎีใหม่”

26. เพราะเหตุใด เกษตรกรในหมู่บ้านของท่านจึงเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากการปลูกข้าวเปลี่ยนเป็นพื้นที่โครงการส่งเสริมการทำนาเชิงอุตสาหกรรม (นาแปลงใหญ่)

พหุ ม ประ ทิ โด ชี เว

ผลการสัมภาษณ์จากประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ข1	หมายถึง	ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรคนที่ 1 (ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรมีทั้งหมด 8 คน จึงใช้ ข1 – ข8)
ม1	หมายถึง	ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรคนที่ 1 (ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรมีทั้งหมด 8 คน จึงใช้ ม1 – ม8)

1. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของครัวเรือน

นางสาว ข2 เป็นลูกสาวของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และเพิ่งสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคเหนือ และกลับมาทำเกษตรกรรมที่บ้าน

“... เปลี่ยนจากการปลูกข้าวไปทำการปลูกพืชระยะสั้นเพราะใช้เวลาในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวน้อย ผลผลิตที่ได้สามารถนำมาบริโภคในครัวเรือน และส่งขายให้กับแม่ค้าในตลาดเพื่อสร้างรายได้ให้ครอบครัวได้ด้วย” (นางสาว ข2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

นาย ข5 เป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และได้ทำอาชีพทำนามาแล้วกว่า 20 ปี

“... เปลี่ยนไปปลูกพืชอย่างอื่นไม่ได้หรอก เพราะหมู่บ้านนี้ที่นาส่วนมากเป็นที่ราบลุ่ม ไม่เหมาะแก่การปลูกพืชอย่างอื่น ...” (นาย ข5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

2. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของญาติหรือเพื่อนบ้าน

“... ไม่มีใครเปลี่ยนหรอก ส่วนมากก็เห็นปลูกข้าวกันเหมือนเดิมทุก ๆ บ้าน มีบ้านของนางสาว ข2 หลังเดียวนั้นแหละที่ปลูกผักขาย” (นาย ข5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

3. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน

“... พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ของทุกคนในหมู่บ้านเคยพาปลูกข้าวมาแต่ไหนแต่ไร ทุกวันนี้ก็เลยยังทำกันอยู่ไม่ค่อยมีใครเลิกปลูกข้าวหรอก ...” (นางสาว ข1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

4. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินโดยจัดสัดส่วน/รูปแบบที่ดินใหม่

“... ในช่วงหน้าแล้ง พื้นที่นาจะแห้งแล้งมาก ไม่มีน้ำในการทำการเกษตร จึงมีการขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำไว้ทำนา และปลูกพืชระยะสั้น...” (นางสาว ข2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

5. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่ปลูกข้าวไปปลูกพืชอื่น หรือเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากการเกษตรแบบอื่นมาปลูกข้าว

“... ไม่ได้เปลี่ยนไปปลูกอย่างอื่นเลย ปลูกผักสวนครัวก็ปลูกแคในบริเวณบ้าน พ่อแม่ก็พาปลูกข้าวมาแต่ไหนแต่ไร ก็ปลูกแต่ข้าวมาเรื่อย ๆ เคยมีคนมาเช่าที่นาของคนในหมู่บ้านปลูกพืชอย่างอื่นก็ไม่รอด เพราะสภาพดินไม่เหมาะ ...” (นางสาว ข8, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

“... ทำอย่างอื่นไม่ได้หรอก พื้นที่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ฝนตกน้อยก็ท่วม ในพื้นที่สูงดินก็เป็นทราย เค็มอีกด้วย ทำอะไรไม่ได้นอกจากปลูกข้าว ...” (นาย ข3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

6. การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเมื่อรัฐมีนโยบายและมาตรการช่วยเหลือและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

“... เงินที่เหลือจากการใช้จ่ายหลังการเก็บเกี่ยวก็จะนำมาลงทุนปลูกพืชผักระยะสั้นแล้วส่งขาย เพื่อรอปลูกข้าวในฤดูปลูกข้าวถัดไป แต่ไม่ได้ปลูกถั่ว ปลูกคั้นกลางระหว่างฤดูเก็บเกี่ยว กับฤดูเพาะปลูกเฉย ๆ ...” (นางสาว ข2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

“... เห็นบ้านหลังนั้นเขาทำอยู่ แต่เราไม่มีความรู้ในการทำเกษตรกรรมแบบอื่นเลย มีแค่การปลูกข้าว และการจะทำอย่างอื่นต้องมีการเตรียมดินด้วย ซึ่งราคาปุ๋ยในท้องตลาดตอนนี้มีราคาสูงด้วย...” (นางสาว ข7, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

7. การได้รับประโยชน์จากนโยบายหรือมาตรการของรัฐที่สนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ทั้งนโยบายด้านราคา นโยบายด้านการผลิต นโยบายด้านการจำหน่าย นโยบายการจัดการพื้นที่ และนโยบายด้านความเสี่ยง

“... ก็ได้รับเงินกับเขาอยู่ ทั้งเงินประกันรายได้ผู้ปลูกข้าว เงินชะลอขายข้าว อย่างบ้านข้าง ๆ เขาก็ได้รับเงินภัยแล้งด้วย...” (นาย ข4, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

“... เป็นโครงการที่มีประโยชน์ทุกโครงการ แต่ถ้าถามว่าได้รับประโยชน์จากโครงการไหนมากที่สุด คือ โครงการที่เขาเรียกว่าค่าเก็บเกี่ยวนั้นแหละ เพราะเป็นโครงการที่คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ได้กัน และได้จำนวนเงินมากที่สุดในบันดาโครงการต่าง ๆ ที่รู้จัก ...” (นาย ข6, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

8. การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทำนา กรณีไม่มีนโยบายหรือมาตรการของรัฐที่สนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

“... คงไม่เปลี่ยนไปทำอย่างอื่น ยังคงจะทำนาต่อไปด้วยเงินทุนที่ตนเองมี เพราะการทำนาเป็นอาชีพหลักของครอบครัว บวกกับพื้นที่ส่วนใหญ่ในหมู่บ้านนั้นไม่เหมาะกับการทำกิจกรรมอื่น ๆ นอกจากทำนา...” (นาย ข5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

9. ลักษณะของนโยบายหรือมาตรการที่ส่งผลให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวยังทำการปลูกข้าวดังเดิม

“... ต้องเป็นนโยบายที่ช่วยเหลือชาวนาในการปลูกข้าว เช่น หาเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีมีคุณภาพมาให้ชาวนา มีการกำหนดราคาขายผลผลิตที่ได้ให้สอดคล้องกับต้นทุนที่ใช้ เพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวนั้นอยู่ได้...” (นาย ข6, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

10. การจัดสรรพื้นที่ที่นาเดิมเพื่อใช้ประโยชน์ให้หลากหลายยิ่งขึ้น

“... ก็มีการขุดสระในนาข้าวเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในตอนหน้าแล้ง เพราะในหน้าแล้งน้ำในนาข้าวแทบไม่มี เนื่องจากดินส่วนใหญ่เป็นดินทรายไม่อุ้มน้ำ...” (นาย ข3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

“... ไม่ได้มีการจัดสรรอะไรหรอก แต่ละคนก็มีที่ดินที่มัน จึงไม่มีใครมาเช่าที่ดินคนอื่น และคนอื่นก็ไม่ได้มาเช่าที่ดินเรา เพราะเขาเองก็มีที่ดินเป็นของตนเอง...” (นางสาว ข7, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

11. ลักษณะของนโยบายหรือมาตรการที่ส่งผลให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวเปลี่ยนที่นาเป็นพื้นที่อย่างอื่น

“... ต้องเป็นนโยบายที่เอื้อไปทางการทำอย่างอื่นที่ไม่ใช่การปลูกข้าว เช่น ในกรณีที่จะสนับสนุนการปลูกพืชระยะสั้น ก็มีนโยบายช่วยหาตลาดในการขายผลผลิตจำพวกพืชระยะสั้น มีนโยบายช่วยค่าขนส่งผลผลิต...” (นางสาว ข2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

12. การมี/ไม่มีนโยบายหรือมาตรการของรัฐที่สนับสนุนผู้ปลูกข้าว หากผู้ปลูกข้าวมีการเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่อย่างอื่นมากขึ้น

“... ยังอยากให้รัฐบาลช่วยเกษตรกรที่ยังทำนาเหมือนเดิมอยู่ เพราะถึงจะเปลี่ยนไปปลูกอย่างอื่น ก็ไม่ได้เปลี่ยนไปทำอย่างอื่นหมด ยังเหลือพื้นที่ทำนาอยู่เหมือนเดิม ...” (นางสาว ข1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

“...อยากให้รัฐบาลช่วยเกษตรกรที่ยังทำนาไปเรื่อย ๆ ถึงคนอื่นจะเปลี่ยนไปทำอย่างอื่นเยอะก็ตาม แต่เราก็ยังทำนาอยู่ อย่างน้อยก็ได้ช่วยลดต้นทุนการผลิตและการเก็บเกี่ยว เช่นพวกค่าปุ๋ย ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าจ้างเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตและเก็บเกี่ยว ...” (นาย ข3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

13. เจ็อนไขด้านธรรมชาติ ต่อการเปลี่ยนที่นาเป็นอย่างอื่น หรือเปลี่ยนอย่างอื่นเป็นที่นา

“... พื้นที่ในหมู่บ้านเมื่อก่อนไม่เหมาะแก่การทำประโยชน์อื่นนอกจากปลูกข้าว เนื่องจากปัญหาแร่ธาตุในดิน พื้นที่ส่วนมากเป็นทราย เค็มอีกด้วย เปลี่ยนไปทำอย่างอื่นยากนอกจากปลูกข้าว ...” (นาย ข3, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

14. เจ็อนไขด้านเศรษฐกิจ ต่อการเปลี่ยนที่นาเป็นอย่างอื่น หรือเปลี่ยนอย่างอื่นเป็นที่นา

“... ถ้ารัฐบาลยังมีนโยบายและมาตรการช่วยเหลือชาวนาต่อไปเรื่อย ๆ แบบนี้ และมีการช่วยเหลือเพิ่มเติมเรื่องค่าปุ๋ย ค่าข้าวปลูก อาจจะทำให้คนที่ไม่ยอมทำนาหันมาทำนาก็ได้...” (นางสาว ข1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

“... แต่ถ้ารัฐบาลยกเลิกนโยบายและมาตรการช่วยเหลือชาวนาที่เคยมี และไม่มี การช่วยเหลือเพิ่มเติมเรื่องค่าปุ๋ย ค่าข้าวปลูก อาจจะทำให้คนที่ทำนาเปลี่ยนไปทำอย่างอื่นแทน เพราะสู้ราคาต้นทุนการผลิตไม่ไหว...” (นาย ข5, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

15. เจือปนไซด์้านกรรมสิทธิ์ที่ดิน กฎหมายที่ดิน ต่อการเปลี่ยนที่นาเป็นอย่างอื่น หรือเปลี่ยนอย่างอื่นเป็นที่นา

“... ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงหรือ ต่อให้ออกกฎหมายที่ดินมาก็ฉบับก็ยังยืนยันว่าจะปลูกข้าวเหมือนเดิม เพราะเคยปลูกเคยทำมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่...” (นาย ข6, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

16. เจือปนไซด์้านสังคมและวัฒนธรรม ต่อการเปลี่ยนที่นาเป็นอย่างอื่น หรือเปลี่ยนอย่างอื่นเป็นที่นา

“... ลูกฉันที่เรียนจบมาเขาบอกเลยว่าไม่ทำนาหรอกแม่ มันเหนื่อย ต้นทุนสูง กว่าที่จะเห็นรายได้ก็ใช้เวลานาน ไปทำอย่างอื่นดีกว่า...” (นางสาว ข1, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

“... พ่อถามว่าจบมาแล้วถ้ายังว่างก็มาช่วยพ่อทำนารองานก็ได้ เขาบอกว่าไม่อยากให้ทำเยอะทำปีไหน ๆ ก็เสี่ยงขาดทุน สู้เอาที่ไปทำเป็นร้านอาหาร ร้านนมดีกว่า...” (นางสาว ข6, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

17. เจือปนไซด์้านเทคโนโลยี ต่อการเปลี่ยนที่นาเป็นอย่างอื่น หรือเปลี่ยนอย่างอื่นเป็นที่นา

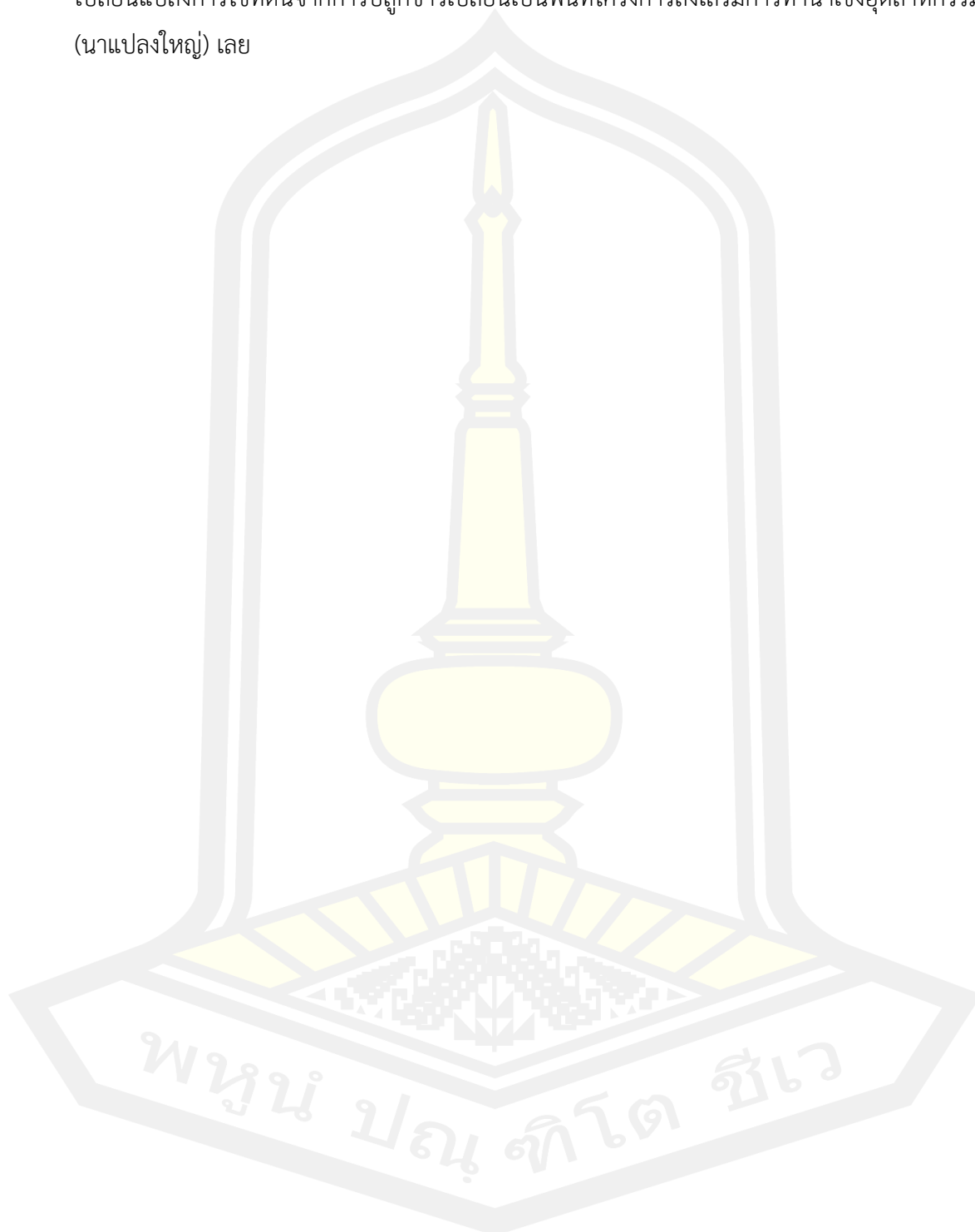
“... ดิอยู่ที่นี่ทุกวันนี้มีพวกรถไถ รถเกี่ยวข้าวมาช่วยในการทำนา ทำให้ไม่เหนื่อยและทำงานเสร็จได้เร็วขึ้น นอกจากนี้ฉันมองว่าหากชาวบ้านเข้าถึงข่าวสารทางอินเทอร์เน็ตได้ จะทำให้ชาวบ้านรู้จักวิธีการทำนาที่ลดความเสี่ยงขาดทุน และอาจจะทำให้บางคนมีอาจเปลี่ยนจากปลูกข้าวไปปลูกอย่างอื่นด้วยก็ได้...” (นางสาว ข2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

18. สาเหตุการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากการปลูกข้าวเปลี่ยนเป็นพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม โคก หนอง นา โมเดล หรือ ทฤษฎีใหม่

“... เพราะมันแล้งด้วย น้ำไม่พอใช้ในบางปีทำให้ผลผลิตเสียหาย จึงตัดสินใจเปลี่ยนไปทำทำเกษตรทฤษฎีใหม่และมีการปลูกพืชระยะสั้นเพื่อส่งออกสู่ตลาด เพื่อสร้างเป็นรายได้ให้กับครอบครัวแทน...” (นางสาว ข2, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2565)

19. สาเหตุการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากการปลูกข้าวเปลี่ยนเป็นพื้นที่โครงการส่งเสริมการทำนาเชิงอุตสาหกรรม (นาแปลงใหญ่)

เกษตรกรในหมู่บ้านเม็กดำ ตำบลเม็กดำ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ไม่มีการ
เปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากการปลูกข้าวเปลี่ยนเป็นพื้นที่โครงการส่งเสริมการทำนาเชิงอุตสาหกรรม
(นาแปลงใหญ่) เลย

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวธดากรณ์ ทัพโคตร
วันเกิด	3 มกราคม 2541
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลมหาสารคาม
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	58/9 บ้านยางสามัคคี ตำบลขามเฒ่าพัฒนา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	นักศึกษา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2566 ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ.2562 ปริญญารัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) สาขาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ.2558 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนผดุงนารี อำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม พ.ศ.2555 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนผดุงนารี อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ.2552 ระดับประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมชาลววิทยา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
ทุนวิจัย	ทุนอุดหนุนและส่งเสริมโครงการวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา (ปริญญาโท) ประจำปี 2566
ผลงานวิจัย	-

พูน ปณู ทิโต ชีเว